

weg zou blijven. Lippens heeft in hetzelfde proces laten weten ook niet te weten van een voorziene afwezigheid van 6 weken. Hij heeft verklaard dat hij ervan uitging dat Verwilt, zoals reeds eerder het geval zou zijn geweest, binnen enkele dagen weer paraat zou zijn. Vast staat echter dat Lippens vanaf donderdag 25 september 2008 met leden van de RvB is gaan bellen om de vervanging van Verwilt door Dierckx te realiseren.

2110. De overige Fortis-functionarissen denken dat Verwilt slechts voor een paar dagen weg is. Behalve met het lezen en beantwoorden van enige e-mails heeft Verwilt zich in zijn periode van afwezigheid niet met Fortis-activiteiten bemoeid. Daarmee was het enige uitvoerende lid van de RvB van 20 tot en met 25 september 2008 (een periode van de hoogste alarmfase in de financiële wereld) afwezig. Er is geen (tijdelijke) plaatsvervanger voor Verwilt aangewezen. Uiteindelijk keert Verwilt op vrijdagochtend 26 september rond 10.00 uur, voor circa 5½ uur terug op kantoor.

8.2.114. 20 september 2008

2111. Moucheron schrijft – alweer (zie 17 september) - een uitgebreide mail aan Verwilt waarin hij expliciet waarschuwt voor het feit dat wat het ExCo heeft besloten, niet genoeg zal zijn (**Bijlage B-134**). Meer in het bijzonder spreekt hij zijn zorg uit over:

- (1) het komen van het volgende slechte nieuws voor het goede;
- (2) de kortetermijn acties, die bijna allemaal het vervolg zijn op vaak al lang geleden aangekondigde acties;
- (3) het huidige plan, dat geen buffer creëert in Q4 2009; en
- (4) Lippens, die misschien wel meer en snellere actie wil.

8.2.115. 21 september 2008

2112. Kloosterman stuurt een mail (**Bijlage B-135**) aan Cheung en Liew (van Ping An), met kopie aan Verwilt en Martin, waarin hij uitstel verzoekt van de long stop date van 31 oktober 2008.

8.2.116. 22 september 2008

2113. Op die dag vinden lange sessies plaats tussen Fortis en DNB en CBFA, onder meer over goodwill, solvency en CSA. Volgens Machenil liepen die sessies goed en heeft hij ook over Plan B (Project Harbor) gesproken, zoals dat op het ExCo aan de orde was en vonden DNB en CBFA dat Fortis zich realistisch opstelde.

8.2.117. 23 september 2008

2114. Niederkorn van McKinsey mailt met Verwilt over de lessen voor banken na Lehmann en AIG (**Bijlage B-136**). Niederkorn meent dat de solvency en liquidity problemen zullen aanhouden en dat hij en zijn collega's bezorgd zijn over de lack of sense of urgency bij Fortis.

2115. Servais wenst de volgende dag een bijeenkomst op hoog niveau te beleggen met Fortis, zo blijkt uit deze mail van Moucheron aan Van Harten van 11.14 uur (**Bijlage B-137**).

“Apologies. FYI - Servais from CBFA requested a high level physical meeting tomorrow pm. Was non negotiable, and I suspect not just to talk about the wheather forecast. So that's why we had to move. I am really sorry for the inconvenience. Will see if we can organize a video conf from Prins Bernhard.”.

2116. Die ochtend deelt Servais voorts aan Dierckx mede dat hij diezelfde dag nog een brief van Fortis wilde ontvangen aangaande het achterhouden van KGI door Fortis (op 18 september had hij deze vraag ook reeds aan Verwilt gesteld). Hiervan doet Quaetaert verslag in een e-mail aan Verwilt en Dierckx van 11.50 uur (**Bijlage B-138**).

“I have understood that after the documents the CBFA has received on September 18, (by mail from Lars) and yesterday (during a meeting with Lars and Bernard Frenay and maybe other colleagues), J.P. Servais becomes impatient to receive our notification pursuant to art. 10§1 bis, which concerns the disclosure of price sensitive information, and has called Filip in this respect.

I start drafting a letter. I will obviously submit the draft to some colleagues and to both of you in the course of today.”.

2117. Quaetaert mailt vervolgens om 14.25 uur een concept-brief aan Servais aan Verwilt, Dierckx en Machenil (**Bijlage B-139**). In de brief beschrijft Fortis twee items waar het KGI wenst achter te houden. De definitieve brief mailt Quaetaert om 17.37 uur aan Servais (**Bijlage B-140**).

2118. Het eerste item betreft de precieze omschrijving van de desinvesteringen, zoals op 26 juni 2008 aangekondigd. Alhoewel Fortis in dit persbericht spreekt van desinvesteringen zijn deze tot op dat moment niet gespecificeerd, vanwege de omstandigheid dat Fortis vreest dat als deze specificatie wel met de markt zou worden gedeeld dit tot een lagere verkoopwaarde zou kunnen leiden.

2119. Het tweede item betreft de verwachting van een verlies van meer dan EUR 1 miljard in het 3^e kwartaal 2008. Over dit tweede aspect schrijft Quaetaert intern dat zij het niet onmiddellijk publiceren van deze informatie niet sterk vindt (“*my defense is somewhat weak*”) (**Bijlage B-139**). In een e-mail van Dierckx om 17.00 uur wordt Lippens ervan op de hoogte gesteld dat Quaetaert deze brief aan de CBFA verstuurt. Lippens wordt een kopie beloofd. Deze heeft hierover aan onderzoekers verklaard deze brief gelezen te hebben, maar er niet op gereageerd te hebben.

2120. Net als in de brief van 23 juni 2008 geeft Fortis aan te menen aan de drie cumulatieve eisen van artikel 10 1er bis van de Belgische wet van 2 augustus 2002, om ‘onverwijld melden’ te mogen uitstellen, te voldoen. Zoals eerder bij de bespreking van de brief van 23 juni 2008 aan de CBFA aangegeven, is dit Belgische artikel vergelijkbaar met het (oude) Nederlandse artikel 5:59 lid 3 Wft.

2121. Dierckx heeft over het door hem ondertekenen van deze brief aan onderzoekers verklaard dat deze materie nieuw voor hem was en dat hij, in afwezigheid van Verwilt, deze brief op verzoek van Quaetaert heeft ondertekend. In zijn begrip verleende de CBFA hiermee derogatie of toestemming aan Fortis, opdat Fortis dan niet tot onverwijlde publicatie van KGI behoefde over te gaan. Over mogelijke implicaties hiervan aan Nederlandse zijde heeft Dierckx in deze tijd geen herinneringen. Wel nam hij aan dat Quaetaert de nodige voorzorgen nam ten opzichte van de verschillende toezichthouders. De CBFA heeft onderzoekers laten weten dat de zienswijze van Dierckx “volkomen inaccuraat is, aangezien de verantwoordelijkheid om de publicatie van KGI uit te stellen uitsluitend op de uitgevende instelling rust”.

2122. Hessels, Bodson en Westdijk hebben aan onderzoekers verklaard niets van deze brief aan de CBFA te weten.

2123. Op grond van hun discussie hierover de dag er voor mailt Dierckx Lippens enige malen met gegevens over marktaandelen van Fortis, AA en ING in België en Nederland.

2124. Machenil mailt om 21.22 uur aan Dierckx en Fohl dat de onttrekkingen bij Fortis NL in de laatste week EUR 700 miljoen waren (**Bijlage B-143**).

2125. Op deze zelfde dag komt de Monitoring Trustee (Frijns) inzake de EC-Remedies met een Reasoned Opinion. Hij rapporteert positief aan de EC. Uiteindelijk concludeert de EC vervolgens op 24 oktober 2008, bij monde van Directeur Generaal Philip Lowe, dat

“the approval of the sale of the Divestment Business without certain assets does not affect the viability and competitiveness of the Divestment Business after the sale”, “that Deutsche Bank fulfils all the requirements set out in the Commitments and is a suitable purchaser of the Divestiture Business” en “that the SPA’s are consistent with the Commitments.”.

2126. In de ExBo van deze datum wordt op het gebied van liquiditeit nog een – in het licht van al het bovenstaande – wellicht opmerkelijk weinig pessimistisch en urgent beeld geschetst (**Bijlage A-94**).

“LIQUIDITY

The Executive Board discusses liquidity developments along following lines:

USD funding :

Fortis Bank, as a non-USD based financial institution, is faced with particular challenges relating to USD funding: limited liquidity buffer with Federal Reserve, absence of long-term funding in USD due to major disclosure requirements and recent rating downgrade and current negative bargaining cost of – 25 bps.

In order to deal with USD funding situation, following measures are decided upon :

- Compulsory liquidity advice :
- compulsory liquidity advice for any USD or foreign currency denominated credit proposal in excess of USD 50 mio;
- proposal to be submitted to group treasury at least 3 days prior to any credit committee meeting;

Liquidity spread application :

- at time of credit committee decision ;
- commercial margin to be increased by BL ;
- allocation of liquidity premium to group treasury.

Drawdown on credit lines : Risk to check whether the Bank can legally invoke hardship clause, market changes or any other clause in order to preclude drawdown.

EURO funding :

No immediate concerns re EURO liquidity in view of buffer of EUR 21 billion. Precautionary measures relating to EURO liquidity premium will be taken next week. Risk to check whether we can invoke legal clauses in credit agreement to preclude drawdown.

Elements impacting liquidity :

The Executive Board discusses following client trends:

- fund outflow in both Retail and Private Banking reflecting both market turmoil and client concerns relating to Fortis ;

- clients increasingly switching from term deposits to government securities and other assets ;
- in view of the funds outflow, it is decided that the Bank should increase rates on deposits and savings in line with those of the competition: the Bank should match rates of competition but should refrain from offering much higher rates (than the competition) in view of the associated cost for the Bank ;
- Special actions should further be undertaken while communication efforts should be stepped up.”.

2127. Intussen zoekt Lippens per e-mail contact met de RvB-leden in verband met de opvolging van Verwilt (**Bijlage B-144**). Cheung en Delbridge hebben aan onderzoekers verklaard dat zij op 24 september door Lippens gebeld zijn om hen hierover te polsen. Delbridge heeft daaraan ook een specifieke herinnering:

“I was at London Heathrow airport having just arrived from the USA and as I recall our conversation was limited to the CEO succession. Since we had a scheduled Board meeting the following week on 1 October I expected that we would have a full update on business developments at that meeting. My only other contact with any other Board member, that I can recall, during this period was with the Chairman of the Audit Committee who consulted Committee members on the appointment of an external advisor to the Committee in order to assist in a review in the fourth quarter of any goodwill impairment recommendations from management.”.

2128. Van zijn ziekbed stuurt Verwilt een e-mail aan Dierckx en Van Harten met de vraag of zij voor de noodzakelijke besluitvorming willen zorgdragen in het ExCo van de dag erna (**Bijlage B-145**). Hij duidt op de voorbereiding van de reguliere RvB-vergadering van 1 oktober 2008, maar ook op de noodzaak van de diverse elementen van het divestment plan. Hij spoort Van Harten aan de Vinci-overeenkomst te sluiten voor het einde van de maand:

“As you know, I am out for some days.

I will hence not be at ExCo tomorrow. I propose you take together care of the necessary decision making

I think two sets of points are essential.

First, the preparation of the documents for the Board of October first. The work done by Lars, and which we discussed on Friday, should be a good starting point concerning the financials. The whole lot should go out tomorrow, I think.

Second, the follow-up of the divestment plan.

Peer, I think it is a must, that the Vinci-file gets approved. So that we can communicate about it before the end of this month. I back this fully.

Filip, we must try to get another deal realised In the bank asap.. I do think, that a less than perfect transaction soon, is infinitely better than a super transaction three months from now.

I still feel that trust (and even custody) could be a candidate. This could hopefully mitigate some of the bad news that will hit us.

I do hope you can steer together in this direction.

I trust exco is in good hands with you.”.

2129. Tot slot mailt Mittler met Lippens en Verwilt over status van Project Harbor (**Bijlage B-146**):

“I have still no news from Water, but had a working meeting with MLL (Caroline and Meritxell)

The file is ready.

I will provide you tomorrow:

4) A profile of Water

5) A valuation of Fortis

We have also a Due Diligence questionnaire.

Feeling of MLL is that Fortis is quite well organized and that type of Due Diligence can happen in max. two days.

I inquired about the available of information and confirm that we are ready.”.

8.2.118. 24 september 2008

2130. Zie over de telefoongesprekken tussen Lippens en leden van de RvB over de opvolging van Verwilt het hierover gerapporteerde op 23 september 2008 (wanneer Lippens hierover begint te mailen).

2131. Fortis deelt mede dat RFS de zogeheten squeeze-out-procedure heeft afgerond. Daarmee is RFS de enige aandeelhouder geworden van ABN AMRO.

2132. Lippens en Mittler zijn weer bezig met Project Harbor. Bodson en Machenil zijn kennelijk nu ook op de hoogte. Lippens mailt aan Mittler zijn zorgen over de gevolgen van het eventueel bekend worden van datgene waar ze mee bezig zijn (**Bijlage B-147**) :

“SI JAMAIS le bruit se répand que nous cherchons un Harbor, ce serait une catastrophe.”.

2133. Munich Re heeft belangstelling, maar wil alleen maar met Verwilt (die ziek is) bellen.

2134. In het ExCo wordt medegedeeld dat de bank in “code red” verkeert vanwege de dollarliquiditeitsexposure (**Bijlage A-95**). Het volgende is genotuleerd:

“F. Dierckx informs the ExCo that the bank is now in a “code red” situation, because of the dollar liquidity exposure. This is also the case for some competitors, but our situation is generally worse.”.

2135. Onderzoekers merken op dat er binnen Fortis een procedure bestond om de ernst van liquiditeitsproblemen aan te duiden en wel met de kleuren geel, oranje, rood en zwart.

2136. Kort gezegd kan de situatie bij geel aangeduid worden als ‘business as usual’, maar met een verhoogde staat van paraatheid voor risico’s van escalatie. Verantwoordelijk zijn in deze fase het Global Liquidity and Funding Team (GLFT) en de Group Treasury (GT).

2137. Bij het uitroepen van de code oranje door het GLFT wordt de verantwoordelijkheid overgenomen door het Global Liquidity Crisis Team (GLCT) met als leden onder mee de CEO en de CRO van de bank en wordt het ExCo op hoofdlijnen geïnformeerd over de gang van zaken. Dagelijkse informatie wordt onder meer verstrekt aan de CEO van de groep zelf.

2138. Het volgende escalatie-moment hangt (onder meer) af van de prijsontwikkeling van de funding kosten, het op materiële schaal afnemen van de wholesale funding zonder onderpand, alsmede vermindering van de bevoorschotting op onderpand.

2139. Het is aan het GLCT om te besluiten om mede op basis hiervan de code rood af te kondigen. Dit was binnen Fortis in het recente verleden nog nooit gebeurd. In deze fase mag er in beginsel geen geld meer worden uitgeleend in de interbancaire markt en mag geen buffer-onderpand meer worden ingezet om de noodzakelijke day to day business mee te doen. Daarnaast kunnen nog allerlei andere drastische maatregelen worden genomen teneinde de liquiditeit zo goed mogelijk op peil te houden. Dit is de laatste fase voorafgaand aan code zwart en de rol van CEO en ExCo – en daarmee de betrokkenheid van Fortis Groep - staat centraal.

2140. Zodra de code zwart geldt, dreigt volgens de beschikbare informatie een onmiddellijk faillissement. Dan geldt uitsluitend nog op overleving gericht gedrag.

2141. In het wederhoorproces heeft Dierckx onderzoekers laten weten dat – ongelukkerwijze – de genoemde ExCo-notulen van 24 september 2008 onjuist zijn en dat deze dag de bank in

“code orange” verkeerde en bleef verkeren. Dierckx adstrueert dit door te verklaren dat het Hoofd van Merchant Banking Credits besloten had tot afkondiging van “code red” in verband met de situatie betreffende dollarliquiditeiten, maar dat de officiële code in de bank onveranderd bleef.

2142. Onderzoekers merken op dat, ingeval Dierckx verklaring in het wederhoorproces juist is, de notulen (opgemaakt door de gebruikelijke secretaris Moucheron) onjuist zijn over de eigen verklaring van Dierckx in het ExCo. Echter, deze notulen zijn een dag later op 25 september 2008 (vóór de turmoil van het weekend van 27 en 28 september 2008), goedgekeurd door Dierckx en alle andere leden van het ExCo.

2143. Kloosterman deelt de vergadering mede dat, op basis van zijn gesprek van 18 september 2008 met Ping An voorzitter Ma:

“...it is clear that no closing is likely to take place on the Ping An transaction.”.

2144. Verder valt hierover te lezen:

“The need for being ready to communicate on alternative plans is stressed given the increased risk of press leaks on the evolution of the file.”.

2145. Onderzoekers merken op dat Kloosterman over dezelfde vergadering met Ma in het ExCo van 19 september nog spreekt over zijn verwachting dat closing in het *derde kwartaal* 2008 uitermate onwaarschijnlijk is.

2146. Invesco Perpetual UK stuurt een e-mail naar onder meer Verwilt en Dierckx met de boodschap dat de markt van Fortis vraagt (en eist) om nu belangrijke divestments te doen, omdat het anders voor Fortis heel moeilijk zal worden (**Bijlage B-148**). Lippens reageert richting Invesco met geruststellende woorden (**Bijlage B-149**). Ter Weijden mailt aan Verwilt en Dierckx dat hem soortelijke berichten hebben bereikt van Dexia, Fidelity en Capital (**Bijlage B-150**).

2147. Dat de situatie voor Fortis moeilijker wordt, komt ook naar voren in analistenrapporten (**Bijlage C-90**). In juli 2008 (na de aankondiging van de onverwachte aandelenemissie van 26 juni 2008) geeft een meerderheid der analisten aan twijfels te houden bij de vraag of deze aandelenemissie uit solvabiliteitsoogpunt wel voldoende was. Ook in augustus 2008 houden deze geluiden aan. In de eerste helft van deze maand concentreren de analistencommentaren zich weliswaar op de gepubliceerde halfjaarcijfers, maar vanaf half

augustus komen de kritische geluiden weer naar boven. In september zijn er over een breed front bijzonder negatieve en kritische rapporten over Fortis. Op 8 september 2008 speculeert Dresdner Kleinwort zelfs openlijk over de mogelijkheid dat Fortis zijn onafhankelijkheid zou kunnen verliezen en op zoek moet naar een partner. In zijn algemeenheid is de perceptie dat Fortis een zwakke solvabiliteit kent en dat de verkoop van niet core assets (te) traag gaat. Direct na het omvallen van Lehman Brothers in het weekend van 13/14 september worden de commentaren er niet beter op en op 23 september 2008 schrijft DeGroof dat het lot van Fortis in de handen ligt van de toezichthoudende banken (**Bijlage C-57**) .

2148. De CBFA (in aanwezigheid van Servais) wordt in een lange vergadering andermaal ingelicht over de financiële positie van Fortis. Zo blijkt uit de notulen van de ExBo van 25 september (**Bijlage A-97**):

“to discuss the liquidity situation and fund outflow. As far as the latter point is concerned, Mr. Fohl has provided the CBFA with a detailed overview of Retail customer deposits’ outflow of the last weeks, and since beginning of the year, totaling from 1-1-2008 until September 19th a customer outflow of ER 5.3 Bn or 3.91% of the on-balance sheet assets of retail customers, but after taking into account shifts to Fortis Eurobonds, savings certificates, als resulting in a total outflow of 2.68% of combined on-balance and off-balance sheet assets of these customers, excluding market impact. The impact has to be nuanced per geography, according to the respective commercial, competitive positioning and according to seasonalities. On September 22, the outflow was EUR 24 million for RBNL and net EUR 25 million to the “non big” 4 banks in Belgium. For the outflow to competing “big 4 banks” the assessment of the “non normal payments” related outflow was still in analyses phase.”.

2149. In het jaarverslag 2008-2009 van de CBFA valt hierover te lezen op pagina 36:

“De evolutie van de liquiditeitsbuffers en de liquiditeitsnoodplannen van de systeembanken werd dagelijks opgevolgd op grond van dagelijkse rapportering en continu overleg met de bankleiding en thesauriebeheerders. Op het hoogtepunt van de liquiditeitscrisis was de CBFA in permanent contact met de crisiscentra die de instellingen hadden ingesteld, en was ze ook ter plaatse aanwezig in de marktenzalen.”.

2150. Macours deelt zijn zorgen met Lippens, blijkens een mail aan Moucheron van 14.15 uur (**Bijlage B-151**):

“- I have spoken to Lars this morning & we discussed the best way forward.

- Conclusion : I have asked the Chairman to contact Lars, - what he promised to do -, and he (ML) also informed me that Bodson would contact Lars.

- I have repeated to the Chairman that there are a number of reasons to be very worried.”.

2151. Machenil heeft aan onderzoekers verklaard dat hij inderdaad, in de ochtend van 25 september 2008, in aanwezigheid van Macours, een gesprek met Lippens heeft gehad, waarin hij zijn zorgen heeft geuit, zoals reeds eerder, op 16 september 2008, verwoord aan Verwilt.

2152. Laat op de avond mailt Moucheron nog zijn zorgen naar Dierckx (**Bijlage B-152**).

“I am really worried about our situation. All negatives materialize - today again Ping An, Liquidity, CDS spread. And we're not facing reality in terms of actions, at least at ExCo level. I don't think we'll get more than the coming few days to deliver something big, before we become the next LB. The agenda for Board as discussed today will be, I hope, only part of the story.”.

8.2.119. Donderdag 25 september 2008

2153. Om 09.28 uur zendt Moucheron andermaal een e-mail aan Verwilt (**Bijlage B-153**). Hij vraagt dringend aandacht voor :

- 1) de liquiditeit en Ping An, als gevolg waarvan wachten tot 1 oktober misschien niet meer tot de mogelijkheden zal behoren;
- 2) Munich Re, waarvan hij zegt te hebben begrepen dat Van Harten is gevraagd om dit te trekken en waarvan Moucheron twijfel heeft of dat wel gaat lukken, en
- 3) Verwilts agenda: veel afzeggen roept vragen op.

2154. Hij besluit met:

“Depending on your condition, you may have to take some actions to ensure we're not getting in a situation where perceived absence of leadership has disastrous consequences on your situation and that of the entire group.”.

2155. Die dag gaat het gerucht dat Fortis de Rabobank heeft benaderd voor nieuwe kredieten. Als reactie geeft Fortis een éénregelig persbericht uit met de tekst:

“Fortis ontkent ten stelligste de actuele geruchten in de markt en bevestigt vroegere verklaringen.”.

2156. In een artikel in het NRC van diezelfde dag staat dat ook Rabobank dit gerucht ontkent.

2157. Dierckx verklaart tegenover Bloomberg dat er per saldo geen spaarders zijn die Fortis de rug toe keren (zie FD van 26 september 2008).

2158. In het wederhoorproces heeft Dierckx tegenover onderzoekers verklaard dit niet gezegd te hebben en dat hij, toen hij indertijd een reactie van Schmittmann hierover kreeg, dit ook toen reeds ontkend had.

2159. Vandekerckhove begint zich zorgen te maken over zijn reputatie in verband met zijn communicatie over Fortis met klanten, blijktens een e-mail aan Fohl en Verwilt (**Bijlage B-154**).

“This afternoon and tomorrow we again face more than a thousand clients and staff. Next week again three or four times. I keep up the same strong and courageous story : your money is safe with fortis, we have a plan, its is difficult but we can ajust timing and amounts, so your money is safe. Confirmed by authorities and actions taken in the last two weeks in the us. This is helping our people very much and pumps energy in the network and soothes client fears..

Market action off late however goes heavily against us and the story starts losing credibility as our price goes against the market.

I would sincerely not want to wake up one morning with my reputation totally shattered as an ignorant or misleading director because I did not know what was going on. So please keep me informed when I have to change this powerful story.”.

2160. Om 10.37 uur die morgen stuurt de PA van de CBFA aan de PA van Verwilt bericht dat de geplande vergadering “Nauw overleg Top Bankiers”, dat voor de volgende dag om 13.45 uur gepland staat, niet door zal gaan (**Bijlage B-155**). De eerstvolgende vergadering zal nu zijn op 2 oktober 2008 om 9.00 uur.

2161. Blijkens een e-mail van 11.05 uur is Miller van Dexia furieus over dit afzeggen, waarna deze vergadering later op de dag alsnog doorgaat (**Bijlage B-156**). In afwezigheid van Verwilt gaat Dierckx namens Fortis naar deze vergadering

2162. Bovengenoemde bijeenkomst wordt bevestigd door de notulen van het ExCo van deze dag (van 20.30 uur tot 21.15 uur), welke notulen onderzoekers overigens pas hebben verkregen op 13 augustus 2009, na een zeer gerichte specifieke vraag daarover aan Fortis (**Bijlage A-96**). De notulen zeggen:

“F. Dierckx provides an update on his meeting at CBFA earlier today, where the CEO’s of KBC, Dexia and ING Belgium were present:

- M. Servais expressed strong message of unhappiness with the rumors spread among banks about each other's health and stability. He also stressed his anxiety about looming major issues of wholesale liquidity for the entire sector in Belgium.
- The main takeaways from the meeting are a specific and strong request from CBFA to refrain from spreading any negative rumor in the market on any banking institution, and a message that, given the serious liquidity disruption in the market, political statements at the national and possibly European levels can be expected, stressing the safety of the banking industry.
- The conclusion of this meeting is that there is now a very profound worry of the regulators on the situation of the industry in general.
- A follow-up meeting is scheduled for Fortis tomorrow, where we are expected to bring an update on the solvency plan, including whether we believe that we need an alternative plan.”.

2163. Uit de notulen wordt duidelijk dat er weliswaar door iedereen om snelle maatregelen bovenop het bestaande plan wordt gevraagd, maar dat er toch, althans in de ogen van sommigen, grote verschillen in “sense of urgency” bestaan:

“L. Kloosterman expresses his concern about the absence of a visible Chairman and CEO during these particularly critical times. He also expresses his deep concern about the fact that he does not know of any alternative plan being worked on within Fortis, whereas he is now convinced that the current plan is no longer a viable option.”

“L. Kloosterman ... mentions that the urgency he senses from P. Van Harten and F. Dierckx is very different from his own.”.

2164. De notulen van het ExCo eindigen als volgt:

“F. Dierckx suggests to ask Morgan Stanley's opinion on the 3 different options raised tonight, i.e.

- (1) bringing transparency,
- (2) selling a large business rapidly and
- (3) a merger/takeover scenario.

If tomorrow becomes as difficult as today on the markets and in liquidity, F. Dierckx will lead a communication effort, explaining the content of the 5.5bn EUR divestment plan, and re-explaining the fundamentals of the capital plan. Communication to the retail and internal staff populations should be tailored to be understandable and clear. C. Fohl is requested to prepare this communication, including a plan for presence in the media over the coming days.”.

2165. Deschênes heeft aan onderzoekers verklaard dat de notulen van deze vergadering eenzijdig door Dierckx veranderd zijn en dat hij daarom de laatste versie niet als goedgekeurde versie

beschouwt. Hij geeft aan dat de individuele meningen van de ExCo-leden zijn geschrapt en dat uitgezonderd Dierckx alle andere ExCo-leden vonden dat er geen tijd meer was om opties te bestuderen.

2166. Onderzoekers hebben in dit verband vastgesteld dat uit eerdere versies van deze notulen twee essentiële opmerkingen zijn geschrapt. Het betreft de opmerkingen van Servais, zoals hierboven aangegeven in de notulen. Tot tweemaal toe is de opmerking verwijderd dat Servais zich binnen de Belgische banksector het meest zorgen maakt over Fortis. In het kader van het wederhoorproces heeft de CBFA aan onderzoekers verklaard dat, in tegenstelling tot wat men in de pers heeft kunnen lezen, Servais niet naar een individuele instelling heeft verwezen tijdens de vergadering die in de notulen van het ExCo van 25 september 2008 wordt vermeld.

2167. In het boek Bankroet (pagina 164) staat dat Servais op donderdagmiddag naar Prot van BNP belt met de vraag of BNP Paribas niet geïnteresseerd was in de overname van Fortis. Desgevraagd heeft Servais aan onderzoekers medegedeeld dat de CBFA deze stelling formeel wenst te ontkennen.

2168. Die middag om 13.55 uur stuurt Lippens een e-mail aan Dierckx, Fohl en Macours om een persbericht te laten voorbereiden om Dierckx als opvolger van Verwilt te benoemen (**Bijlage B-157**). Hij adresseert ook de liquiditeitsproblemen en desinvesteringen.

“Subject: Urgency

We must come out with the following, or something like it, I believe, as soon as possible, which should not prevent the regulators to make calming statements.

The board of directors has unanimously agreed to designate FD as CEO of Fortis : the search for a CEO, and the strong recommendation of Herman Verwilt, acting CEO, brought this decision, which is backed by the regulators.

FD is one of the most experienced bankers in the Benelux.

He will further accelerate the disposal of assets, which is well on its way, and about which Fortis expects to be able to announce some results in the next weeks.

As far as liquidity is concerned, Fortis is challenged like many of its peers, but feels confident that it will be able to come through this crisis.

Deferring to Dutch law, Fortis will convene an Extraordinary General Meeting as soon as possible, to elect FD to the Board : in the meanwhile, the Board has delegated to him all the necessary powers to be able to act fully as CEO.

Can we say all this ?

Approval of Board, regulators,etc..”.

2169. Jan Peter Schmittmann mailt Lippens en Verwilt om 16.02 uur met de tekst (**Bijlage B-158**):

“We glijden nu heel snel richting het HBOS scenario. Ik wil u in het belang van klanten en medewerkers willen verzoeken al het mogelijke te doen om aansluiting te zoeken bij een kapitaalkrachtige partner. De onrust wordt mij nu te groot en een regelige persberichten stellen niet meer gerust. Ik wens U veel wijsheid.”.

2170. Kloosterman stuurt om 16.04 uur een e-mail aan Quaetaert met een vraag aangaan de juridische positie van de individuele ExBo- en ExCo-leden (waar hij beide lid van is) (**Bijlage B-159**) .

“I think it would be very useful for the ExBo of Fortis to have a view as to the shared, or individual liabilities and formal responsibilities of the board members of these respective bodies.

Also can you please confirm that the block policy is in place?”.

2171. Lippens mailt op het einde van de middag en in de avond diverse malen met Lancksweert van Morgan Stanley. Alle Fortis-onderdelen passeren de revue voor eventuele verkoop. Als mogelijke kopers worden Munich Re en vele anderen genoemd, maar ook alternatieve scenario's worden overwogen (**Bijlage B-160**).

“There is an alternative too, which is selling the bank and keeping the insurance. You should test this too.”.

2172. Dierckx heeft aan onderzoekers verklaard dat hij op deze donderdagavond door Servais telefonisch is benaderd. Dierckx heeft uitdrukkelijk aan onderzoekers verklaard dat het zoeken naar een strategische partner niet de enige optie is waarover Servais gesproken heeft. Dierckx heeft vervolgens met Morgan Stanley hierover contact gezocht.

2173. Dierckx heeft voorts aan onderzoekers verklaard dat, op basis van een mandaat van het ExCo (zie bovenstaand citaat uit de notulen), reeds op deze donderdagavond wordt gewerkt aan een concept-persbericht dat de volgende dag zou moeten uitgaan wanneer de markten weer slecht of nog slechter zouden zijn. Fohl en Machenil zijn daarbij betrokken.

2174. Mittler belt in de avond gedurende 45 minuten met Merrill Lynch, waarbij onder meer gesproken is over een nationalisatie-scenario. Mittler zal overigens de volgende dag thuis zijn wegens familieomstandigheden.

8.2.120. Vrijdag 26 september 2008

2175. Extern accountant Kroon heeft aan onderzoekers verklaard dat hij gedurende de week van 22 tot en met 26 september 2008 van Fortis-functionarissen hoorde dat het qua liquiditeit op vrijdag 26 september heel spannend zou worden. Deze verwachting kwam voort uit een vervalkalender waaruit te zien was wanneer geld zou worden opgeëist.

2176. In de vroege ochtend ziet Lippens dat Servais hem gebeld heeft. Hij belt hem onmiddellijk terug en hoort van Servais dat deze de liquiditeitscijfers van Fortis heeft bekeken en dat het liquiditeitsprobleem '*verschrikkelijk*' is en dat de liquiditeit '*volledig opgedroogd*' is, zoals Lippens aan onderzoekers heeft verklaard. Ook geeft Servais Lippens te kennen dat Fortis na het weekend niet meer zal leven en daarom op stel en sprong een partner moet zoeken.

2177. Op kantoor gekomen spreekt Lippens direct met Dierckx.

"Ik ging naar kantoor en bel Dierckx op en ik zeg hem. Je zegt niet veel, en nu zitten we echt met probleem. Hij zegt, ja, dit is plots gebeurd. En ik was rond, ontgoocheld, want hij zei het zeer kalm aan, we zitten met een diep probleem, en waarschijnlijk kunnen we het hoofd niet bieden aan problemen van liquiditeit in dollars namelijk."

2178. Aan onderzoekers verklaart Lippens hierover naar aanleiding van het feit dat hij van de liquiditeitsproblemen hoorde van Servais in plaats van vanuit Fortis:

"Daar werd ik echt duizelig van. Ik kon niet begrijpen dat het zover kon komen zonder waarschuwing."

2179. Onderzoekers hebben Lippens tijdens zijn interview het door Fortis ten behoeve van de Belgische experts opgestelde liquiditeitsoverzicht getoond. Hierover zegt Lippens onder meer:

"Hadden we het liquiditeitsoverzicht gehad, dan hadden we de Board zonder twijfel bij elkaar geroepen."

2180. Lippens heeft tijdens het interview ook nog verklaard:

"Ik ben wel gechoqueerd door wat ik heb gezien van de liquiditeitspositie."

2181. Lippens heeft aan onderzoekers verklaard dat hij weliswaar wist dat er, in de periode die hieraan vooraf ging, liquiditeitsproblemen waren, maar dat de boodschap van Dierckx steeds was “het is een beetje krap en not to worry”.

2182. Tegelijkertijd verklaart Lippens dat hij niet op de hoogte is gesteld van de ernst van de liquiditeitssituatie, van de afkondiging van ‘code red’ op 24 september 2008, en ook niet van de stortvloed van alarmerende boodschappen die Verwilt hebben bereikt na met omvallen van Lehman Brothers.

2183. Na zijn gesprek met Dierckx mailt Lippens om 08.37 uur aan Lancksweert onder de dramatische onderwerpregel “*The end*” het volgende (**Bijlage B-161**):

(markering van onderzoekers)

“Dominique,

Servais exige de nous, de nous adosser à qq'un, Filip parle en ce moment à Bergen. Puis on verra Tilmant et puis BNP. Mais comment est-ce que on négocie un deal en un week-end (demande de Servais). I need a framework, you must have models.

Muru pourrait être un quick one too. Toutes les forces ladessus too.

Board dimanche sans doute.

Hurry.

Maurice”.

2184. Over deze e-mail heeft Lippens aan onderzoekers verklaard dat het hem op dat moment duidelijk was dat Fortis niet meer zelfstandig kon voortbestaan. Ook roept hij een RvB-vergadering bij elkaar, die die middag om 15.00 uur zal plaatsvinden.

2185. Die ochtend mailt Verwilt Dierckx om 07.46 uur om hem te bedanken dat hij voor hem de laatste dagen heeft waargenomen (**Bijlage B-162**)

“Filip,

Thank you for stepping in during the past days. I presume it is hell.

Concerning exco of today.

I hope I am not sounding like a broken record. But is there no announcement that can be made NOW (or on Monday at the latest) involving the sale of a bank asset? I keep believing that this could make a difference. Hope to talk to you later today.”.

2186. Dierckx belt Verwilt om hem te vragen naar kantoor te komen om te helpen. Verwilt was dat al van plan. Om 09.33 uur mailt Verwilt Dierckx vanuit de auto (om 07.23 uur had hij die reeds via zijn PA had besteld om om 9.00 uur in Gent opgehaald te worden) dat hij naar kantoor komt, waar hij tussen 10.00 en 10.30 uur arriveert (**Bijlage B-163**).

“Subject: NOW”

Filip

I am coming to the office .

Will do whatever is necessary. We can coordinate on communication with the media.

The press office is insisting to do something around 11.30

Best”.

2187. Verwilt spreekt vervolgens met Dierckx en Servais en werkt kort aan het concept-persbericht. Rond het middaguur gaat hij dan met Dierckx, Kloosterman en Machenil naar de persconferentie gevolgd door de conference call voor beleggers en analisten. Als zijn bijdrage voor die dag zag Verwilt:

“Het gezicht zijn voor de laatste keer”.

2188. Tegen 15.30 uur verlaat hij Fortis wegens een medische afspraak. De RvB-vergadering die om 15.00 uur is begonnen, woont Verwilt niet bij.

2189. Dierckx heeft aan onderzoekers verklaard dat hij deze ochtend andermaal een telefoontje van Servais kreeg, dit keer met de mededeling dat Fortis moet communiceren om de markt gerust te stellen.

2190. Naar aanleiding van de telefoontjes van Servais belt Dierckx die ochtend met KBC. Hij heeft zelf geen andere potentiële partners gebeld, maar neemt aan dat dit door Morgan Stanley en Lippens is gebeurd. Lippens belt die ochtend met Santander, BNP en Credit Agricole. Hij weet niet meer of hij ING, Munich Re en/of Allianz zelf gebeld heeft. Mittler heeft contact gehad met Santander. Hij mailt om 10.38 uur aan Lippens en Verwilt (**Bijlage B-164**):

“Hereafter in short the scenario I discussed with Herman.

Herman knows the background and how to initiate this deal. I promised to share this only with the two of you. A leak kills the idea.

Scenario should be reviewed and adjusted but those are the broad lines.

- 1) X contributes its Insurance and Asset Mngt activities to Fortis. This allows X to book a capital gain and relief solvency . X ends up with a sizeable position in Fortis.
- 2) Fortis regroups (new and old) Asset Mngt and Insurance in "Fortis 1" and Bank and holding debt in "Fortis 2".
- 3) X "exchanges" its Fortis shares against Fortis 2 (Bank) Shares.
- 4) X recapitalize Fortis Bank.

Conclusion:

X owns the bank (loves Private Banking) and has divested from its Asset Mngt and Insurance activities.

Fortis shareholders end up with a larger Insurance and Asset Mngt business and no bank anymore."

2191. Lippens wenst deze route echter niet, na overleg met Verwilt (Bijlage B-165).

"Gilbert, Herman and I agree that X should come with a proposal for the whole, not for pieces. (mail van 13.41 uur) En: "I fear this will take too long. Time is running out. This can't be done over the weekend, I think.". (mail van 10.38 uur)

2192. Mittler doet even na het middaguur (13.45 uur) nog een poging om Verwilt te overtuigen (Bijlage B-166):

"Words will not save us, action is needed. There is a deal if we want. X and Fortis restructure their activities. X takes over the Fortis Banking activities and both partners creates one of the leading Insurance Cies of Europe and a top Global Asset Manager. This has been tested with X and they wait for our call."

2193. Onderzoekers merken op dat het bellen van een aantal andere banken en verzekeraars met de boodschap dat Fortis urgent een partner voor een gedeelte of het geheel van haar activiteiten zoekt, het er voor Fortis in de interbancaire markt niet gemakkelijker op zal hebben gemaakt.

2194. Op het intranet van Fortis verschijnt om 09.41 uur het bericht:

"We hebben geen liquiditeitsproblemen

Fortis heeft geen liquiditeitsproblemen, zei Filip Dierckx, voorzitter van Fortis Bank, donderdag tegen televisiezender CNBC.

De CEO van Merchant Banking geeft aan dat Fortis zeer regelmatig contact heeft met toezichthoudende instanties, en dat deze vinden dat Fortis niet in problemen is. Volgens toezichthouders doen we het goed aldus Dierckx." (Bijlage C-60).

2195. Om 10.56 uur stuurt Fohl een mail aan Servais (met cc aan Verwilt en Dierckx) over ongewone activiteit en bank-run-achtige zaken bij het Fortisfiliaal Middenhut/Espinet. Rijen plus veel geldopnames en -overmakingen, bij dat filiaal alleen al in de loop van donderdag EUR 2 miljoen en op deze vrijdag tot aan 10.30 uur al EUR 1 miljoen (**Bijlage B-167**).

2196. Om 11.05 uur mailt Vogelzang aan Kloosterman (**Bijlage B-168**):

“Subject: Outflows

Lex,

Qua outflows in FORTIS private banking het volgende (op basis van de informatie die ik krijg van Finance, excuus voor de caveat, maar het soms een beetje heen en weer):

Onderstaand betreft FORTIS Benelux, maar representeert overgrote meerderheid van outflows:

Jan-Jun: EUR 1.5 bln inflow

July-Aug: EUR 0.5 bln outflow

Total clients assets eind of August in Benelux: 44.8, vs 46.5 dec 2007.

Total clients assets eind of August wereldwijd: 78,8, vs 82,4 dec 2007.

September (tot 22/9): EUR 0 outflow, maar bijna half miljard custody deal van Inbev, dus onderliggend wel degelijk een zeer fikse outflow.

Bovenstaand zijn management information (!) cijfers, want gecorrigeerd voor koersbewegingen. Liquiditeit is uiteraard veel sterker omlaag.

Outflow in ABN AMRO worldwide wordt nu geschat door Paul Scholten op 2.5 miljard. Cijfers lopen achter (vermenging met BU NL).”.

2197. Eerste Minister Leterme heeft over deze vrijdag aan onderzoekers verklaard:

“Op vrijdag 26 september zijn de gouverneur van de Nationale Bank en de voorzitter van de Commissie- voor het Bank-, Financie- en Assurantiewezen mij en de minister van Financiën kort voor de middag, na de Ministerraad, komen informeren over de financiële crisis in het algemeen en de situatie van Fortis in het bijzonder.

Deze ontmoeting bracht de minister van Financiën en mezelf ertoe om die middag, tijdens de gebruikelijke wekelijkse persconferentie na afloop van de ministerraad – en zonder dat we op dat ogenblik konden bevroeden hoe de toestand van Fortis diezelfde namiddag zou evolueren - in algemene termen een boodschap van “support” uit te spreken. Zowel de minister van Financiën als ikzelf riepen de journalisten op sereniteit in acht te nemen en voorzichtig te zijn met allerlei geruchten. We gaven de boodschap mee dat de Belgische overheid geen enkele spaarder van een Belgische financiële instelling in de kou zou laten staan.”.

2198. Rond het middaguur op deze vrijdag (zie ook circulaire voor de aandeelhoudersvergadering van 1 december 2008, pagina 14) geeft Fortis het volgende persbericht uit:

“Fortis verschaft opheldering over commerciële en financiële situatie

Naar aanleiding van aanhoudende marktgeruchten en vragen komt Fortis met een update over haar financiële situatie.

- Ontwikkeling van de deposito's van klanten bij Fortis.

Wij willen hier vooral de solide positie van de bank benadrukken. In een lastig klimaat van internationale onrust op de markten, een klimaat waarin negatieve berichten over Fortis bij klanten de nodige vragen oproepen, een klimaat dat door hevige concurrentie wordt gekenmerkt, is slechts sprake van een beperkte uitstroom van klanten. Ten opzichte van 1 januari 2008 gaat het hier om minder dan 3% van de totale activa uit retail- en private banking-activiteiten in de Benelux (exclusief markteffecten).

Deze beperkte uitstroom is te danken aan onze langdurige relaties met onze klanten, de extra inspanningen van onze medewerkers om de klanten te informeren en hun vragen te beantwoorden en de positieve uitkomsten van voortgaande gerichte commerciële inspanningen, zoals de e-spaarrekening die in juli in België de lucht in ging.

- Liquiditeit Fortis.

Fortis beschikt op dit moment over een gediversifieerde financieringsbasis van meer dan € 300 miljard (van institutionele beleggers, retail- en particuliere deposito's, centrale banken en grote ondernemingen) waarmee de activiteiten volledig kunnen worden gefinancierd. Daarnaast kent Fortis een buffer aan zekerheden.

- De solvabiliteit van Fortis is solide en ligt ruim boven het wettelijk vereiste minimum. Het kapitaalplan ter ondersteuning van de consolidatie van alle overgenomen activiteiten van ABN AMRO per eind 2009 wordt nader ontwikkeld. Ultimo juni 2008 lag het kernkapitaal van Fortis € 4 miljard boven de doelstelling. Het toekomstige extra beroep op kapitaal is vooral gelegen in de komende 12 à 18 maanden tijdens de feitelijke integratie van de activiteiten van ABN AMRO. Ter ondersteuning van deze exercitie en rekening houdend met de huidige lastige marktomstandigheden voor de uitgifte van niet-verwaterende financiële instrument, is besloten een groter aantal activiteiten en activa af te stoten. Vooralsnog zijn meer dan 10 activiteiten in zowel het bank- als verzekeringsbedrijf aangemerkt als voor verkoop beschikbaar. Met deze activiteiten, die zich zowel binnen als buiten de Benelux bevinden, is naar schatting € 5 à 10 miljard gemoeid. In elk van deze activiteiten is concrete interesse van kopers en zijn vertrouwelijkheidsovereenkomsten getekend. Een kapitaalverhoging wordt niet voorzien.

- De integratie van ABN AMRO ligt op schema. Het wachten is nu op de goedkeuring door De Nederlandsche Bank (DNB) van het integratieplan en de

afronding van de remediërende EC maatregelen ('EC-Remedies'). Voorbereidingen zijn gaande om de private banking-activiteiten van ABN AMRO buiten Nederland eind 2008/begin 2009 volledig te integreren, onder voorbehoud van de goedkeuring van de toezichthouder.”.

2199. Remans heeft aan onderzoekers verklaard dat hij donderdagavond door Fohl is gebeld met de vraag een eerste ontwerp van dit persbericht voor te bereiden, die vervolgens naar Fohl is gestuurd, die op zijn beurt dit ontwerp in de nacht van donderdag op vrijdag naar de gehele ExCo stuurt voor commentaar. Ter Weijden heeft aan onderzoekers het volgende over dit persbericht verklaard:

“Die kan ik zelf ook niet goed plaatsen. Dat is een van de dingen die ik nooit zo goed heb begrepen.”.

2200. Het ExCo heeft het persbericht goedgekeurd. Dierckx weet niet of Lippens het persbericht heeft goedgekeurd. Aan onderzoekers heeft Lippens verklaard dat hem het persbericht niet ter goedkeuring is voorgelegd en dat hij bijna 100% zeker weet dat hij dit persbericht niet heeft gezien voordat het is uitgegaan.

2201. Verwilt heeft aan onderzoekers verklaard dat ook hij het persbericht heeft goedgekeurd, maar dat hij, wegens zijn afwezigheid die week, niet op de hoogte was van de actuele gebeurtenissen binnen Fortis over de laatste dagen, zoals bijvoorbeeld de afkondiging van ‘code red’ op woensdag 24 september 2008, de inhoud van de telefoontjes van Servais aan Dierckx en Lippens en, de liquiditeitscijfers zoals die zich van dag tot dag ontwikkeld hadden. Op de vraag wat hij gedaan zou hebben als hij op dat moment wel van deze informatie geweten zou hebben, antwoordde Verwilt aan onderzoekers dat hij dan vermoedelijk overwogen zou hebben om andere elementen op te nemen.

2202. Afgezien van Verwilt heeft geen van de leden van de RvB dit persbericht geaccordeerd. Bodson heeft aan onderzoekers over dit persbericht verklaard:

“I knew they had written it , I knew what their reasoning was and I knew that the situation was totally different.” En ook: “ I know they had said that there was no problem, and at the same time I knew there was a problem.”.

2203. Dierckx heeft in het kader van het wederhoorproces verklaard dat Bodson dit zich niet juist herinnert, omdat Bodson pas in de RvB-vergadering hierover zou zijn geïnformeerd. Onderzoekers wijzen op het onderstaande telefoongesprek tussen Lippens en Bodson.

2204. Bodson heeft aan onderzoekers verklaard dat hij deze vrijdag in de 2e helft van de ochtend gebeld is door Lippens in Bordeaux waar hij zojuist was aangekomen en waar hij, in zijn herinnering, onder een boom het telefoontje aanneemt. Hij zegt:

“Lippens called me and said: we are going to have a meeting in the afternoon because we are short of liquidity and the situation is dramatic.”.

2205. Daarop is Bodson direct terug naar Brussel gereisd.

2206. Rond 13.00 uur houden Verwilt en Dierckx, in het bijzijn van Kloosterman en Machenil, samen een persconferentie. Deze duurt niet langer dan tot 13.30 uur, zo hebben onderzoekers uit mailverkeer kunnen vaststellen. Kloosterman spreekt ten opzichte van onderzoekers over non-geaccordeerde en niet verdedigbare c.q. niet conceivable verklaringen van Verwilt en Dierckx over liquiditeit.

2207. Op de vraag wanneer hij het gevoel kreeg dat Fortis het op deze dag niet meer zou redden in de interbank markt zonder MLF, heeft Dierckx aan onderzoekers verklaard dat hij pas na afloop van deze persconferentie, ergens tussen 14.00 en 15.00 uur met van Gheluwe heeft overlegd en dat die hem heeft laten weten dat:

“het begon te glijden en vooral dat die interbank markt aan het sluiten was en dat was voor ons het element om te zeggen, ja goed als die maandag niet echt opent dan kun je nog zoveel collateral hebben en als die repomarkt niet heropent, ja dan moet iemand anders steun geven.”.

2208. Van Gheluwe zegt hierover:

“There has been a quick degradation of the perception of the name Fortis in the bank market. We have seen the funding sources drying up in a few hours.”.

2209. Schriftelijk heeft Dierckx aan onderzoekers doen weten dat vóór 11.00 uur de tesaurie van de bank interbancaire financiering kon verkrijgen ter hoogte van EUR 1,2 miljard en dat de bank tevens voor EUR 5,5 miljard aan repotransacties binnenhaalde. Op dat moment voorzag de back office een tekort van ongeveer EUR 2,6 miljard. Om 12.45 uur raamde de back office het tekort aan Euro's op nog maar 0,152 miljard. Om 14.00 uur zou de Euro-liquiditeitspositie staan op EUR 2,7 miljard negatief en om 15.30 uur op EUR 4,3 miljard negatief. Verder zouden er Euro's geswapt zijn om US Dollars te bezorgen aan Fortis New York en zouden in de namiddag steeds meer partijen repotransacties hebben geweigerd. Voorts heeft Dierckx wat betreft de US Dollars betreft aan onderzoekers doen weten dat de ECB in de ochtend een Term Auction Facility in USD op één week organiseerde (waar

dit voordien overnight gebeurde). Fortis Bank trok daarop in Brussel en Luxemburg (ieder voor de helft) een bedrag van USD 13 miljard (6 miljard overnight en 7 miljard op één week), hetgeen Dierckx, naar eigen zeggen, het vertrouwen gaf dat de USD-positie aan het einde van de dag ingedekt zou kunnen worden.

2210. Geconfronteerd met de opmerking van Dierckx hierboven dat hij pas ergens tussen 14.00 en 15.00 uur deze dag over de grote ernst van de liquiditeitscrisis van Fortis heeft gehoord, reageert Lippens zeer verrast naar onderzoekers:

“Maar hij werd toch aangesproken door mijnheer Servais. Servais heeft hem gezegd dat hij niet door het weekend kwam.”.

2211. Onderzoekers hebben Servais gevraagd naar zijn herinnering met betrekking tot de niet sporende verklaringen van Lippens en Dierckx ter zake. Servais heeft hierop tot twee keer toe het volgende aan onderzoekers doen weten:

“Het relaas dat men aan de h. Lippens toeschrijft strookt beter met mijn herinnering dan het relaas dat men aan de h. Dierckx toeschrijft.”.

2212. Na de persconferentie houdt Verwilt (grotendeels zonder Dierckx) vervolgens om circa 14.00 uur een conference call voor analisten en beleggers naar aanleiding van het bovengenoemde persbericht. Van deze conference call is lange tijd op de Fortis-website een webcast beschikbaar geweest. Fortis zegt hier het volgende:

1. Op een vraag wat de Fortis-reactie is op de dalende beurskoers en geruchten:

Antwoord: “*De (lage) aandelenkoers van Fortis reflecteert niet de waarde van de onderneming. Hier is sprake van een aanzienlijk verschil. Fortis is overigens niet alleen een bank. Het heeft ook een solide verzekeringstak.*”

2. Op een vraag over de liquiditeitssituatie van Fortis:

Antwoord: “*Markets are extremely tense. Also for our bank, but basically we have been able to finance ourselves.*”

3. Op een vraag over de mogelijkheid op een fusie:

Antwoord: “*Geen commentaar op geruchten.*”

4. Op een vraag over een mogelijk bankroet van Fortis:

Antwoord: “*Er is geen sprake van dat Fortis bankroet zal gaan.*” Wijzend op de soliditeit van de onderneming wordt hier aan toegevoegd: “*There is not one single chance that we will face issues in that respect.*”.

5. Op een vraag over ECB funding:

Antwoord: “*We have substantial collateral for ECB funding. There is more than EUR 50 miljard that could be used.*”.

6. Op de vraag of Fortis nog steeds geld kan lenen van andere banken:

Antwoord: “*We have been relying on funding from other banks, quite clear*”.

7. Op de vraag of Fortis nog in de markt kan lenen:

Antwoord: “*Ja*”.

2213. Dezelfde middag van 26 september 2008 houdt Fortis via een conference call van 15.00 tot 16.15 uur een RvB-vergadering, in afwezigheid van Verwilt. Het enige agendapunt van deze vergadering is: “actual situation”. Lippens heeft aan onderzoekers verklaard dat de hoofdrede van het bijeenroepen van deze RvB-vergadering de noodkreet van Servais was en dat de benoeming van Dierckx als opvolger van Verwilt bijkomstig was.

2214. Naar aanleiding van een vraag van een aandeelhouder wordt er in de aandeelhoudersvergadering van Fortis N.V. van 1 december 2008 hierover genotuleerd:

“De voorzitter meent zich te herinneren dat het een reguliere vergadering was, die tijdig bij elkaar is geroepen, met een agenda, stukken enzovoort”.

2215. Deze herinnering is niet juist. Eijpe heeft aan onderzoekers verklaard dat dit geen reguliere vergadering was en dat alle RvB-leden op vrijdagochtend voor deze vergadering telefonisch zijn uitgenodigd. Bodson heeft verklaard ergens tussen 10.00 en 12.00 uur door Lippens zelf uitgenodigd te zijn voor deze vergadering met de woorden:

“We are going to have a meeting in the afternoon because we are short of liquidity and the situation is dramatic”.

2216. Eijpe heeft verklaard dat Lippens in het begin van de vergadering zei dat Verwilt ziek was. In de notulen staat alleen dat Verwilt “excused” is.

2217. De notulen van deze vergadering zeggen onder meer:

“ Further vigorous action is ... urgently needed, because at the end of this trading day there will be no more collateral available (for the interbank market on Monday). Hence, if there will be no transaction over the weekend, and the overnight interbank market would remain closed to Fortis, then Fortis would need to obtain additional liquidity support from the Belgian Central Bank.”.

2218. Er wordt besloten om in het weekeinde van 27 en 28 september 2008 een data room in te richten ten behoeve van de zoektocht naar een sterke partner. ING en BNP hebben inmiddels bevestigd interesse te hebben. Machenil heeft eerst aan onderzoekers verklaard dat hem in de loop van de ochtend reeds was gevraagd om data rooms voor te bereiden;

later heeft hij onderzoekers gevraagd om dit te corrigeren in de zin dat dit verzoek hem pas in de namiddag bereikt heeft. Onderzoekers menen uit de mail van Mittler van 10.51 uur (zie het eerste gedeelte van **Bijlage B-165**) op te mogen maken dat Machenil in ieder geval reeds in algemene zin met het inrichten van een data room bezig was in de loop van de ochtend.

2219. De notulen stellen verder:

“The Belgian State has also indicated that it is prepared to take a significant equity interest in Fortis.”.

2220. Kennelijk is er contact geweest met de Belgische Staat, doch onderzoekers hebben dit niet kunnen vaststellen. Dierckx en Lippens, zijnde de enige personen in deze vergadering die hier wetenschap over kunnen hebben, kunnen zich de achtergrond van deze opmerking in de notulen niet meer herinneren. Mogelijk komt deze opmerking voort uit de gedachte dat de Belgische overheid een systeembank niet zal laten vallen. Eerste Minister Leterme gaf te kennen dat dit Fortisnotulen zijn, waar hij dan ook geen verdere achtergrondinformatie over kan geven. Minister Reynders heeft in dit verband over de persconferentie die Eerste Minister Leterme en hij op deze vrijdagmiddag hebben gehouden nog aan onderzoekers medegedeeld:

“Au cours de la conférence de presse qui a suivi le conseil des Ministres, le Premier Ministre et moi-même avons déclaré que les autorités belges n’abandonneraient pas les épargnants qui avaient placé leurs économies dans les institutions financières belges.”.

2221. Tot slot van deze RvB-vergadering wordt Dierckx benoemd tot CEO designate,

“... vested with all necessary powers and authorities to lead the company in concert with Herman Verwilt (without prejudice to his duties and powers as CEO which are maintained until Filip Dierckx becomes CEO), and CEO as soon as a general Shareholders’ Meeting can be held.”.

2222. Als reden voor het versnellen van de benoeming van een nieuwe CEO wordt genoemd:

“...the very difficult situation Fortis is in”.

2223. Tevens wordt er, op voorstel van Westdijk een Special Board Committee (SBC) benoemd bestaande uit Hessels, Bodson en Westdijk (resp. de acting voorzitter, en de voorzitters van het RCC en AC) om de CEO in deze crisissituatie terzijde te staan. Dit comite was actief van 26 september 2008 tot en met 2 december 2008. Van slechts 4 conference calls is een verslag beschikbaar (16, 19, 20 en 21 oktober 2008) (**Bijlage A-114, Bijlage A-115, Bijlage**

A-116, Bijlage A-118). Hessels meende zich te herinneren dat deze Committee pas later (bijvoorbeeld op zaterdag) is tot stand gekomen. Daarmee zou consistent kunnen zijn dat de eerste versie van de notulen in het geheel niet rept van de benoeming van deze Committee en dat daarvan pas in latere versies melding wordt gemaakt. Onderzoekers hebben niet kunnen vaststellen wanneer en op wiens initiatief die latere aanvullingen zijn gemaakt. Echter, onderzoekers hebben mails gevonden van zaterdagmorgen (27 september 2008) waaruit duidelijk wordt dat het besluit, in strijd met de herinnering van Hessels, toch vrijdagavond moet zijn genomen, al worden wel andere namen gebruikt ter aanduiding van de commissie dan SBC. Lippens (mail van 08.54 uur op zaterdag) spreekt van “Crisis Committee” (**Bijlage B-174**) en Moucheron (mail van 11.26 uur op zaterdag) van “Strategic Committee” (**Bijlage B-175**).

2224. Cheung, Westdijk, Furse en Bodson hebben aan onderzoekers verklaard dat zij in de dagen na het omvallen van Lehman Brothers en Merrill Lynch (het weekend van 13/14 september 2008) tot aan deze vrijdag geen informatie hebben ontvangen aangaande de liquiditeitsontwikkeling van Fortis. Ook waren zij niet op de hoogte van de stortvloed van bezorgde notities en e-mails die op Verwilt afkwam, van de afwezigheid van Verwilt vanaf 19 september 2008, noch van de brief van Dierckx aan de CBFA van 23 september 2008 met onder andere als onderwerp het niet met de markt delen van koersgevoelige informatie omtrent een te verwachten verlies van meer dan EUR 1 miljard in het 3^e kwartaal 2008. Ook de afkondiging van ‘code red’ op 24 september was hen onbekend. Hessels sluit zich hierbij aan. Wel heeft hij aan onderzoekers verklaard dat hij vanaf half september 2008 tot vrijdag 26 september 2008 een drietal keren met Lippens gebeld heeft. Op de vraag van Hessels hoe het met de desinvesteringen en liquiditeit stond, kreeg hij het antwoord dat de desinvesteringen traag verliepen en dat Fortis het met de liquiditeit wel zou redden. Het idee om Verwilt te vervangen door Dierckx hoorde Hessels pas op deze vrijdag.

2225. Sandler heeft aan onderzoekers doen weten:

“The only contact I can recall with the Chairman during the period of 2 August 2008 until 26 September 2008 was a phone call from him on 24 September to discuss the appointment of Mr Dierckx as CEO of Fortis. In the course of this conversation, reference was made to the turbulent credit markets in the wake of the Lehman Brothers collapse, but the conversation was fairly brief and we did not discuss in detail the situation at Fortis. I did not initiate contact with the Chairman or CEO in September, despite the growing turbulence in the financial markets, because I had no reason to believe that Fortis had entered a critical phase.” (...) “I was generally satisfied with the quality of information provided to the Board of Fortis. (...) With hindsight, it is clear that over the period from June – September 2008, and particularly towards the latter part of

this period, the Board as a whole did not receive clear understanding of the scale of the crisis enveloping Fortis. I attribute this to a failure on the part of Management to assess properly what was unfolding externally rather than to deliberate or systematic withholding of information. In any event, the scale and nature of what was happening was such that even had the Board been better informed over the latter part of this period, it is far from clear that alternative outcomes for the Group could have been achieved.”.

2226. In de aandeelhoudersvergadering van Fortis N.V. van 1 december 2008 zegt Hessels over deze RvB-vergadering: “... dat hij er van uit gaat dat degenen die daar zaten nog niet wisten dat er sprake was van een acute liquiditeitssituatie. Dat kwam pas later naar voren.”. Sandler ondersteunt dit: “I was surprised and dismayed to discover the extent of the crisis facing Fortis at that time.”. Manardo heeft onderzoekers doen weten dat, bij zijn weten, de RvB pas laat op 28 september 2008 exact op de hoogte was van de liquiditeitsproblemen.

2227. Onderzoekers merken op dat dit de eerste RvB-vergadering is sinds 1 augustus 2008. Alhoewel in augustus normaal gesproken van vakanties wordt genoten en de volgende reguliere RvB-vergadering begin oktober 2008 gepland stond, menen onderzoekers dat het bijeenroepen van een RvB-vergadering op vrijdagochtend 26 september 2008 op niet goed begrijpelijke gronden te laat is geschied, gegeven de omstandigheden waarin Fortis sinds half september 2008 verkeerde.

2228. Een tweede persbericht, dat laat op die vrijdagavond uitgaat, stelt dat Verwilt aftreedt als CEO en wordt opgevolgd door Dierckx. In dit persbericht wordt vermeld dat Verwilt verder gaat als niet-uitvoerend bestuurder.

2229. Adviseur Mittler stuurt om 15.25 uur een mail aan Verwilt (**Bijlage B-169**):

“Herman,

This is what I got from a reliable source:

Dutch ministry are saying:

40% chance BNP

40% chance "a dutch solution", being Rabo + ING

20% chance nationalization

Mark you, they are not very technical, so I don't think they figure that you lose the benefit of the double leverage when you break it up”.

2230. DNB weet nu kennelijk ook van de problemen, blijktens een mail van Van Rutte aan Kloosterman en Dierckx van 17.24 uur (**Bijlage B-170**).

“Ter info:

DNb informeerde zojuist bij mij of het juist is dat er ook problemen zijn met de euro positie (niet glad te krijgen), dit in tegenstelling tot wat eerder deze week is gezegd.

Zij hadden signalen hierover opgevangen. Ik heb op Fortisniveau hierin geen inzicht, maar krijg ook signalen. Voorts vragen naar de outflow vandaag.”.

2231. Die notulen van de ExBo (beginnend om 18.00 uur) lezen als volgt (**Bijlage A-99**):

“A meeting took place yesterday with the Chairman of the CBFA in the presence of the CEO's of the main Belgian banks; during such meeting, Mr. Servais stressed his unhappiness relating to banking rumours circulating in the market. (..) **A further meeting took place today** with Messrs. Servais and both the Fortis Chairman and Bank Chairman; during such meeting, Mr. Servais suggested that Fortis should consider strategic solutions (e.g. sale to another financial institution) in view of the current turmoil surrounding Fortis. The CBFA indicated that such a strategic solution could be in the best interest of all stakeholders in view of the current unrest; In view of the market turmoil, the huge share price drop, client unrest and wholesale funding under attack, it is stressed that there is little room for manoeuvre. In this context, the Chairman outlines the need to further investigate Project Harbour: this project relates to the sale of all or part of Fortis companies including the Bank. A data room is being set up in order to allow potential buyers such as BNP Paribas and ING to proceed with a limited due diligence. The Chairman points out that while alternatives are being investigated, the likelihood of succeeding with alternative solutions is low as it is difficult to develop a solution allowing to secure EUR 5 to 6 billion in funds over the weekend. The Chairman further informs the Executive Board that he has been appointed by the Fortis Board as the new CEO of Fortis, succeeding Herman Verwilt. (...) The Executive Board thus supports further examining strategic options and supports the Chairman in entering into discussions with strategic partners to this effect. (...)”.

(markering van onderzoekers)

2232. De CBFA heeft aan onderzoekers doen weten dat er die dag geen “further meeting” heeft plaatsgevonden. Wel zijn er telefoongesprekken geweest tussen Servais, Lippens en Dierckx.

2233. Deze dag is ook contact geweest tussen Servais en Wellink die, zojuist aangekomen in Canada voor het geven van een lezing, hoort over zorgen omtrent Fortis, op het vliegveld rechtsomkeert maakt en onmiddellijk naar Nederland terugreist. In het televisieprogramma “Buitenhof” van zondag 5 oktober 2008 blikt Wellink terug op de periode voor de gebeurtenissen van het weekend van 27 en 28 september 2008 en vermeldt hij in deze periode aan Minister Bos te hebben aangegeven dat hij niet zeker was of de vvgb voor de integratie van ABN AMRO en Fortis Bank Nederland wel zou moeten worden afgegeven.

8.2.121. Zaterdag 27 september 2008

2234. Een door Fortis ingerichte dataroom wordt voor due diligence doeleinden bezocht door vertegenwoordigers van ING, BNP, Munich Re, Aegon en SPFI/FIPM (voor de Belgische overheid). Functionarissen van Fortis vermoeden voorts dat Rabobank op de achtergrond meedoet in het team van ING, zo blijkt uit mails. Ook met Allianz is contact. Santander doet al snel de mededeling niet mee te willen doen omdat zij voor een zo grote deal meer tijd willen nemen.

2235. Off the record is aan onderzoekers verklaard dat de Luxemburgse Staat op zaterdagochtend met het idee kwam van een (verplicht converteerbare) lening, die op het moment van conversie tot een 49% participatie in de Luxemburgse bank zou leiden.

2236. Ook Davignon is op verzoek van Bodson hierbij nog kort ingeschakeld en hij heeft met Juncker heeft gesproken om een bevestiging van het idee van de converteerbare lening te krijgen. Bodson heeft aan onderzoekers verklaard dat hij zelf deze zaterdagavond Juncker heeft ontmoet en dat daar verder over de Luxemburgse deelname is gesproken.

2237. Dierckx heeft aan onderzoekers verklaard dat hij in de loop van de dag naar de CBFA gaat met de gedachte te onderzoeken wat de Belgische overheid bereid is te doen. Hijzelf denkt aan een hybride leningsconstructie van de Belgische overheid, maar in een vervolgesprek later die dag komt Coene met het idee van een overheidsparticipatie. Dierckx verklaarde aan onderzoekers dat het idee voor een Luxemburgse converteerbare lening, mede naar aanleiding van bemoeienis van Fohl, min of meer gelijktijdig op tafel kwam.

2238. Onderzoekers hebben een mail van Machenil van 13.46 uur gevonden over deelname van DeGroof aan de due diligence. DeGroof is ingehuurd door SFPI/FPIM en is dus reeds opmerkelijk vroeg op deze dag actief (**Bijlage B-171**).

“All

The data room for degroof will be managed at fortis side by xavier mordant.

Guillaume make sure someone from ms is attached and the data prepared and transported to ducale.

Xavier will be here at 14h30

We will use ducale as a room. Should be open by 15h

I will inform degroof that they can be in at 15h30

Lars”

2239. Machenil mailt om 15.17 uur aan onder meer Van Harten en Dierckx dat Allianz mogelijk geïnteresseerd is om de verzekeringsactiviteiten tegen een bedrag in cash over te nemen (**Bijlage B-172**):

“Peer, filip

Just got a call from our consultancy connection.

They confirmed they had contacts with the right hands of the below

1) Allianz is interested in the whole insurance and considering to pay cash. They are considering calling their board

2) Hsbc is willing to close turkey this weekend

Lars”.

2240. Van Harten is zelf niet geïnteresseerd (consistent met zijn positie op 15 september 2008) en reageert binnen 6 minuten (**Bijlage B-173**):

“Feel we have defined the list now with morgan stanley, after talking to don moore and filip dierckx we have decided not to have extra candidates. Best peer”.

2241. Moucheron reageert daarop binnen de minuut aan Machenil (**Bijlage B-176**):

“And I bet you insurance is not on the list.

This is incredible. Is there a fiduciary duty in the house?”.

2242. Die avond wordt van Belgische overheidszijde kort het idee geopperd om voor EUR 1 Fortis in zijn geheel te nationaliseren. Eerste Minister Leterme heeft hierover aan onderzoekers verklaard:

“Ik sluit niet uit dat de een of de ander in de loop van het weekend het idee heeft geopperd om Fortis geheel te nationaliseren voor een koopprijs van 1 euro, maar een dergelijk scenario heeft **toen niet echt** op tafel gelegen.”.

(markering van onderzoekers)

2243. Dierckx heeft hierover verklaard dat dit idee meer in een emotionele sfeer is genoemd en snel van tafel was. Na diverse gesprekken en berekeningen over de waarde van Fortis Bank is er uiteindelijk EUR 4,7 miljard voor een 49% Belgische overheidsparticipatie uitgekomen. In dit verband heeft Dierckx ook verklaard dat in de nacht van zaterdag op zondag ten kantore van de CBFA van de zijde van de CBFA wordt geopperd dat Lippens moet aftreden. Ook Bodson is bij dit gesprek aanwezig.

2244. In dit verband schrijft het College van Belgische Experts in hun (voorlopige; in definitieve ongewijzigd) rapport van 26 januari 2009 onder randnummer 134:

“De onderhandelingen tussen de directie van Fortis Holding en de Belgische regering leidden uiteindelijk tot een bedrag van EUR 4,7 miljard (in plaats van EUR 4 miljard).”.

2245. Ook zijn er deze dag gesprekken met BNP als ook met ING, onder meer over de eventuele overname van ABN AMRO door ING. Machenil heeft verklaard dat er alleen serieus met BNP en ING is gepraat. Hij verklaart verder dat er zaterdagavond een vergadering plaats vond tussen vertegenwoordigers van BNP en Fortis. Met ING vond een dergelijke vergadering niet plaats. Vertegenwoordigers van BNP en ING hebben dan contact met de Belgische regering, hetgeen niet in een overeenkomst resulteert. Machenil verklaart verder dat hij op zaterdagavond door Dierckx wordt gebeld met de mededeling; “Roep je troepen maar terug, we stoppen met het proces”. Vervolgens gaat het ExCo in aanwezigheid van Machenil en Morgan Stanley in een brainstormsessie. Hierin wordt het idee geopperd van een kapitaalinjectie van de overheden. De brainstormsessie wordt onderbroken en de gehele ploeg verhuist naar het kantoor van de CBFA en krijgt – volgens Machenil, hetgeen Servais als “pure fantasie” heeft bestempeld - te horen dat de CBFA (volledige) nationalisatie van Fortis wenst. Die nacht werkt Fortis het idee verder uit dat de Belgische staat een 49,9%-belang in Fortis Bank neemt. Een en ander wordt in een nachtelijke brief van Dierckx en Bodson aan de Belgische staat medegedeeld. Deze reageert met de boodschap dat dit verder onderzocht kan worden. Binnen Fortis wordt er al aan het begin van de avond nagedacht over mogelijke modaliteiten van deelname door de Belgische Staat in Fortis Bank België, zo blijkt uit deze mail van Verwilt aan Dierckx van 20.11 uur (**Bijlage B-177**):

“If the idea we discussed would be put into practice, I presume they could ask for some extra "guarantees".

We could offer one or more seats on the bank board, for as long as the capital strengthening plan runs. Either FPM or NBB-style people could probably taken to be "monitors".”.

2246. Onderzoekers merken op dat uit het e-mail-onderzoek voorts is gebleken dat in ieder geval tot in de loop van zaterdagavond binnen Fortis de veronderstelling leefde dat ook Aegon en Munich Re nog min of meer in de race waren. Ook is gebleken dat ING tot in de loop van de avond niet alleen meedeelde voor een eventueel bod op ABN AMRO, maar ook geïnteresseerd was in de asset management en in de verzekeringsactiviteiten van Fortis.

2247. Om 16.30 uur komt Van Rutte op bezoek bij DNB, op hun verzoek. Hij schrijft daarover de volgende (zondag) ochtend om 07.00 uur een mail aan Dierckx en Kloosterman waarin

hij zich op basis van het gesprek met DNB afvraagt of DNB wel aangesloten is op de gang van zaken in Brussel (**Bijlage B-179**). Hij beveelt aan DNB actief in te lichten. Ook blijkt uit deze mail dat de Nederlandse Staat en prudentiële toezichthouder in de loop van zaterdag ook al nadenken over nationale oplossingen:

“At the request of dnb I had a brief meeting in Amsterdam at 4.30pm, where I was welcomed by the complete Directieteam, headed by Wellink. Nout Wellink started by saying that it was not a given that the Dutch Ministry of Finance would support the bank in the Netherlands under all circumstances. He mentioned that undoubtedly Fortis was working on an overall solution, but that DNB is also thinking in terms of alternatives, like national solutions, if an overall solution would fail. They had quite some questions about the scope and level of interdependencies between B/NL/Lux .

No conclusions were drawn. Furthermore there were questions about the process.

From their questions it appeared they were not really aware of the status of current actions.

I think it would be wise at least to inform DNB more actively, certainly if state solutions are considered.

(Question: is there a line to the AFM?).”.

2248. Kloosterman heeft onderzoekers medegedeeld dat hij - nadat hij van Willems heeft gehoord dat het kabinet van de Belgische Eerste Minister 4 maal vergeefs getracht heeft contact te krijgen met het Kabinet van Balkenende - deze zaterdag op eigen initiatief met Schilder en Ter Haar heeft gebeld en hen verteld heeft ze wat er in Brussel gaande is. Naar eigen zeggen nodigt hij ze uit naar Brussel te komen, waar ze dan zondag aankomen. Dierckx heeft aan onderzoekers verklaard geen rol te hebben gespeeld in het uitnodigen van de Nederlandse delegatie.

2249. Bovengenoemde mededeling van Kloosterman over datgene dat hij van Willems heeft gehoord staat enigszins haaks op datgene dat Minister Reynders aan onderzoekers heeft verklaard:

“En ce qui concerne l'intervention des Etats luxembourgeois et néerlandais, des négociations ont été menées le dimanche 28 septembre 2008, suite aux manifestations d'intérêts communiquées par les Ministres des Finances de ces deux Etats. Ce n'est donc pas a l'initiative de la belgique que les négociations ont menées par les trois Etats.”.

2250. Ter Haar heeft aan onderzoekers medegedeeld dat hij zich geen gesprek met Kloosterman herinnert op deze zaterdag. Wel heeft hij een telefoongesprek met Hessels gehad, die hem het proces, zoals dat gaande was, bevestigde. Deze dag was Ter Haar bij DNB, waar Nederland indirect op de hoogte werd gehouden van de ontwikkelingen in Brussel. Daarbij

was er voor hem de gehele zaterdag nog geen sprake van een mogelijke participatie van de Nederlandse overheid. De Nederlandse delegatie heeft, zoals Ter Haar heeft verklaard, zelf op zaterdagavond heeft besloten ‘om dicht bij het muur te zitten’ en naar Brussel af te reizen. Ook Wellink en Servais spreken af (niet helemaal duidelijk is geworden of dit op vrijdagavond of in de loop van zaterdag is afgesproken) dat een DNB-delegatie naar Brussel zal afreizen. Over het tijdstip van contact tussen Wellink en Servais zegt DNB er zeker van te zijn dat dit op zaterdag plaats heeft gevonden, terwijl de CBFA aan onderzoekers te kennen heeft gegeven dat dit op vrijdagavond is geweest, waarbij de CBFA heeft meegedeeld dat zij dit kan onderbouwen door telefoongegevens alsmede door middel van een getuige. Wellink is die vrijdag al vroegtijdig teruggekeerd van een reis naar Canada (hij ging daarheen om een lezing te geven). Die avond hebben ook Balkenende en Leterme nog contact.

2251. In antwoord op een vraag in de Tweede Kamer geeft Minister Bos als antwoord dat hij op zaterdag is geïnformeerd door DNB over zichtbare bewegingen in de markt die wezen op een afnemend vertrouwen in Fortis. En vervolgens: “*Dat was iets wat ik op vrijdagmiddag nog niet wist*” (zie Kamerstukken, 30 september 2008, pagina 7-430).

2252. Minister Bos heeft hierover aan onderzoekers nog verklaard:

“Op zaterdagavond 27 september 2008 heb ik op het kantoor van DNB met een aantal mensen over de situatie bij Fortis gesproken. Ik heb die avond met de heer Reynders gebeld (en premier Balkenende met Leterme). In deze telefoongesprekken is besproken dat er vóór maandag 29 september 2008 een oplossing gevonden moest worden. Wij wisten toen nog niets van de reddingsplannen van België en Luxemburg, laat staan dat wij er ook bij betrokken werden.”.

2253. Ter Haar was kennelijk vrijdagavond reeds op de hoogte; hij verklaarde aan onderzoekers:

“Die vrijdagavond is ons ook via de CBFA en DNB gemeld dat er datarooms zouden worden ingericht en dat er het weekend gekeken zou worden naar een overname.”.

2254. Die avond is er enige onduidelijkheid over de afspraken met betrekking tot het doen van biedingen. Noirot vraagt zich af in een e-mail aan Lancksweert van Morgan Stanley af of Aegon, Munich Re, BNP, ING en de Belgische Staat wel weten dat er op zondagochtend om 09.00 een bod moet leggen. Moucheron sluit zich hierbij aan (**Bijlage B-178**).

8.2.122. Zondag 28 september 2008

2255. Om 06.45 krijgt Bodson een telefoontje van Lippens met de mededeling dat hij op doktersadvies thuis moet blijven. Tegen 10.00 uur in de ochtend krijgt Macours een telefoontje van Lippens met de mededeling dat hij niet meer komt, omdat hij ontslag heeft genomen. Lippens zegt Macours voor de rest met Bodson te handelen.

2256. Quaetaert heeft aan onderzoekers doen weten dat zij zich herinnert dat BNP om 9.00 uur een bod zou uitbrengen op geheel Fortis. Later heeft zij vernomen dat BNP mondeling een bod van EUR 4 per aandeel aan de Belgische Staat zou hebben overgebracht en dat de Belgische Staat dit bod verworpen zou hebben. Van een en ander hebben onderzoekers geen verdere onderbouwing gevonden.

2257. Eerste Minister Leterme heeft over deze ochtend aan onderzoekers verklaard:

“Op zondagochtend heeft Filip Dierckx, die twee dagen eerder CEO van Fortis was geworden, mij namens zijn bedrijf onder gesloten enveloppe een voorstel laten bezorgen dat, onder meer, een kapitaalinjectie van de Belgische overheid inhield.”.

2258. Machenil verklaart dat zondagochtend het beeld was dat de Belgische en Luxemburgse overheden een 49,9% kapitaalinjectie zouden doen in respectievelijk Fortis Bank en Fortis Bank Luxemburg en dat ING ABN AMRO zou overnemen voor EUR 10 miljard. Daartoe werd door hem een speciale ABN AMRO dataroom ingericht. In de loop van zondag wordt het duidelijk dat de veronderstelling van een bod van ING onjuist blijkt te zijn.

2259. Dierckx heeft aan onderzoekers verklaard dat Hessels die ochtend ruwweg om 10.00 uur in Brussel is gearriveerd. Hessels zelf kan zich niet meer precies herinneren wanneer hij naar Brussel is gekomen.

2260. De ExBo vergadert om 09.30 uur (**Bijlage A-100**). Van Lanschot en Van Rutte vragen aandacht voor de positie van Fortis in Nederland. En dan volgt:

“The ExBo indicates that the preferred solution would be a full-fledged Benelux solution with all three Benelux governments participating. While it is disappointing that the Dutch government is not participating, this should not preclude the second solution as this allows for a strong Benelux bank with capital injections from both the Belgian and the Luxembourg governments. Mrs. Mostrey points out that the Bank should opt for the solution which offers the best safeguards for clients and staff. The Executive Board further discusses both solutions being presented and concludes that the second solution is in the interest of all stakeholders as the company will continue to exist. The Chairman (Dierckx) indicates that this will be presented to the upcoming Fortis Bank Board.”.

2261. Vervolgens vergadert de RvB van Fortis Bank van 10.30 tot 11.30 uur en bespreekt de uitzonderlijke omstandigheden (**Bijlage A-101**). Verwilt, als voorzitter van Fortis Bank geeft aan dat er twee opties voor liggen:

1. Verkoop van geheel Fortis aan BNP;
2. Deelneming door de Belgische resp. Luxemburgse overheid in Fortis Bank resp. Fortis Bank Luxemburg voor 49%.

2262. Op een vraag of Fortis Bank tot deze strategische review van haar opties gekomen is op verzoek van toezichthouders dan wel op eigen initiatief, antwoordt Verwilt dat het eerste het geval is en dat Fortis gebeld is door Servais. Verder wordt er in deze vergadering door Kloosterman en Van Rutte op gewezen dat het ontbreken van de Nederlandse overheid in de tweede oplossing een risico voor Fortis Bank Nederland inhoudt. Desondanks, zo vermelden de notulen, is het zo dat deze tweede oplossing juist aantrekkelijk kan zijn voor de markt, klanten en werknemers.

2263. Begin van de middag vraagt Verwilt zich in een e-mail aan Dierckx af waarom de Nederlandse Staat niet is gevraagd mee te doen (**Bijlage B-180**):

“Have we tried to invite the Dutch government to take a symbolic stake in our Dutch Bank?”.

2264. Kloosterman belt intussen met Ter Haar en vertelt hem van het onbegrip binnen Fortis dat de Nederlandse staat niet mee wil participeren, waarop Ter Haar hem antwoordt dat Nederland tot dan toe niets gevraagd is.

2265. Ter Haar komt die middag rond 13.00 uur in Brussel aan, min of meer gelijktijdig met de voltallige bestuur van DNB. Minister Bos arriveert rond 15.00 uur die middag, precies het moment waarop een gesprek tussen Wellink en Servais begint.

2266. Willems mailt om 12.00 uur met Machenil (cc aan Dierckx en Moucheron) (**Bijlage B-181**):

“1/ Will call in an hour the Dutch Dpt Thesaurier Gen, Bernhard ter Haar, who agrees with direct contact with Fortis.

He is presently in Brussels with DNB talking to national Bnak and CBFA)

At this stage the sale is a purely commercial deal for NL governênt

2/ if we want to get a message to BE PM, he will be briefed by my contact at 12”.

2267. Vervolgens mailt hij om 13.53 uur aan Machenil (met cc aan Dierckx, Kloosterman, Van Harten, Moucheron en Macours) (**Bijlage B-182**) :

“any news form ING or Rabo?

Think we can significantly (but gradually) increase pressure on NL authorities, but the BE authorities must involve them completely (as I told the BE PM's adviser)

I can see two ways which a NL politician can justify this in the NL:

1/ helping Fortis NL (14000 heads in Insurance and banking)

2/ helping a NL bank buy AA BU NL without damaging Fortis (see one) = ie the sale has to be solvency neutral.

In both cases the NL government has done something "patriotic", in case 2 even more than in case 1

Obviously, we can bring it BE PM, but he will need our arguments

Bos and Ter Haar have arrived in brussels 5Atlanta hotel, have a meeting with CBFA at 3

Just had Ter Haar:

this are pissed off that they have kept out fo the plan so far by BE authorities.

"alles is bespreekbaar"

As we cannot do this without the NL, I will now call the people on the BE side and give them this strong signal.

Filip might have to call PM leterme.”.

2268. In de namiddag wordt dan een vergadering belegd tussen de Nederlandse en de Belgische delegatie in de ambtswoning van Leterme. Daar treffen Minister Bos en Ter Haar niet alleen de Belgische Minister van Financiën Reynders en CBFA-voorzitter Servais aan, maar ook de Belgische premier Leterme, ECB-president Trichet en namens de EU de Franse minister van Financiën Lagarde. In dit gesprek vraagt Leterme of Nederland voor 49% in Fortis Bank Nederland wil participeren voor een bedrag van EUR 5 miljard. De Nederlandse delegatie geeft hierop aan op vergelijkbare voorwaarden te willen participeren als de Belgische staat.

2269. Heel kort is aan de orde geweest of Nederland ook kon participeren in de Nederlandse verzekeringsactiviteiten van Fortis, maar zowel Minister Reynders als Dierckx zouden hiertegen zijn geweest.

2270. Ter Haar heeft aan onderzoekers verklaard dat er in de avond geen alternatieven zijn besproken, maar dat er slechts één plan op tafel lag, namelijk een 49% participatie van de

drie Benelux-overheden. De Belgische staat was de regisseur van dit proces en het contact met het Fortisconcern liep vooral via de Belgische autoriteiten.

2271. Eerste Minister Leterme heeft hierover aan onderzoekers verklaard:

“Zondagnamiddag 28 september kwam alles in een stroomversnelling. Ik had in mijn kantoor ontmoetingen met diverse hoofdrolspelers. Een van hen was ECB-voorzitter Trichet. Zijn inbreng was belangrijk. Voor zover nodig, overtuigde hij alle aanwezigen dat diezelfde dag nog een oplossing moest worden gevonden omdat een faillissement van Fortis op maandag een domino-effect over heel Europa kon teweegbrengen. Op zondagavond hadden de Belgische en Luxemburgse regering een principieel akkoord bereikt over een gezamenlijke investering van 7,2 miljard euro in Fortis. Op een bepaald ogenblik deelde mijn minister van Financiën mij mee dat de Nederlandse minister Bos in Brussel was. Ik liet hem naar mijn kantoor komen. De heer Bos deelde mee dat Nederland zou deelnemen aan de reddingsoperatie en vrij vlug bereikten we een akkoord over een inbreng van Nederland van 4 miljard euro.”.

2272. Intussen heeft Fortis (zie mail hieronder) om 16.15 uur een nieuwe ELA uitonderhandeld met BNB voor EUR 49,5 miljard tegen verpanding van de balance sheet ter hoogte van EUR 75 miljard. Deze moet volgens Linklaters goedgekeurd worden door de RvB van Fortis Bank België.

2273. Deze ELA zal uiteindelijk in de avond, nog geen uur voor het openen van de markten op maandagochtend in Azië, worden geëffectueerd. Zie deze mail van Moucheron aan Macheril van 21.01 uur (**Bijlage B-183**):

“We have no liquidity if there is no deal. Market opens in 60'. If we don't get Quaden to approve the ELA in the next 30', we can all go home. Have CBFA people making calls but if you're at Wetstraat, pls raise the issue. That's the kiss of death. They should at least open the line tonight even if final deal is not there. D”.

2274. Om 18.00 uur vergadert de RvB in een (deels) conference call van drie kwartier. Delbridge, Furse, Hagemann, Sandler en Talwar nemen deel per telefoon, de overige leden zijn wel fysiek aanwezig (**Bijlage A-102**). Talwar heeft nog aan onderzoekers verklaard dat hij er niet bij zou zijn geweest (“*I was unable to attend the Board meeting on September 28.*”), maar onderzoekers gaan ervan uit dat hij zich heeft vergist.

2275. De vergadering wordt voorgezeten door Hessels, aangezien Lippens afwezig is. In deze vergadering krijgt de RvB een update van de situatie waarin Fortis verkeert. Er is sprake van een zeer belangrijke uitstroom van deposito's op vrijdag 26 september 2008, opdroging

van onderpand om leningen aan te trekken en het voor de eerste keer aantrekken van een Marginal Lending Facility van de Belgische Nationale Bank ter grootte van EUR 5 miljard. In antwoord op vragen antwoordt Dierckx dat het geen solvabiliteits- maar een liquiditeitsprobleem betreft. Ook wordt er op gewezen dat “public authorities” Fortis hebben gemeld dat er voor het open gaan van de markten op maandag 29 september 2008 een oplossing voor de huidige situatie moet zijn gevonden.

2276. Meerdere RvB-leden zeggen verrast te zijn en stellen uitdrukkelijk niet eerder geïnformeerd te zijn over de ernst van de situatie. ExCo-leden antwoorden dat de liquiditeit in het huidige volatile klimaat zeer snel kan verslechteren. Er wordt in dit verband op de ondergang van Lehman Brothers twee weken eerder gewezen.

2277. Dierckx geeft het volgende commentaar op de stand van zaken ingevolge het bezoek van verschillende partijen aan de dataroom:

“Fortis has been informed by the government authorities that indications (verbal) were only offered by ING and BNP, at very low pieces which the government authorities considered too low.”.

(onderzoekers merken op dat Dierckx “prices” zal hebben bedoeld in plaats van “pieces”)

2278. Als oplossing voor de situatie waarin Fortis verkeert, bespreekt Hessels vervolgens op hoofdlijnen het volgende scenario:

- de Belgische en Luxemburgse overheid nemen ieder een 49%-belang neemt in respectievelijk Fortis Bank voor een bedrag van resp. EUR 4,5 miljard en in Fortis Bank Luxemburg voor een bedrag van EUR 2,5 miljard.
- verder wordt ABN AMRO verkocht (exclusief de reeds geïntegreerde (vermogensbeheers-activiteiten)
- aftreden van Lippens als Voorzitter van de Raad van Bestuur
- een verdere afschrijving op de CDO-portefeuille.

2279. Onderzoekers merken op dat er op dit moment kennelijk nog geen voldoende vruchtbaar contact geweest is met (of tussen Fortis en) de Nederlandse Staat. Er wordt in deze RvB-vergadering (nog) niet gesproken over een eventuele deelneming van de Nederlandse overheid in dit reddingsplan. Er wordt niet over alternatieve opties/bedragen gesproken, noch over de redelijkheid van de in totaal EUR 7 miljard voor de twee te verkopen minderheids-deelnemingen. Ook worden er in deze vergadering geen besluiten genomen. Eijpe heeft verklaard dat hij zich geen discussie kan herinneren waarin over alternatieve oplossingen (niet zijn de 49% deelnemingen door de Benelux overheden) zou zijn

gesproken. Wel verklaart hij desgevraagd dat de notulen van 18.00 uur mogelijk onjuist zijn in de zin dat er in die vergadering mogelijk toch over Nederlandse deelname is gesproken. Remans heeft verklaard dat Nederlandse deelname pas in de 20.00 uur ontwerpversie van het persbericht verscheen en daarmee nog ontbrak in de versie van 19.00 uur (zo blijkt uit een e-mail van Remans aan onderzoekers in vervolg op zijn interview).

2280. Tegen zondagavond om circa 19.00 uur bevinden Bodson, Dierckx, Hessels en Machenil zich dan weer in de ambtswoning van de Belgische premier Letermé, waar Machenil wordt gevraagd aan een persbericht mee te werken met de aankondiging dat de drie Benelux-overheden een 49,9%-belang nemen, waarbij werd gezegd de Nederlandse transactie in een aparte paragraaf op te nemen, als “... *we die willen*”.

2281. In de loop van de avond heeft de Belgische Minister van Financiën Reynders de Fortis-delegatie medegedeeld dat Juncker en Bos akkoord waren en vervolgens heeft Reynders het persbericht meegenomen.

2282. Het verloop van de gesprekken wordt op afstand met argusogen gevolgd door een aantal relevante Fortis-functionarissen, die afhankelijk zijn van informatie van Machenil en Moucheron. Illustratief zijn de volgende mails. Eerst aan het begin van de avond de volgende mailstring.

2283. Om 19.43 uur mailt Van Outersterp aan Macours (**Bijlage B-184**):

“Ik hoor hier dat Dierckx weg is en nu zit ik een meeting met oa Lars, David M en Jean over de Heads of Terms ivm de Belgische staat waar ook onze advocaten zijn. Wat is de bedoeling????”.

2284. Waarop Macours om 19.55 mailt (**Bijlage B-185**):

“Zit er geen nl luik in?”.

2285. Dan ruim twee uur later mailt Van Ockenburg aan Macours (**Bijlage B-186**):

“Do you confirm the 11.7bn (4.7+2.5+4.5) capital injection or the 12.2 capital injection (4.7+2.5+5)”.

2286. Iets meer dan tien minuten later (om 22.15 uur) mailt Moucheron met Macours en Machenil (**Bijlage B-187**):

“No deal yet so not sure. The Belgian 4.7 is sure, the Lux also. Only NL not sure. Last we heard was 5bn.”.

2287. Vijf minuten later mailt Machenil rond (**Bijlage B-188**):

“Subject: We have a deal

4.7 + 2.5 + 4 bio injected

We will keep aa as a participation to sell when decend prices are reached”.

2288. Naar aanleiding van de gesprekken met de Belgische overheid heeft Dierckx verklaard dat naar zijn mening Fortis duidelijke invloed op het onderhandelingstraject heeft kunnen uitoefenen. Ook zegt hij zelf actief betrokken te zijn geweest bij de vaststelling van de prijs voor de 49% deelneming van de Nederlandse overheid in Fortis Bank Nederland Holding. Aan de hand van gegevens zoals ‘net asset value’, winstcapaciteit gekoppeld aan een lage koerswinstverhouding en afwezigheid van ‘structured credits’ heeft Fortis een koopprijs Fortis EUR 4 miljard verdedigd. Bodson en Hessels hebben dit anders ervaren. Bodson zegt:

“We are no longer in a position to take initiatiees, we are totally puppets in the hands of the Government.”.

2289. En Hessels:

“Het was op een gegeven moment: heren, je accepteert het of niet. Als je het niet accepteert is het curatelestelling of faillissement of zoiets. Dan kun je daarmee naar de Board gaan. We hebben daar oprecht, hoe graag we het anders gewild hadden, heel weinig invloed kunnen hebben.”.

2290. Met betrekking tot de aanwezigheid van een pandrecht op de verzekeringsactiviteiten van de Belgische overheid in de Belgische term sheet heeft Dierckx aan onderzoekers verklaard dat hij daar zondagmiddag in aanwezigheid van Coene over heeft gehoord en dat Coene hem daarbij heeft verteld dat Coene dit die middag met Ter Haar had besproken. In zijn herinnering is het daarna die dag niet meer in de gesprekken voorgekomen. Ter Haar zegt dat dit onjuist is en dat hij dit pas op dinsdag van zowel Baeten als Hessels heeft gehoord. Coene heeft aan onderzoekers doen weten dat hij pas op maandag, in een telefoongesprek met Ter Haar, op de hoogte is gebracht van het bestaan van het pandrecht. Coene hecht eraan te benadrukken dat het niet om een pandrecht op de Nederlandse verzekeringsactiviteiten ging, maar om een pandrecht op de aandelen van Fortis Insurance NV, de houdstermaatschappij van zowel de Nederlandse als de Belgische verzekeringsentiteiten.

2291. Op de vraag aan Minister Bos wanneer hij voor het eerst van het bestaan van dit pandrecht heeft gehoord heeft deze aan onderzoekers verklaard:

“Ik kan mij niet precies herinneren wanneer ik dit voor het eerst wist.”.

2292. Bodson heeft aan onderzoekers verklaard dat hij zondagavond wel van de aanwezigheid van het pandrecht heeft gehoord van Dierckx. Hessels zegt dat hij hij een en ander zelf ontdekt heeft op maandagochtend bij het lezen van een copie van de overeenkomst met de Belgische Staat. Fohl heeft aan onderzoekers verklaard dat hem bij ondertekening van de pandrechtclausule niet is opgevallen.

2293. Eerste Minister Letermé heeft over de pandrechtclausule aan onderzoekers verklaard:

“Voor zover ik mij herinner werd er op dat ogenblik op het niveau van de regering niet over het pandrecht gesproken. Dat soort dingen wordt op juridisch en technisch niveau behandeld.”.

2294. Om 22.30 uur houden de Belgische en Nederlandse regeringen een persconferentie waarin het volgende bekend wordt gemaakt:

- De drie Beneluxoverheden investeren samen 11,2 miljard euro om Fortis te steunen. De Nederlandse regering investeert 4 miljard in Fortis Bank Nederland Holding in ruil voor een 49% deelneming. De Belgische regering investeert 4,7 miljard in Fortis Bank NV/SA in ruil voor een deelneming van 49%. De Luxemburgse regering investeert 2,5 miljard in Fortis Banque Luxembourg SA in de vorm van een verplicht converteerbare lening. Naast andere rechten zal Luxemburg na conversie 49% aanhouden in Fortis Bank Luxembourg.
- Fortis zal haar belang in ABN Amro verkopen.
- Maurice Lippens neemt ontslag als voorzitter van de raad van bestuur van Fortis.

2295. Om middernacht roept Hessels dan de tweede RvB-vergadering van die dag bijeen (**Bijlage A-102**). Ook deze (deels) conference call duurt circa drie kwartier. Wat betreft de aanwezigheid geldt het hiervóór opgemerkt omtrent de aanwezigheid per telefoon van een vijftal leden, inclusief Talwar.

2296. Hessels informeert de RvB over het bereikte akkoord, dat reeds in een gezamenlijk persbericht van de overheden wereldkundig is gemaakt.

2297. Alvorens tot besluitvorming over te gaan zegt Dierckx het volgende:

1. De Nederlandse overheid heeft op het allerlaatste moment meegedaan;

2. ING heeft EUR 5 miljard voor ABN AMRO Nederland (excl. vermogensbeheersactiviteiten) geboden, maar dat bod is als te laag van de hand gewezen;
3. Fortis heeft een liquiditeits backstop arrangement afgesloten met de ECB en de Nationale Bank van België.

2298. Ten aanzien van de besluitvorming wordt het volgende genotuleerd:

“The Board had to come to decisions in extremely difficult circumstances, whereby no documents were available prior to the meeting, and information based on verbal reports made by the Special Board Committee. In its decision making the Board decided considering the necessary continuity of the company and the interests of the various stakeholders.

In view of the extreme urgency of the situation and the ensuing inability to follow normal procedures, the Board accepted the described transaction with the governments of Belgium, Luxemburg and the Netherlands by 11 votes in favour. Mr. Cheung abstained.”.

2299. Over bovengenoemde regels heeft Macours desgevraagd verklaard dat Cheung weliswaar een dergelijke opmerking heeft gemaakt maar niet met deze letterlijke woorden. Deze genotuleerde tekst zou enige tijd later door White & Case, de advocaten van Cheung, zijn aangeleverd. Cheung bestrijdt dit in het kader van het wederhoorproces.

2300. Tevens wordt besloten dat bovenstaande besluiten “... *are subject to regulatory approvals, third party approvals and decisions of the relevant Fortis Group companies, as applicable.*” Er wordt niet specifiek naar aandeelhouders-goedkeuring verwezen.

2301. In de (niet gedateerde) Binding Heads of Terms tussen Fortis en gelieerde dochters en Société Federale de Participations et d’Investissements (SPFI/FPIM), volledig eigendom van de Belgische Staat, wordt overeengekomen dat de Belgische Staat op 29 september 2008 voor EUR 4,7 miljard een deelneming krijgt van 49,93% in Fortis Bank (**Bijlage C-62**). Aan de overeenkomst is een ontbindende voorwaarde verbonden, in de zin dat indien een derde alsnog met een aanvaardbaar bod zou komen de transactie niet doorgaat. Dit laatste is niet gebeurd. De koopsom is bepaald op basis van gegevens verstrekt door Fortis, welke niet geverifieerd konden worden door SPFI/FPIM. Daarom wordt afgesproken dat de finale koopsom binnen drie maanden bepaald zal worden door een groep van drie onafhankelijke experts. Verdere clauses in de overeenkomst zijn:

- 1) Fortis Bank zal het bedrag van EUR 4,7 miljard aanwenden om de Belgische activiteiten te ondersteunen;
- 2) Fortis Bank zal haar aandeel (direct en indirect) in ABN AMRO verkopen;

- 3) SPFI/FPIM krijgt een pandrecht op Fortis Insurance NV, waar de verzekeringsactiviteiten van Fortis (inclusief de Nederlandse verzekeringsactiviteiten) in zijn ondergebracht, voor mogelijke verliezen die voor SPFI/FPIM optreden met betrekking tot de “structured leverage credit instruments” ter waarde van ongeveer EUR 42 miljard.

2302. Van Fortis-zijde wordt het Belgische contract ondertekend door Hessels, Verwilt, Fohl, en Dierckx.

2303. In een op 30 september 2008 gedateerde Term Sheet tussen Fortis Banque Luxembourg SA en de Luxemburgse staat wordt overeengekomen dat Luxemburg een belang van 49,9% in Fortis Bank Luxembourg SA krijgt op het moment van conversie van een verplicht converteerbare lening van EUR 2,5 miljard (**Bijlage C-63**). Voor Luxemburg wordt deze Term Sheet ondertekend door Frieden.

2304. Van de overeenkomst met de Nederlandse staat is op zondagavond geen Term Sheet of contract ondertekend. In de AVA van van Fortis N.V. 1 december 2008 verklaart Hessels dat hij

“...hier niet exact de reden voor weet”.

2305. Ter Haar heeft aan onderzoekers verklaard dat de tijd ontbrak voor het maken van een term sheet en dat het een afspraak was van *‘beren onder elkaar’*.

2306. Over de onderlinge verhouding van de door de drie overheden overeengekomen bedragen voor hun drie 49%-deelnemingen kan het volgende worden opgemerkt. Op grond van de EUR 2,5 miljard voor Luxemburg en EUR 4 miljard voor Nederland kan ervan worden uitgegaan dat na deze twee transacties Fortis Bank Luxembourg circa EUR 5 miljard en Fortis Bank Nederland circa 8 miljard waard zijn, ofwel tezamen EUR 13 miljard. Door haar circa 50% deelneming in Fortis Bank NV/SA., die op haar beurt dan circa 50% eigenaar is van de Luxemburgse en Nederlandse Fortis banken, krijgt de Belgische Staat een indirect belang van circa 25% in de Luxemburgse en Nederlandse Fortis banken met een waarde van circa EUR 3,25 miljard (EUR 13 miljard x 25%). Dat betekent dat de Belgische Staat effectief circa EUR 1,5 miljard (EUR 4,7 miljard – EUR 3,25 miljard) voor haar circa 50%-deel in de Belgische Fortis Bank betaalt. Daarnaast wordt een pandrecht op de verzekeringstak van Fortis bedongen door de Belgische Staat voor mogelijke verliezen op de CDO-portefeuille.

2307. Geen van de onderhandelaars heeft zich zondagavond gerealiseerd dat het geven van het bovengenoemde pandrecht statutair in Nederland rechtens onmogelijk is en zal moeten worden teruggedraaid. Voordat hier goed en wel toe kan worden overgegaan, geeft Ter Haar op dinsdagavond 30 september 2008 aan Dierckx de boodschap dat Nederland alle Fortis-activiteiten in Nederland wil overnemen.

2308. Ook de RvB van Fortis Bank vergadert middernacht en geeft haar goedkeuring aan het bereikte onderhandelingsresultaat. De stemming is positief: *“The Chairman of the Board thanks and congratulates the Chairman of the Bank for negotiating this rescue package.”*.

2309. In de nacht van zondag op maandag reist de Nederlandse delegatie naar huis.

8.2.123. Maandag 29 september 2008

2310. Heel vroeg in de ochtend, eigenlijk nog vroeg in de nacht, begint Fortis al na te denken over de EC-Remedies, blijkens deze mail van Poswick aan onder meer Dierckx van 01.42 uur (**Bijlage B-189**).

“Just discussed with Lars.

It's quite important for our solvency that we get the EC-Remedies completely out of the way.

Shall I see with Karel De Boeck tomorrow morning that he approaches DNB to ensure they go the right way ... The only way to be released from our contractual obligation is a regulatory stop.

EC should also be approached then to ensure that based on our announcement to sell AA they do not appoint a divestiture trustee just after DNB would have refused the DNO.

Thanks for your views.”.

2311. Ook wordt gebeld met Lueking van de EC. Om 11.35 uur is er een bespreking met DNB. Om 12.15 uur mailt Willems (**Bijlage B-190**):

“talked to Filip this morning, obviously he wants to get rid of the EU remedies.

Talked to Lueking, the man who does this for the Com. Clearly he agrees (I could feel, he was careful as always) that it makes no sense that the one who sells the whole, would have to do EU remedies on a part even as he is not integrating! He does not want to carry the can for us and upset DB (afterall, he is a GE)

He refers to DNB (and the DB contract)

In the AA-DB contract, as you know better than I do, only way to be off the hook is that we don't get the agreement form EU Com.

Ergo: DNB has to stop this.

Bos' people have been made aware by me of this. DNB will have to be careful, because "the Germans are not amused" and threatening AA with a claim, apparently (says Wouter).

Just anated to give this to yous beforre you go into the meeting with DNB.”.

2312. Op de vraag aan Minister Bos over wat en wanneer hem bekend was over de discussie om al dan niet een vvgb voor de verkoop aan Deutsche Bank te verlenen heeft deze aan onderzoekers verklaard:

“Wat er hierover is besproken, en wanneer, is mij niet precies bekend. (...)

De beslissing al dan niet een vvgb te verlenen voor de verkoop en levering van HBU aan Deutsche Bank was voorbehouden aan DNB. Het ministerie bemoeit zich alleen met de behandeling van vvgb-aanvragen wanneer sprake is van een met DNB gedeelde vvgb-bevoegdheid. Daar was in dit geval geen sprake van.”.

2313. Zie ook een nadere verklaring van Minister Bos en zijn juridisch adviseur bij de dagtekeningen van 30 september 2008.

2314. Na een eerste afwijzende reactie van Kleiwegt van DNB, inhoudende dat DNB weinig argumenten ziet op basis waarvan de vvgb over de EC-Remedies kan worden geweigerd (**Bijlage B-195**), komt er later op de dag beweging in dit standpunt. Zo mailt Verwilt aan Dierckx om 21.10 uur hieromtrent (**Bijlage B-191**):

“I talked to Schilder tonight.

- he had been contacted by Martinez after the ABN Board.
- he acknowledges the relevance of the two arguments: (i) why continue (ii) not the moment to destroy solvency that is just injected
- asks to analyse the contractual relation with Deutsche. Would they have ground for a claim if we withdraw? If so, could we envisage negotiating our way out?

He suggests to take the full remaining four weeks on their side, so that everyone can do his homework. So no decision expected tomorrow.”.

2315. Overigens meldt Poswick zich nog in de ochtend (om 10.00 uur per mail) bij De Boeck (**Bijlage B-192**). Het blijkt dat Schmittmann opdracht heeft gegeven alle werk met Deutsche Bank te stoppen. Poswick wijst erop dat dit op dat moment wanprestatie in de relatie met Deutsche Bank betekent en verzoekt De Boeck om Schmittman terug te fluiten:

“Jan-Peter Schmittmann has apparently given instruction to the whole AA team to stop immediately any work on EC-Remedies.

Deutsche Bank and their lawyers have gotten the information (from AA).

Thereby we, Fortis and AA, are in breach of our contractual commitments and exposed to legal action and claim by Deutsche Bank.

Could you please ensure that JPS immediately withdraws its instructions and instructs the team to resume working without delay - meetings are planned today and discussions must go on !

Thanks in advance.”.

2316. De Belgische Staat (bij monde van juristen van BNB en CBFA) zet intussen de eerste gedachten op papier (document vermeldt als tijdstip 22.30 uur) met betrekking tot goedkeuring van de transactie van het afgelopen weekeinde door de EC. Daarin beschrijft de Belgische Staat onder meer de zekerheden die hij heeft bekomen met betrekking tot de structured credits. De eerste zekerheid die genoemd wordt is de garantie die onder meer Fortis Utrecht NV geeft (en tot zekerheid waarvan aandelen worden verpand).

2317. ING geeft later in de morgen een persbericht uit met de volgende boodschap:

“ING announced today that it does not intend to make an offer to acquire ABN Amro Netherlands from Fortis. ING has examined the situation closely and carefully.”.

2318. Het Nederlandse Ministerie van Financiën publiceert een persbericht met onder meer de volgende inhoud:

“De problemen bij Fortis SA/NV zijn opgelost. Volgens het Ministerie van Financiën en de Nederlandsche Bank (DNB) biedt de oplossing een solide waarborg voor de bescherming van de belangen van rekeninghouders bij Fortis en ABN Amro Bank, en voor de financiële stabiliteit. De oplossing bestaat uit een gezamenlijke actie van de Nederlandse, Belgische en Luxemburgse overheid.”.

2319. In een reactie voor de Nederlandse televisie zegt Minister Bos: “*Er is op tijd ingegrepen*” en “*Fortis is gered*”.

2320. In haar persbericht van die dag meldt Fortis:

“De voorwaarden van de investering door de overheden van België en Luxemburg zijn als volgt:

- De Belgische overheid heeft toegezegd EUR 4,7 miljard te investeren in Fortis Bank NV/SA (België) in ruil voor een aandeel van 49% in het gewone aandelenkapitaal van deze entiteit.
- De Nederlandse overheid investeert EUR 4,0 miljard in Fortis Bank Nederland(Holding) N.V. in ruil voor een belang van 49% in deze entiteit.
- De Luxemburgse overheid investeert EUR 2,5 miljard in Fortis Banque Luxembourg SA in de vorm eenmandatory converteerbare lening. Naast andere rechten, krijgt Luxembourg na conversie een belang van 49% in Fortis Banque Luxembourg.

Fortis Bank Nederland (Holding) en Fortis Banque Luxembourg SA zijn dochterbedrijven van Fortis Bank NV/SA. De investering door de Nederlandse overheid wordt gedaan tegen de emissie door Fortis Bank Nederland (Holding) aan DNB van een nieuwe categorie aandelen die zullen worden gecreëerd door een aanpassing van de statuten. Deze nieuwe categorie zal geen recht hebben op de eventuele verkoopopbrengst van het belang van FBN(H) in RSF Holdings B.V., noch in de vorm van dividend noch op enigerlei andere wijze. Waar nodig, zal goedkeuring van toezichthouders en aandeelhouders worden verzocht.”.

2321. Het persbericht verwijst driemaal naar een 49%-belang. De schriftelijke overeenkomsten met België en Luxemburg spreken echter van 49,9%. Met Nederland is geen schriftelijke overeenkomst gemaakt.

2322. In dit persbericht wordt geen melding gemaakt van de EUR 5,4 miljard Marginal Lending Facility die aan Fortis ter beschikking is gesteld. In de aandeelhoudersvergadering van Fortis N.V. van 1 december 2008 geeft Dierckx hierover aan dat hierover in de RvB gesproken is, maar dat hier bewust van is afgezien, aangezien Fortis door de overheid was duidelijk gemaakt hiervan af te zien. In de notulen van de vergaderingen van zondag 28 september 2008 is hierover niets te lezen.

2323. Om 08.00 uur wordt Hessels in zijn hotel bezocht door Macours met de vraag om het contract met de Belgische overheid te ondertekenen. Nadat hij dit gedaan heeft, leest hij vervolgens in zijn eigen kopie over het pandrecht dat de Belgische overheid heeft bedongen en begrijpt onmiddellijk dat hier een groot probleem ligt. Hij belt hierover met Van Harten, Quaetaert, Macours en een juridisch adviseur. Vervolgens stelt Hessels die dag of de volgende dag (Hessels is hier niet meer zeker over) Ter Haar op de hoogte. Hessels meent zich te herinneren dat Ter Haar hier ‘upset’ over was. Ter Haar heeft aan onderzoekers verklaard dat hij hierover op dinsdag 30 september 2008 door Hessels is gebeld.

2324. Over dit pandrecht heeft Van Harten verklaard: “...Hessels heeft dat gesignaleerd, die maandagochtend (onderzoekers: maandag 29 september 2008), volgens mij.” Vervolgens heeft hij hierover met Dierckx gesproken.

2325. Feilzer heeft onderzoekers aangegeven dat – in tegenstelling tot Fortis Verzekeringen België - het volgens de statuten van Fortis Verzekeringen Nederland onmogelijk was om de aandelen van Fortis Verzekeringen Nederland in pand te geven. Hij had principiële bezwaren tegen de verkoop van verzekeringsonderdelen omdat daar zijns inziens geen legitieme reden voor was. Om die reden heeft hij geweigerd mede te werken aan de verkoop van Fortis Corporate Insurance NV door Fortis Insurance International NV door daarvoor niet te tekenen en onmiddellijk zijn ontslag als bestuurder van Fortis Insurance International NV in te dienen.

2326. In de aandeelhoudersvergadering van Fortis N.V. van 1 december 2008 heeft Hessels hierover verklaard dat “... een van de redenen dat daar discussie over kwam, was dat men niet zomaar de aandelen van een Nederlandse verzekeringsmaatschappij in onderpand kan geven. Daar is namelijk toestemming voor nodig van de verzekeringkamer en van de Raad van Commissarissen van dat verzekeringsbedrijf”.

2327. Op respectievelijk 29 en 30 september 2008 zijn de transacties met de Belgische en Luxemburgse overheden afgerond en zijn de krachtens die transacties verschuldigde koopsommen voldaan. De Nederlandse transactie is nooit gecompleteerd. Fortis heeft ook niet om nakoming gevraagd. Ter Haar heeft hierover aan onderzoekers verklaard dat het de bedoeling was om deze maandag een ontwerp voor een term sheet te maken en deze de dag erna (op dinsdag) met Fortis af te ronden. Hiertoe was op verzoek van Ter Haar de EUR 4 miljard bij het agentschap van Financiën klaar gezet. De herinnering van Ter Haar wordt geconfirmeerd (zij het, begrijpelijkerwijs, niet op het laatste punt) door de verderop te citeren mail van Van Rutte aan het begin van de avond.

2328. In het persbericht, waarin de Benelux-transactie worden aangekondigd, maakt Fortis tevens bekend naar verwachting in het 3^e kwartaal 2008 een last te nemen van ongeveer EUR 5 miljard (na belastingen):

“Als gevolg van de verandering van strategie, de verslechterde marktomstandigheden en het besluit het risico op de balans verder te verminderen, zullen de totale waarde-aanpassingen in het derde kwartaal 2008 ongeveer EUR 5 miljard na belastingen bedragen. Dit houdt onder andere verband met fiscaal uitgestelde belastingvorderingen, goodwill voor de separaat beheerde asset managers en de gestructureerde kredietportefeuille.”.

2329. In een brief van 15 oktober 2008 aan de AFM geeft Fortis aan dat er 5 oorzaken waren voor het nemen van deze last van EUR 5 miljard (**Bijlage C-70**):

- waarde-aanpassingen op de gestructureerde kredietportfolio van EUR 2,2 miljard (na belastingen);
- afboekingen van de uitgestelde belastingvorderingen in de Fortis Bank branch in de US;
- afboeking van intern ontwikkelde software wegens stopzetting van een reeks projecten;
- afboeking van goodwill op een aantal filialen;
- additionele waardeverminderingen op kredieten ingevolge de recente ontwikkelingen op de financiële markten.

2330. Dierckx heeft aan onderzoekers verklaard dat het tweede item een bedrag van EUR 1,2 miljard betrof. Dierckx heeft voorts een kopie van pagina 6 uit een presentatie gedateerd 30 september 2008 aan onderzoekers verstrekt, waarin de volgende samenstelling van het totale bedrag van EUR 5 miljard is te lezen:

Structured credit	(2.5)
Deferred tax adj – NY branch	(1.2)
Discontinued operations (Artemis)	(0.5)
Impairments on bonds and credit	(0.3)
All Other	(0.5)

2331. Dieckx heeft over deze laatste post verklaard dat het om gebruikelijke afboekingen ging op verschillende posten en dossiers (zoals Lehman, Wachovia, Von Essen).

2332. Westdijk heeft hierover aan onderzoekers verklaard dat de afboekingen voortkomend uit de uitgestelde belastingvorderingen in de US een rechtstreeks gevolg zijn van de deelneming van de Benelux-overheden. Dit op grond van een “change of control” in fiscale zin. Ook extern accountant Kroon heeft dit aan onderzoekers bevestigd.

2333. Westdijk heeft verder verklaard dat hij het standpunt heeft ingenomen dat, als er met grote mate van zekerheid, substantiële afboekingen over het 3^e kwartaal 2008 te verwachten zouden zijn, dit gemeld moest worden. Op de vraag waarom deze vier afboekingen in het persbericht van vrijdag 26 september 2008 niet voorkomen, antwoordde Westdijk dat hij het persbericht van vrijdag 26 september 2008 niet opgesteld had. Bodson laat zich in dezelfde zin uit. Kroon heeft aan onderzoekers verklaard dat de externe accountants geen formele rol hebben gespeeld bij de totstandkoming van dit bedrag en dat het voor hen op dat moment een situatie was van: kennis nemen van en aanhaken bij alles wat er gebeurde.

Uiteindelijk heeft Fortis besloten geen 3^e-kwartaal-cijfers te publiceren en is de boeking van deze EUR 5 miljard achterhaald door de ontwikkelingen vanaf het weekeinde van 4 en 5 oktober 2008.

2334. Noch de notulen van de RvB van 26 noch 28 september 2008 maken melding van enige discussie of besluit over deze last van EUR 5 miljard. Wel wordt in de notulen van de 1^e RvB-vergadering op 28 september 2008 met betrekking tot de last van EUR 2,2 miljard genotuleerd (**Bijlage A-102**):

“Fortis also announce additional write downs to the CDO portfolio.”.

2335. Hessels kan zich ‘*in de chaos van de onderhandelingen*’ niets over deze post in het persbericht herinneren.

2336. In de notulen van de ExBo wordt als enige onderwerp een “*credit squeeze*” van de Hong Kong branch genoemd (**Bijlage A-104**). Er wordt besloten tot een onmiddellijke liquiditeitssteun door Fortis Bank van USD 4 miljard.

2337. Machenil mailt om 18.15 uur naar Van Rutte om zijn zorg te uiten over het feit dat de Nederlandse overheid geen aanstalten maakt de EUR 4 miljard over te maken (**Bijlage B-194**). Hij merkt op dat de afspraak was om uiterlijk de volgende dag (dinsdag 30 september 2008) het geld over te maken.

2338. Om 19.10 uur in de avond zendt Lex Kloosterman een mail naar onder meer Dierckx, Van Harten, Deschênes, Machenil en Van Rutte met een korte impressie van discussies die die middag plaats hebben gevonden met Ter Haar en met Schilder (**Bijlage B-195**). Er komen allerlei issues aan de orde omtrent governance (bijvoorbeeld benoeming van de voorzitter van de RvC door de overheid), ring fencing van de EUR 4 miljard investering van Nederland, DNO wel of niet met betrekking tot Deutsche Bank, sell-off van ABN AMRO etc., maar er wordt geen melding gemaakt van enige discussie omtrent de pandrechten op Fortis Insurance Nederland NV. Daar heeft noch Ter Haar noch Schilder op dat moment kennis van.

2339. Van Rutte mailt om 19.24 uur naar Dierckx en Machenil dat hij zojuist met Ter Haar heeft gesproken (**Bijlage B-196**). Deze geeft aan dat hij Minister Bos zal vragen het geld over te maken:

“URGENT: Voor een letter of intent, hetgeen het snelst gaat, is meer info nodig over wat is afgesproken inzake de Nederlandse kant dan wat in het persbericht staat. Wie kan die leveren?

Verder, afgesproken is met Bernard ter Haar van Financiën:

- Financiën stuurt draft Terms & ref's op, die zij hebben liggen. Wij stellen mede op basis hiervan letter in intent op. We betrekken tevens De Brauw hierbij (iym kennis statuten en ervaring met eerdere prefs FBN).

- Ter Haar vraagt Bos goedkeuring om over te maken.

Zojuist ben ik weer gebeld door Ter Haar: Minister heeft nog geen toestemming van Parlement gevraagd. Er wordt uitgezocht wat er toch morgen mogelijk is. Het is dus nog niet gedaan.”.

2340. Vrijdag 26 september 2008 sluit het aandeel Fortis op EUR 5,20. Als reactie op het nieuws van dat weekend is de slotkoers op maandag 29 september op EUR 3,967 hoewel wordt gestart op EUR 5,45. De slotkoers op vrijdag 3 oktober 2008 bedraagt 5,422. Dan wordt de koers voor ruim een week opgeschort en opent weer op 14 oktober 2008. De slotkoers van die dag bedraagt EUR 1,216 per aandeel.

2341. Op deze dag wordt ook de Britse hypotheekbank Bradford & Bingley grotendeels genationaliseerd.

8.2.124. Dinsdag 30 september 2008

2342. Van Gheluwe meldt zich bij Dierckx met de boodschap (**Bijlage B-204**):

“...yesterday in US\$, we were close to the accident.”.

2343. Om 10.17 uur mailt Willems aan onder meer Fohl, Dierckx, Kloosterman en Machenil (**Bijlage B-198**):

“Colleagues,

- It is cristal clear, I heard this morning from an authoritative source - he confirmed
- that Bos has signalled to DNB "his wish" that this would not happen and "he would apreciate the DNB's cooperation".
- DNB "worstelt"
- Biggest problem, as Lex and Herman heard yesterday,is that DNB told DB that they would get "het groen licht"
- How can thet build a case to do the reverse, is the question.

We can give them arguments, as we agreed yesterday, but in the final analysis they will have to find a credible reason in their mandate (stability etc). My source agrees with this analysis.

- As they are struggling with this, it is normal that DNB is asking us to look for escape routes in the "private law" contractual situation.”.

2344. Onderzoekers verwijzen naar de reactie van Minister Bos over de emails van Willems, zoals hierboven weergegeven in het overzicht van de gebeurtenissen van maandag 29 september 2008. In zijn gesprek met onderzoekers heeft Minister Bos hier nog aan toegevoegd:

“Ik ken Lode Willems niet en ik kan geen enkel direct contact met hem herinneren. Ik kan me ook geen interventie herinneren zoals gesuggereerd lijkt te zijn in deze mails.”.

2345. Op verzoek van onderzoekers heeft Ter Haar over eventuele contacten met Willems navraag laten doen op het Ministerie van Financiën. Over deze navraag heeft de juridische adviseur van Ter Haar aan onderzoekers laten weten:

“Uit de gesprekken die hier gevoerd zijn met betrokken ambtenaren komt uit dat de mensen zeggen: ik sluit niet uit dat Fortis mensen gezegd hebben in die periode daar willen we eigenlijk wel van af. Dus dat het thema wel besproken kan zijn, die wens vanuit Fortis is heel wel denkbaar. De email suggereert wat anders, iets wat verder gaat.”.

2346. Op deze dag stuurt Minister Bos een brief aan de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal met uitleg over de transactie die op zondag 28 september is aangekondigd. Er wordt in deze brief gesteld dat voorkomen moest worden dat de klanten van Fortis en ABN AMRO in Nederland in gevaar zouden komen. Expliciet wordt in deze brief gesteld dat ABN AMRO Nederland geen deel uit maakt van deze transactie.

2347. Minister Bos stelt verder in de Tweede Kamer: “Over de precieze details van de financiering en aspecten van governance, ondernemingsbestuur, wordt op dit moment een brief afgerond die wij u de komende uren hopen te kunnen sturen zodat wij wellicht daar de volgende dagen met u over kunnen discussiëren.”.

2348. In de kamerstukken van 8 oktober 2009 stelt de heer Irrgang (SP) dat Minister Bos, naar aanleiding van een interruptie van de heer Tang, verklaard heeft dat, bij een eventuele verkoop van ABN AMRO een deel van de opbrengst naar Fortis Bank Nederland, waarin de Nederlandse Staat een 49%-belang in heeft genomen, zou vloeien. Minister Bos antwoordt hierop dat hij gezegd heeft dat de opbrengst aan Fortis Holding zou toevallen. Irrgang verwijst dan naar de Handelingen van de Tweede Kamer, alwaar Fortis Nederland

staat. Ondanks deze verwarring laat de Tweede Kamer dit verder rusten. Mogelijk is sprake van een notulistenfout.

2349. Vertegenwoordigers van Fortis vervoegen zich op het Nederlandse Ministerie van Financiën teneinde de overeenkomst van 28 september 2008 definitief vast te leggen. Deze gesprekken worden per e-mail en telefoon op 1 en 2 oktober voortgezet wegens onopgeloste verschillen van inzichten.

2350. Tijdens de tweede helft van de ochtend en begin van de middag vindt er overleg in het Torentje plaats, waarbij Minister-President Balkenende, Minister Bos, Wellink en Ter Haar aanwezig zijn. Aldaar krijgt Ter Haar een telefoontje van Baeten over de aanwezigheid van het pandrecht op de (Nederlandse) verzekeringsactiviteiten van Fortis van de Belgische overheid in de term sheet tussen Fortis en de Belgische staat. Later die dag bevestigt ook Hessels het bestaan van dit pandrecht telefonisch aan ter Haar. In de tweede helft van de middag heeft Nederland daarover dan al een standpunt bepaald, zoals uit onderstaande mail om 16.06 uur van Frenay aan Moucheron blijkt (**Bijlage B-199**):

“On a un problème avec l'augmentation de capital FBN. L'état NL refuse le pledge de l'assurance en faveur de la SFP pour couvrir le portefeuille SCI. Une possibilité de renégocier? Ma proposition: un cds entre Fortis Utrecht et Fbb ou quelque chose du style.”.

2351. Ook Van Rutte mailt hierover om 16.14 uur met Dierckx (**Bijlage B-200**):

“Ik het nog een poging gedaan bij Ter Haar. Maar Ter Haar zegt dat steeds gezegd is dat fortis verzekeringen er buiten zou blijven en nu blijkt dat er gepledged is. Zij waren hier niet van op de hoogte en voelen zich bedonderd.”.

2352. Ter Haar heeft aan onderzoekers verklaard inderdaad verrast te zijn door deze clause, aangezien er zondagavond uitdrukkelijk van Belgische kant gezegd was: “We houden de verzekeringsactiviteiten er buiten.”.

2353. Er speelt deze dag binnen Fortis nog een issue over het onverwijld melden van KGI. Kloosterman wil een persbericht uitzenden over de status van de overeenkomst met Ping An, maar Dierckx weigert dit uit te sturen. Om 18.17 die dag stuurt Kloosterman een e-mail aan Fohl met de mededeling dat externe juristen hem aanraden onverwijld naar buiten te gaan en dat het een ‘*criminal offense*’ is dit na te laten(**Bijlage B-201**). Daarop geeft Dierckx zijn toestemming en mailt Fohl om 18.31 uur aan Kloosterman, met cc aan Martorana, Machenil, Moucheron en Dierckx (**Bijlage B-202**):

“I reached Filip Dierckx:

He assumes you checked with PingAn. Given argument on criminal offense, hisOk for release.”.

2354. In het wederhoorproces heeft Dierckx deze gang van zaken ontkend. Op grond hiervan zijn onderzoekers zijn een en ander opnieuw nagegaan. Zij handhaven hun bevinding. Fohl was in deze de persoon die als ‘go-between’ tussen Dierckx en Kloosterman heeft gefungeerd en Fohl heeft namens Dierckx (na Kloostermans dreiging van ‘*criminal offense*’) het groene licht gegeven voor het persbericht.

2355. Fortis stelt vervolgens in een persbericht dat het verwacht het partnerschap voor vermogensbeheer met Ping An niet te kunnen voltooien (waarmee Fortis 100% eigenaar blijft). Twee dagen later geeft Ping An een persbericht uit waarin staat dat beide partijen de overeenkomst definitief ontbonden hebben. Dit op grond van de vigerende turbulente marktomstandigheden.

2356. Om 19.49 uur mailt Thill aan Dierckx dat de Luxemburgse overheid drie minuten daarvoor de term sheet heeft getekend (**Bijlage B-203**).

2357. Om 19.55 uur mailt Verkoren van DNB aan Fortis (**Bijlage B-205**):

“Mijne heren,

Naar aanleiding van uw eerder verzoek delen wij u hierbij mede dat DNB vooralsnog geen besluit zal nemen over de bij DNB ingediende aanvragen voor het afgeven van verklaringen van geen bezwaar dan wel toestemming voor de afsplitsing van New HBU II N.V. en IFN Finance B.V. en de daarop volgende verwerving van deze entiteiten door Deutsche Bank AG. In dit verband wijst DNB op de buitengewone omstandigheden op de (inter)nationale financiële markten, alsmede de onzekerheid over de toekomstige aandeelhouder in ABN AMRO Bank N.V. en de implicaties van deze onzekerheid voor de betrokken partijen.

Gemakshalve treft u hieronder aan een (onofficiële) Engelstalige vertaling van het huidige standpunt.”.

2358. Op dezelfde avond belt Schotkamp van APG naar Donker met een aantal vragen en signaleringen die hij de volgende middag met Dierckx wenst te bespreken. Dit onder dreiging om alle Fortis aandelen te verkopen.

2359. Om 21.57 uur en 23.34 uur mailen respectievelijk Van Outersterp en Bosma naar Dierckx dat er nog een probleem is gerezen met de Nederlandse Staat (**Bijlage B-206 en Bijlage B-207**). Het gaat over de formulering van de clause die de prijs van een eventuele latere terugkoop door Fortis van het Nederlandse 49%-belang bepaalt. Ter Haars standpunt is dat deze clause inclusief multiple op zondagavond is overeengekomen. De Fortis-onderhandelaars menen dat geen multiple is overeengekomen en vinden de prijs te hoog.

2360. Dierckx heeft aan onderzoekers medegedeeld dat hij op dinsdagavond door Ter Haar is gebeld met de mededeling dat de Nederlandse Staat denkt aan het scenario om het Nederlandse gedeelte van Fortis in zijn geheel over te nemen. Als reden geeft Ter Haar de verslechterende liquiditeitssituatie van Fortis op. Het pandrecht komt niet ter sprake.

2361. Ter Haar heeft dit aan onderzoekers bevestigd. Hij geeft hierbij aan op dinsdagmiddag van DNB gehoord te hebben dat *‘op grote schaal liquiditeiten wegliepen’* bij Fortis. Hierop heeft hij overleg gehad met Minister Bos, waarna ook nog met Eerste Minister Leterme en Minister Reynders is gebeld. Deze laatste heeft hierover nog aan onderzoekers willen verklaren:

“Je souhaite souligner que j’exerce mes fonctions depuis plus de 10 ans. Ce fut – et cela reste – la première fois que je recevais l’annonce de la nationalisation d’une société a défaut de la revente de ses actifs.”.

2362. Minister Bos heeft hierover aan onderzoekers verklaard:

“De informatie waarop dit besluit is gebaseerd is voor een belangrijk deel afkomstig uit ons overleg met DNB van dinsdagmiddag. Als gezegd is dat overleg vertrouwelijk. Het is inmiddels echter een feit van algemene bekendheid dat de uitstroom van liquide middelen bij Fortis ondanks de reddingsoperatie van het vorige weekend door bleef gaan en dat, als die uitstroom door zou gaan, dit een ernstige bedreiging zou vormen voor de continuïteit van Fortis. Ik acht mij daarom vrij, te bevestigen dat deze informatie inderdaad de reden is geweest voor onze ouverture.”.

2363. Wellink heeft aan onderzoekers verklaard:

“Ik begon me zorgen te maken die maandag. ... In de loop van dinsdag, ..., zagen we dat loopt niet zoals we dat zouden wensen en beoogd hebben op zondag.”.

2364. In het persbericht dat de Nederlandse Staat op 3 oktober 2008 uitgeeft (na beurs) staat dat de gesprekken over de overeenkomst zoals op 3 oktober 2008 bekendgemaakt, op dinsdag 30 september 2008 gestart zijn.

8.2.125. Woensdag 1 oktober 2008

2365. Om 05.13 uur mailt Dierckx, in verband met de door Nederland geuite wensen, met Lanckswert en stelt hem de vraag of hij om 7.00 uur bij een bespreking hierover bij de NBB kan zijn (**Bijlage B-208**). Deze heeft zich echter verslapen.

2366. Dierckx heeft verklaard dat hij samen met Bodson naar de bespreking met NBB is gegaan en dat die bespreking was belegd naar aanleiding van een telefonisch verzoek daartoe van Dierckx op de avond ervoor.

2367. Verder mailt Moucheron aan Quaetaert om 08.14 uur aangaande een aantal mogelijke formele juridische omissies in de besluitvorming van het voorafgaande weekeinde (**Bijlage B-209**):

“Could you ask for an opinion regarding the governance requirements for the various elements of the WF transactions, esp. the 3 capital increases, the additional impairment of 5bn.

I suspect there needed Bank Board, ExCo and may be GSM at the various levels, but to the best of my knowledge, it did not happen.

Could you also suggest a way forward to 'repair' these processes?”.

2368. Ook Kloosterman maakt zich hierover zorgen. Hij stuurt hierover een e-mail naar Dierckx waarin hij hem er op wijst dat er in het ExCo nooit gesproken is over (**Bijlage B-210**):

- 1) de voorziening van EUR 5 miljard, zoals in het persbericht van maandagochtend 29 september 2008 aangekondigd; en
- 2) het onderpand ofwel pledge van de Nederlandse verzekeringsactiviteiten gegeven aan de Belgische Staat.

2369. Op deze dag stuurt Fortis twee door Dierckx ondertekende brieven naar de CBFA aangaande het niet onverwijld melden van KGI (**Bijlage C-65**). In beide brieven wordt andermaal een beroep gedaan op artikel 10 1er bis van de Belgische wet van 2 augustus 2002 (zie ook 24 juni 2008).

2370. De eerste brief aan de CBFA aangaande het niet onverwijld melden van KGI gaat over de aanwezigheid van het pandrecht op de Nederlandse verzekeringsactiviteiten dat door de Belgische Staat is bedongen in de overeenkomst over het 49,9%-belang in Fortis Bank. Opgemerkt wordt dat dit pandrecht aanleiding is voor een onderhandeling tussen de Belgische - en Nederlandse autoriteiten. Ook van deze brief dacht Quaetaert dat die op initiatief van de CBFA is verstuurd.

2371. In de tweede brief betreffende Ping An stelt Fortis inmiddels te twijfelen of de transactie met Ping An doorgaat. Tevens meldt Fortis dat de verkoopprijs met EUR 100 miljoen is verlaagd en dat Ping An een preferent dividend heeft bedongen. Op het eerste gezicht is dit merkwaardig, aangezien Fortis de dag er voor hierover reeds een persbericht heeft laten uitgaan met daarin de verwachting dat de transactie met Ping An niet zal doorgaan. Uit de brief wordt echter duidelijk dat de CBFA deze brief al op vrijdag 26 september 2008 had moeten/willen ontvangen en dat het versturen ervan vertraging heeft opgelopen wegens de gebeurtenissen van de voorgaande dagen.

2372. Om 10.48 uur mailt Van Outersterp naar Dierckx dat de Nederlandse Staat weigert verder te praten om tot een schriftelijke overeenkomst te komen van de afspraak van zondagavond totdat het pandprobleem van tafel is (**Bijlage B-211**).

2373. In het FD van deze ochtend wordt Minister van Financiën Bos als volgt geciteerd over het spoeddebat de vorige dag in de Tweede Kamer (zie ook Kamerstukken van 30 september 2008, pagina 7-435):

“Er is rond de balans van Fortis een aantal zaken aan het licht gekomen waarvan we nu zeggen: als we dat geweten hadden, dan was de besluitvorming wellicht anders uitgevallen.” en verder: “Het intrigeert mij ook hoe het komt dat de toezichthouder die zaken niet heeft gesignaleerd”, aldus Bos.

2374. Minister Bos heeft deze citaten als volgt nader aan onderzoekers toegelicht:

“De uitspraken zien inderdaad op de verlening van de VVGB aan Fortis voor de overname van ABN AMRO in de zomer van 2007. En met de toezichthouder doelde ik toen op het toezicht in het algemeen. Zoals u zult weten was de CBFA de lead-supervisor voor Fortis en was DNB kort gezegd verantwoordelijk voor het toezicht op de Nederlandse onderdelen. In de zaken waar het hier om gaat lag de verantwoordelijkheid primair bij de CBFA.” En ook:

“Ik heb toen in algemene zin de opmerking gemaakt dat je moet constateren dat wereldwijd toezichthouders kennelijk onvoldoende zicht hebben gehad welke risico's er verbonden waren aan producten die op balansen wereldwijd van financiële instellingen stonden.”.

2375. In de Tweede Kamer heeft Minister Bos hierover ook nog het volgende verklaard (Tweede kamer, Algemene beschouwingen, 2 oktober 2008, 9-573):

“Als je de situatie van vandaag vergelijkt met die van anderhalf jaar geleden, en je constateert dat de overname van ABN AMRO een maatje te groot was Fortis, dan spelen daarbij een paar zaken een rol: de verslechterende omstandigheden, de financiële crisis, de

prijs die betaald werd en de financieringskracht van het concern zelf. Over het laatste heeft het management van Fortis deze week zelf gezegd: achteraf bezien moet je concluderen dat de prijs die wij hebben betaald te hoog is geweest. Dat heb ik niet verzonnen, dat is een uitspraak van de Fortisdirectie zelf geweest, deze week.”.

2376. Willems mailt over deze uitlatingen van Minister Bos dat volgens een hem bekende bron, die zou hebben gesproken met de adviseur van de Minister, er sprake zou zijn geweest van een wellicht in het vuur van het debat minder goed doordachte mededeling, waar DNB ook niet blij mee was (**Bijlage B-215**).

2377. In antwoord op Kamervragen stelt Minister Bos onder meer dat:

- afgelopen weekeinde verschillende opties zijn afgewogen;
- waardering tot stand is gekomen op grond van vergelijkbare waarderingsmethodiek als België en Luxemburg. Zowel Fortis als de Nederlandse Staat is bijgestaan door adviseurs;
- er sprake is van “ingrijpen” bij Fortis.

2378. Minister Bos verklaart over de reden tot heronderhandeling:

“De enige reden dat wij tot heronderhandelingen zijn overgegaan, is het feit dat wij in de loop van dinsdag met elkaar moeten constateren dat de interventie van de drie overheden bij Fortis niet het gewenste resultaat had.”.

(Kamerstukken, 8 oktober 2008, pag 11-750).

2379. En verder naar aanleiding van een vraag over berichten in Belgische kranten:

“Maar als daar in staat dat wij niet gelukkig waren met de eerste deal en dat er daarom moest worden heronderhandeld, dan ontken ik dat ten zeerste.”.

(Kamerstukken, 8 oktober, 2008, pagina 11-755).

2380. Volgens de notulen van de RvB-vergadering van 14.00 uur stelt Hessels dat de Nederlandse regering “*quite upset*” is vanwege het feit dat (**Bijlage A-105**):

1. De Nederlandse tak van ABN AMRO niet in de deal met Nederland zit;
2. De Belgische regering een pandrecht heeft verworven op de Nederlandse verzekeringstak van Fortis;
3. De Nederlandse regering relatief (veel) meer dan de Belgische regering betaald zou hebben voor de aandelen;

2381. Op de vraag van onderzoekers aan Hessels van wie hij dit heeft gehoord dat de Nederlandse overheid om deze drie redenen “*quite upset*” is, zegt Hessels dat hij zich dat niet meer kan herinneren.

2382. Tevens geeft Dierckx in de RvB-vergadering te kennen dat hij gebeld is door het Nederlandse Ministerie van Financiën met de mededeling dat de Nederlandse overheid alle activiteiten van Fortis in Nederland wil overnemen. Aan onderzoekers heeft Dierckx medegedeeld dat hij hierover op dinsdagavond door Ter Haar is gebeld (zie hierboven).

2383. Overigens wordt genotuleerd dat de liquiditeitspositie zeer gespannen blijft. Ook Scharfe mailt zijn zorgen hierover aan Dierckx om 21.56 uur in de avond (**Bijlage B-212**).

2384. Voorts bepalen de notulen van de RvB:

“This being said, the Deputy Chairman concluded:

- That Fortis should get the best possible price for ABN AMRO as soon as possible. This is in line with our commitment.
- We will see how to get the most value out of FBNL in the coming weeks/months. Taking out Retail Banking is an option.
- Selling FIN is now not a real option for the Fortis Board and Management.”.

2385. De notulen vermelden verder:

“Another ELA NL 2 will be negotiated, with a pledge of the business in NL:

- Haircut of 40%
 - Possibly for E 50 bio
- Negotiations are currently taken place.

Fortis Bank SA/NV is now funding > E 50 bio Fortis Bank (Nederland) N.V.”.

2386. Van Outersterp mailt Dierckx om 20.06 uur met de mededeling dat er veel problemen blijven in de onderhandelingen over de tekst met de Nederlandse staat (**Bijlage B-213**). Problemen betreffen onder meer het pandrecht, ringfencing, governance en beloning. Moucheron beveelt dringend bij Dierckx in een e-mail om 21.18 uur aan dat de Belgische overheid het pandrecht en de ringfencing laat vallen (**Bijlage B-214**). Anders komt er geen overeenkomst met de Nederlanders.

2387. Ter Haar reist woensdag in de namiddag in gezelschap van Knot van DNB weer naar Brussel, waar de gesprekken over het Nederlandse idee om alle Fortis-activiteiten in Nederland over te nemen starten. Dit gesprek wordt donderdagochtend voortgezet.

2388. Uit de notulen van de gecombineerde RvC/RvB-vergadering van ABN AMRO, welke vergadering begint om 18.15 uur en eindigt om 19.30 uur kan worden opgemaakt dat Ter Haar het opstellen van een business plan heeft opgedragen aan Fortis, onder meer om de waarderingsgrondslag voor ABN AMRO te kunnen bepalen en om een redelijk toekomstscenario te kunnen vaststellen (**Bijlage C-66**). McKinsey wordt ingeschakeld om dit te doen. Er wordt een plan opgesteld voor een slechte markt en één voor een licht herstellende markt. In deze vergadering wordt niet gerept over het alternatieve plan van de Nederlandse Staat.

8.2.126. Donderdag 2 oktober 2008

2389. Deze dag staat het onderwerp liquiditeit weer hoog op de agenda van Fortis.

2390. En later op de dag vindt er een vervolgoverleg plaats met DNB over het bijspringen door de centrale banken van Nederland, België en Luxemburg met betrekking tot de liquiditeitsnood van Fortis. Zie wat die nood betreft de e-mail van Moucheron aan Van Gheluwe van 12.05 uur (**Bijlage B-216**):

“When you talk to DNB you should pass the message that:

1. Situation critical. We might not survive the day 2. We see in figures that confidence gets back (lines re-open), but our situation is made difficult by Corp/Trust/etc continuing to draw money.

We have to scare them but provide comfort that it's not throwing good money after bad.”.

2391. En ook de daaropvolgende mail van Moucheron aan Deschênes van 13.41 uur (**Bijlage B-219**):

“We're still flying, but run out of gas and that's what Filip is scrambling to negotiate with DNB. We'll likely have an exCo debrief eob”.

2392. Er is wel enige reden om te mogen hopen op een licht herstel (“lines re-open”). Dit heeft ook Dierckx aan onderzoekers verklaard. Echter, het beslag op de ECB is op deze vrijdag het hoogste van alle bij onderzoekers bekende dagen.

2393. Fortis Bank Nederland stuurt een op 2 oktober 2008 gedateerde brief aan haar klanten waarin te lezen valt:

“Wij kunnen U geruststellen: mede dank zij de steun van de overheden van drie landen staan wij als onderneming financieel sterker dan ooit tevoren. ”.

2394. De brief is ondertekend door Van Rutte, voorzitter Raad van Bestuur Fortis Bank Nederland. Op dezelfde dag stuurt ook Dierckx namens Fortis een gelijklopende brief (**Bijlage C-67**).

2395. Duidelijk is dat deze dag parallele besprekingen plaats vinden waarbij één groep de mondelinge overeenkomst van zondagavond 28 september 2008 tracht uit te werken. Zo is Van Outersterp (Fortis Legal) rond het middaguur (blijkens een e-mail van 13.09 uur) nog druk bezig de afspraak tussen Fortis en de Nederlandse Staat van zondagavond 28 september 2008 in een overeenkomst te gieten. Ook gaat hij ervan uit dat de Nederlandse Staat deze dag (2 oktober) zou tekenen en betalen. Zie zijn e-mail aan Moucheron, welke illustratief is over de stand van de discussie over het uitwerken van de deal van het eerste weekeinde (**Bijlage B-220**):

“The positive news is that the Ministry of Finance expects confirmation of the withdrawal of the 'insurance pledge' shortly and strives for signing and payment transfer today. Less positive that we still have the following outstanding issues:

proceeds of subscription price, ring fencing to FB NL: not agreed by us

ongoing covenant use FBNL funding, assets and operating income for intragroup financing (e) and upstream liquidity support (g): not agreed by us

warranty (f) on material movement of assets/liabilities: proposal MoF to add "except as discussed with DNB and/or the Ministry of Finance"

warranty (h) on holding of sub-prime assets: proposal MoF to add "as based on valuations from internal models as accepted by DNB"

(comment: I wonder whether these models are accepted by DNB. Maybe we should say 'shared'?)

Entitlement to reserves existing at share issue (current draft: excluded): not agreed by us

Fortis call option: mr Johan Bernard (MoF) claims to have been present last Sunday; according to him the EUR 4.9 billion and the formula sub b were agreed.

remuneration policy: the Dutch State insists on an approval right of the remuneration policy at FBNL management level. We have proposed to restrict this to top management (board was not sufficient) and to material changes in the existing policy. To be confirmed by the MoF.

exit arrangement/put option: not yet discussed in full; call was suspended and will continue at 2 p.m”.

2396. De laatste versie van de (nooit ondertekende) term sheet, die onderzoekers hebben getraceerd, dateert van donderdag 2 oktober 2008, bijna middernacht en is afkomstig van het Ministerie van Financiën. Hierin is, net als in de overeenkomst met de Belgische Staat, een lock-up van drie jaar opgenomen voordat de Nederlandse overheid haar 49%-belang weer kan verkopen (Kloosterman rapporteert hier ook in dezelfde zin over in de RvC/RvB-vergadering van ABN AMRO van de avond daarvoor). Dierckx ontvangt om 15.04 uur overigens een email van Jaegers met de mededeling dat er in dit traject een deadlock is bereikt (**Bijlage B-221**). Dierckx heeft verklaard dat hij tot deze donderdag heeft gedacht dat Nederland in het kader van de nog uit te onderhandelen term sheet over het eerste weekeinde uiteindelijk de EUR 4 miljard zou gaan betalen.

2397. Onderzoekers hebben ook op vrijdag 3 oktober nog mails gevonden (de laatste Jaegers om 15.04 uur aan Dierckx en Van Rutte) over de dan nog lopende onderhandelingen met de Nederlandse Staat over de deal van het eerste weekeinde.

2398. De circulaire voor de Fortis-aandeelhoudersbijeenkomst van 1 december 2008 (pagina 18) zegt over deze donderdag:

“Diezelfde dag was er een crisisbijeenkomst bij de CBFA. Hier waren de Belgische en Nederlandse autoriteiten en Fortis aanwezig. Bij die gelegenheid deelde de Belgische regering Fortis mee dat de Nederlandse centrale bank (DNB) haar voornemen bekend had gemaakt om de Nederlandse bank- en verzekeringsactiviteiten van de groep de volgende dag, 3 oktober 2008, onder toezicht te plaatsen. De Nederlandse autoriteiten lieten de Belgische staat en Fortis weten dat zij een situatie waarin de activiteiten in Nederland risico zouden lopen als gevolg van de problemen bij de Belgische bankactiviteiten, niet zouden toestaan.”.

2399. Ter Haar heeft aan onderzoekers aangegeven dat deze donderdagochtend tussen de Belgische en Nederlandse overheden overeenstemming bestond over het principe dat Nederland alle Nederlandse Fortisactiviteiten zou overnemen met uitzondering van de prijs hiervoor. Het gesprek over de prijs verliep moeizaam en werd pas weer vlot getrokken door de komst van Minister-president Balkenende en Minister Bos op donderdagavond in Brussel. Minister Bos heeft aan onderzoekers verklaard dat Minister-President Balkenende en hijzelf die avond, na afloop van de Algemene Financiële Beschouwingen in de Tweede Kamer (rond 21.00 uur) zijn afgeriscd naar Brussel waar ze rond 22.55 uur aankomen. Aldaar begeven ze naar de residentie van Eerste Minister Leterme, alwaar zich ook Minister Reynders bleek te bevinden.

2400. De RvB van Fortis Bank houdt een korte conference call om 18.00 uur, waarin een update wordt gegeven van de belangrijkste elementen van de overeenkomsten van afgelopen weekeinde alsmede de liquiditeitssituatie van Fortis Bank. Tevens wordt aangegeven dat de Nederlandse regering de overeenkomst wil heronderhandelen (maar nog geen keuze heeft gemaakt over hoe precies) en dat ING niet langer geïnteresseerd is in een aankoop van de Nederlandse ABN AMRO-activiteiten.

2401. Machenil heeft in dit verband aan onderzoekers verklaard dat hij donderdag vroeg in de avond aan Dierckx en Bodson heeft uitgelegd dat het kopen van de Nederlandse bankactiviteiten door de Nederlandse overheid kon leiden tot een failliet van de Fortis wegens verschillende vermogensverhoudingen tussen Fortis en Fortis Bank SA/NV en dat als gevolg daarvan gezegd is: OK, we verkopen ook de Nederlandse verzekeraar. Onderzoekers merken hierbij op dat de opbrengst van een (eventuele) verkoop van de Nederlandse verzekeringsactiviteiten rechtstreeks ten gunste zou komen van de vermogenspositie van Fortis en geen invloed zou hebben op de vermogenspositie van Fortis Bank SA/NV.

2402. Over de vraag waarom ook de Nederlandse verzekeringstak door Fortis is verkocht, heeft Hessels in de aandeelhoudersvergadering van Fortis N.V. van 1 december 2008 nog verklaard dat dit een “*onwrikbaar*” onderdeel van de overeenkomst was (AVA verslag pagina 37). Aan onderzoekers verklaart Hessel echter dat hij meent dat beide aspecten (zijnde de wens van de Nederlandse overheid om de Nederlandse verzekeringsactiviteiten van Fortis te willen overnemen als ook de visie van Machenil dat zonder deze transactie Fortis failliet zou gaan) een rol hebben gespeeld in de discussies. Dierckx en Bodson kunnen zich de versie van Machenil niet herinneren.

2403. Vanuit het oogpunt van de Nederlandse Staat kan de vraag worden gesteld of het noodzakelijk is om ook de Nederlandse verzekeringstak te kopen? Een run op Fortis verzekeringen in Nederland is immers niet aan de orde.

2404. Minister Bos verklaart hierover dat deze koop vanuit de bewaking van de integriteit van het financiële systeem niet strikt noodzakelijk was, maar dat een gezond verzekeringsbedrijf dat onderdeel uitmaakt van een concern waar problemen aan de orde zijn, niettemin kans loopt besmet te raken. Daarnaast geeft hij aan dat het de strategische opties van de Nederlandse Staat verhoogt (zie Kamerstukken van 8 oktober 2008, pagina 11-753).

2405. Minister Bos heeft hierover nog het volgende aan onderzoekers verklaard:

“We hadden een aantal redenen om ook de verzekeringsactiviteiten over te nemen.

De Fortis-groep was een geïntegreerde bank-verzekeraar, en de stabiliteit en soliditeit van de verzekeringsactiviteiten waren daarmee ook afhankelijk van de bankactiviteiten. Bovendien betekent dit dat de discontinuïteit van de bancaire activiteiten tevens het risico van discontinuïteit van de Fortisgroep als geheel met zich bracht. Tot en met en zelfs nog na 3 oktober 2008 was er geen enkele zekerheid over de maatregelen van de Belgen om Fortis als geheel te redden. Het achterlaten van de Nederlandse verzekeringsactiviteiten in de Fortis groep zou dan ook een verdere aantasting van de stabiliteit en soliditeit van, en daarmee het vertrouwen in, die Nederlandse verzekeringsactiviteiten kunnen betekenen. Dit was een risico dat de Nederlandse overheid niet wilde lopen.

Er was binnen Fortis bovendien sprake van operationele verwevenheid en er waren ook commerciële kruisverbanden tussen de bancaire- en de verzekeringsactiviteiten. Het separeren van de Nederlandse bancaire- en verzekeringsactiviteiten, op een moment dat ook al een cesuur werd aangebracht tussen de Nederlandse en niet-Nederlandse Fortis-onderdelen, zou de wankelende positie van de onderneming bepaald niet ten goede komen. Het was een scenario dat ook niet op stel en sprong uitgevoerd had kunnen worden.

Natuurlijk was het voorts zo dat, doordat wij ook de verzekeringsactiviteiten kochten, Fortis een hogere koopprijs ontving dan in het geval we die niet hadden gekocht. Gelet op de behoefte van Fortis aan liquiditeiten heeft die verkoop dus ook meegeholpen om Fortis overeind te houden.”.

2406. Dierckx heeft over deze onderhandelingen verklaard dat die avond/nacht in zijn aanwezigheid in een gesprek tussen vertegenwoordigers van de Belgische overheid en die van Nederlandse zijde door Ter Haar een Nederlands bod op tafel is gelegd van EUR 9 miljard waartegenover Fortis 22 miljard als koopprijs heeft beargumenteerd. Hierna hebben de Belgische vertegenwoordigers Fortis laten weten dat de Belgische- en Nederlandse overheid dit verder zonder Fortis wilden onderhandelen, waarbij Coene een paar keer de Fortis-delegatie komt inlichten over de voortgang. Over de Fortis-contributie aan deze onderhandeling zegt Dierckx dat Fortis weliswaar bij de uiteindelijke onderhandeling niet zelf aan tafel zat, maar ten behoeve van aandeelhouders wel invloed heeft kunnen uitoefenen door op de gevaren van bepaalde (prijs) scenarios te wijzen. Coene heeft aan onderzoekers doen weten:

“In de loop van de onderhandelingen heb ik herhaaldelijk contact gehad met de bestuurders van Fortis teneinde het verloop van de onderhandelingen met hen af te toetsen. De bestuurders van Fortis hebben een belangrijke rol gespeeld in de finale bepaling van de koopsom.”.

2407. Als adviseur van Fortis treedt Morgan Stanley op. Voor Nederland Lazard.

2408. Minister Bos heeft hierover aan onderzoekers verklaard:

“Bij de onderhandelingen die nacht zaten de Fortis bestuurders eerst niet aan tafel. Wij wilden eerst alleen met de Belgen onderhandelen in plaats van in een onmogelijke 3-partijen onderhandeling terecht te komen. De Belgen waren logischerwijze onze primaire gesprekspartner omdat Fortis zich zelf niet meer leek te kunnen redden, de Belgen de hoofd-toezichthouder waren over Fortis, en zij ook met de redding van Fortis (althans het niet Nederlandse deel) bezig waren en de Belgische Staat reeds 49% aandeelhouder was in Fortis Bank België (van wie wij Fortis Bank Nederland zouden overnemen). Nadat wij met de Belgen overeenstemming hadden bereikt, is er uiteraard wel met de Fortis-bestuurders gesproken.”.

2409. Minister Reynders heeft verklaard aan onderzoekers dat er door de Nederlandse Staat drie bedragen in de onderhandelingen zijn naar voren gebracht. Een bedrag van EUR 5 mrd als waarde van een technisch failliet bedrijf, een bedrag van EUR 12,8 mrd als going concern en een bedrag van EUR 19,9 mrd voor een onderneming through the cycle. Minister Reynders zegt hier verder over:

“Lorsque j’ai commencé à participer aux négociations, les autorités néerlandaises étaient prêtes à verser la somme de EUR 12,8 mrd. Pour dégager un accord, j’ai proposé d’ajouter à ce montant un complément de EUR 4 mrd correspondant à l’engagement souscrit le 28 septembre 2008, mais non exécuté par l’Etat néerlandais.”.

2410. Ter Haar bevestigt deze gang van zaken niet. Wel onderschrijft hij dat Nederland werkte met de drie scenario’s in haar onderhandelingsstrategie. Minister Bos zegt hierover:

“Uiteindelijk zijn we in het midden uitgekomen, waarbij nog wel lang misverstanden bestonden over de vraag of de oorspronkelijke EUR 4 mrd nog moest worden betaald. Dat is beslecht door te zeggen: die EUR 4 mrd zit er in. Dus het is wel onderwerp van gesprek geweest.”.

2411. Met betrekking tot de langlopende schuld van Fortis Bank Nederland (Holding) B.V. en haar dochtermaatschappijen aan Fortis Bank van EUR 16 miljard bedingt Fortis in de onderhandelingen op het allerlaatste moment nog een garantie van de Nederlandse Staat, met als gevolg dat de marktwaarde van deze leningen positief beïnvloed wordt. Dit werkt dan op haar beurt weer positief uit op het aandeel Fortis. Afgesproken wordt dat de Nederlandse Staat deze langetermijnschulden binnen een maand aflost.

2412. Hessels heeft over deze garantie verklaard dat deze tot stand gekomen is door een opmerking zijnerzijds aan Balkenende en Wellink. Hessels beargumenteert dat deze transactie onder grote haast en op basis van incomplete informatie tot stand is gekomen en dat hij toch graag een extra voordeel voor de aandeelhouders van Fortis eruit wilde slepen. Hierop kwam de Nederlandse overheid met het idee van de garantie. Later wordt aan deze

garantie een waarde van minimaal EUR 625 miljoen gegeven (zie Fortis-memo van 19 november 2008).

2413. Een ander voorbeeld waar de Fortis-delegatie zich weert in deze discussie betreft de tekst van de term sheet, waarin oorspronkelijk (waarschijnlijk onbedoeld) stond dat Nederland FII (Fortis Insurance International) zou overnemen in plaats van het Nederlandse FCI (Fortis Corporate Insurance). Dierckx heeft tegen deze (waarschijnlijke) typefout heftig geprotesteerd, waarna een en ander is aangepast. Ter Haar bevestigt dit.

2414. Op de vraag van onderzoekers aan Ter Haar in hoeverre de belangen van Fortis-aandeelhouders een rol hebben gespeeld in deze Nederlandse afwegingen antwoordt Ter Haar:

“Geen. Beide deals hebben we gedaan vanuit onze systeemverantwoordelijkheid voor het functioneren van financiële instellingen op de financiële markt. We hebben gekeken naar de instelling als bancaire bedrijf, niet naar de aandeelhouders. Wel vanuit het besef dat het op dat moment dat je het redt, dat het voor de aandeelhouders beter is.”.

2415. Minister Bos heeft hierover aan onderzoekers verklaard:

“Onze insteek was het redden van een Nederlandse systeembank vanuit onze verantwoordelijkheid voor de Nederlandse economie. Het belang van de aandeelhouders was dus niet de reden om in te grijpen. Wij hebben in mijn beleving een faire prijs betaald, zeker in die omstandigheden, dus wij hadden niet het gevoel de belangen van de aandeelhouders te schaden. Bij een faillissement van Fortis hadden zij niets meer aan waarde overgehouden.”.

2416. Op een vraag van onderzoekers over het enkelvoudig gebruik van het woord “*systeembank*” in bovengenoemd citaat, zegt Minister Bos:

“Het woord enkelvoud is formeel juist omdat op dat moment ABN AMRO nog onder Fortis hing. Maar het is ons altijd om beide organisaties gegaan.”.

2417. Rond 07.00 uur in de vroege (vrijdag)ochtend verneemt de Fortis-delegatie van Coene de prijs van EUR 16,8 miljard. In de onderhandelingen geven Minister-President Balkenende en Eerste Minister Letermé à deux het allerlaatste zetje ter zake.

2418. Uit het mailonderzoek is onderzoekers gebleken dat Mittler en Votron reeds op deze dag beginnen te werken aan de verdediging tegen mogelijke claims. Mittler schrijft al het eerste inhoudelijke stuk en er wordt – zeer gedetailleerd - voorgesteld een dataroom in te richten

(waarvoor Verwilt op 9 oktober 2008 toestemming verleent). Zie **Bijlage B-218**. Deze dataroom draagt tot op de dag van dit rapport de codenaam "Project Harbour".

8.2.127. Vrijdag 3 oktober 2008

2419. Liquiditeit blijft een punt van zeer grote zorg, zoals blijkt uit onderstaande mail van Van Gheluwe aan Dierckx van 04.52 uur (**Bijlage B-222**):

"I didn't receive an answer from Mrs Masai so far. As a consequence, the move from 30% down to 20% haircut is still pending.

AS A CONSEQUENCE, OUR LIQUIDITY POSITION based on close of yesterday IS STILL FRAGILE.

We need to have the support of the NBB or more usage of the FBN FLA to make sure we are not going to have liquidity problems today.

The final estimate of the poosition should be ready by 9.30 am.

Waiting for your feed back,".

2420. Ter Haar heeft aan onderzoekers verklaard dat na de totstandkoming van de overeenkomst op vrijdagochtend gesproken is over de timing van een persbericht casu quo stillegging van de handel in aandelen Fortis. De Belgische delegatie gaf in dit verband aan dat dit moest wachten, aangezien er nog geen oplossing was voor Fortis als geheel. Eerste Minister Leterme heeft over het niet direct uitgeven van een persbericht aan onderzoekers verklaard:

"Verscheidene aspecten van het principiële akkoord moesten nog uitgewerkt worden en getoetst door de juridische raadgevers. De ministerraad moest nog samengeroepen worden. Pas in de loop van de namiddag was het akkoord op politiek niveau volledig rond."

2421. Ter Haar heeft om 07.30 uur Hoogervorst gebeld (nadat hij deze donderdagmiddag hierover ook reeds benaderd had), hem de stand van zaken uit de doeken gedaan en vervolgens met Servais doorverbonden. Vervolgens hebben de AFM en de CBFA de gezamenlijke lijn gekozen: "*we houden de beurs open, zolang we niet heel rare dingen tegenkomen*", aldus Ter Haar. Minister Bos heeft hierover aan onderzoekers verklaard:

"Dit is niet iets waarmee ik mij heb bezig gehouden. Ik weet wel dat er hierover op ambtelijk niveau overleg is geweest met de AFM."

2422. Hessels heeft hierover aan onderzoekers verklaard dat hij deze week (de exacte datum weet hij niet) aan Hoogervorst en Servais gevraagd heeft of de beurshandel van het aandeel Fortis niet moest worden stilgelegd. Het antwoord hierop was: nee, met als reden het belang van de onderneming. Tegelijkertijd werd, aldus Hessels, aangegeven dat indien er

rare picken zouden optreden, de handel alsnog zou worden stilgelegd. Afgesloten transacties zouden dan worden teruggedraaid.

2423. Dierckx heeft aan onderzoekers verklaard dat op een vraag van Hessels Servais heeft gezegd dat de notering op deze vrijdag niet kon worden stilgelegd en dat de Nederlanders dit niet wilden voordat alles getekend was en ze terug in Nederland waren. Minister Bos heeft in deze aan onderzoekers verklaard om 15.52 uur weer in Nederland (Rotterdam) teruggekeerd te zijn.

2424. Servais heeft hierover aan onderzoekers verklaard:

“Ik herinner dat het Fortis-aandeel zowel aan Brussel als Amsterdam genoteerd is, en dat beslissingen tot schorsing worden genomen in overleg tussen CBFA en AFM, de Nederlandse toezichthouder. In de week van 29 september werd de koers van het Fortis-aandeel niet geschorst. Hoewel de koersevolutie en beschikbare informatie op de voet werden gevolgd, oordeelden zowel AFM als CBFA dat er geen reden was te schorsen, omdat ze niet over nauwkeurige informatie beschikte die niet door de markt gekend werd.

Wat de dag van 3 oktober betreft, dat het akkoord tussen de staat en Fortis maar aan het eind van de dag werd bereikt en ondertekend. Niet in de nacht van 2 op 3 oktober. Dit akkoord moest immers goedgekeurd worden door de regering, niet alleen de Nederlandse regering maar ook in België, en door de RvB van Fortis. Sommige bepalingen van het akkoord werden in het verloop van dezelfde dag betwist door bepaalde partijen. Het geheel van de elementen liet niet toe over te gaan tot onmiddellijke publicatie van informatie noch tot schorsing.”.

2425. Onderzoekers merken in dit verband op geen overige aanwijzingen gevonden te hebben dat in de loop van vrijdag 3 oktober 2008 “*sommige bepalingen van het akkoord betwist werden door bepaalde partijen*”.

2426. Onderzoekers hebben dit punt nog eens expliciet onder de aandacht van Minister Bos gebracht. Deze kan zich echter niet herinneren “*dat er nog inhoudelijke kwesties uitgevochten moesten worden*”.

2427. De CBFA heeft onderzoekers laten weten dat zij op dit punt expliciet wenst te persisteren, waarbij zij onder meer wijst op het wijzigen van de aanduiding “FII” in “FCI”.

2428. Op de vraag waarom niet gedurende de dag van vrijdag 3 oktober 2008 een persbericht over de transactie met Nederland is uitgebracht, heeft Minister Bos aan onderzoekers verklaard:

“Wat ik begrepen heb, maar ik ga er zelf niet over, wat ik begrepen heb wat de reden was dat we de aankondiging naar de avond van 3 oktober zouden tillen was 1) onzekerheid over wat er zou gebeuren als we overdag de aankondiging deden maar ook, dat wij dachten dat de Belgen behoefte hadden het weekend te gebruiken voor de verdere veiligstelling van het resterende deel afspraken, zoals Paribas en andere. Wij waren klaar toen we de delen hadden gekocht die we wilden kopen. Iedereen realiseerde zich dat er misschien nog meer nodig was aan de Belgische kant. Onze idee is steeds geweest dat ze het weekend wilden gebruiken om daar over na te denken en om knopen door te hakken.”.

2429. Minister Reynders heeft verklaard dat de vrijdag is gespendeerd met het verkrijgen van alle benodigde handtekeningen van Nederlandse kant en dat ook dit heeft meegespeeld in het pas publiceren van een persbericht na beurs. Dit in verband met het feit dat de – niet getekende – overeenkomst met de Nederlandse Staat in het weekeinde daarvoor nooit tot uitvoering is gekomen. Hij drukt zich in dit verband als volgt aan onderzoekers uit:

“Les malentendus du passé ont incité les autorités belges a la prudence.”.

2430. In een artikel in de Telegraaf van 20 december 2008 valt naar aanleiding van een studentenforum in Groningen het volgende te lezen:

“Ik kon slechts machteloos toekijken hoe beleggers begin oktober aandelen Fortis bijkochten, terwijl wij onderhandelden om de bank te nationaliseren”. Dit zei Bernard ter Haar, directeur Financiële Markten bij het Ministerie van Financiën, donderdagavond in Groningen tegen een groep studenten.

“Ik was verbaasd dat de beurskoers zich hierna (onderzoekers: bedoeld is het weekend van 27 en 28 september 2008) vrij vlak ontwikkelde, terwijl wij zagen dat klanten massaal hun geld uit de bank trokken...”.

2431. Aan onderzoekers heeft Ter Haar verklaard dat dit geen juist citaat is. Wel heeft hij in deze vergadering uitgelegd hoe moeilijk de positie was:

“Zodra, je er iets over zegt, is het helemaal het einde. We hadden een systeemverantwoordelijkheid voor deze systeembank op de Nederlandse markt. Dus ik heb geprobeerd alleen maar die dingen te doen die het systeem zo goed mogelijk van dienst waren.”.

2432. De benodigde vergaderingen worden gepland, inclusief de vergadering van de RvB, om goedkeuring te geven aan de nieuwe deal met de Nederlandse Staat (**Bijlage A-107**). De RvB-vergadering duurt van 11.00 tot 11.50 uur. Hierin geeft Dierckx aan dat op maandag en dinsdag van die week van de kant van institutionele en corporate klanten grote onttrekkingen hebben plaatsgevonden. Daarnaast geeft Hessels aan dat de Nederlandse en Belgische toezichthouders geen andere oplossing zien dan zoals hieronder beschreven, behalve het alternatief van het onder curatele stellen van delen van Fortis met als gevolg ernstige consequenties voor de overige delen van Fortis.
2433. De voorliggende oplossing is als volgt: de Nederlandse overheid koopt voor een bedrag van EUR 16,8 miljard Fortis Bank Nederland (Holding) N.V., inclusief de participatie in RFS Holdings, die de belangen in ABN AMRO representeren, Fortis Verzekeringen Nederland N.V., and Fortis Corporate Insurance N.V. Deze transactie komt in de plaats van de - nooit geëffectueerde - transactie van vorig weekeinde, waarbij de Nederlandse overheid een 49%-belang in Fortis Bank Nederland (Holding) N.V. zou verwerven.
2434. Na deze transactie omvat Fortis Groep de activiteiten van Fortis Insurance Belgium, Fortis Insurance International en de bankactiviteiten, met uitzondering van Fortis Bank Nederland (Holding) N.V. en de participatie in RFS Holdings.
2435. De RvB is unaniem van mening dat insolventie van Fortis SA/NV en Fortis NV ten allen tijde vermeden moet worden. Dierckx merkt op dat Fortis niet eens werd uitgenodigd aan de onderhandelingstafel en dat de onderhandelingen plaatsvonden tussen de Belgische en Nederlandse autoriteiten. Alvorens tot besluitvorming over te gaan, merkt ook Hessels op dat Fortis heel weinig manoeuvreerruimte had en gedwongen werd om de voorwaarden, zoals door de overheden opgelegd, te aanvaarden. De CBFA heeft Fortis gevraagd om de overeenkomst te tekenen om de stabiliteit van het financiële systeem niet in gevaar te brengen. De CBFA heeft dit laatste expliciet ontkend.
2436. Met betrekking tot de vraag welke waarde voor aandeelhouders zou kunnen worden bewaard, geeft de adviseur van Morgan Stanley aan dat naar zijn mening niet handelen tot insolventie van Fortis kan leiden en dat hij de verkoop van de Nederlandse activiteiten voor EUR 16,8 miljard als het enige alternatief ziet om enige waarde voor aandeelhouders te bewaren.
2437. Met betrekking tot de vraag of onder Nederlands recht aandeelhoudersgoedkeuring moet worden gevraagd geeft de adviseur van De Brauw aan dat Fortis – gezien de opstelling van de toezichthouders en overheden – niet veel andere keus heeft dan de overeenkomst te

aanvaarden en zelfs indien er een regel zou zijn die aandeelhouders goedkeuring noodzakelijk zou maken, deze regel terzijde zou worden geschoven door artikel 2:8 van het Burgerlijk Wetboek.

2438. Vervolgens wordt het volgende besluit genomen:

“The Board has come to decisions in extremely difficult circumstances, whereby no documents were available prior to the meeting, and information based on verbal reports made by the Special Board Committee.

Weighting the interests of the different stakeholders (shareholders, clients, employees, the financial system), and considering the uncertainty in the implementation of the transaction, all except two Board members accepted the transaction, as described above; Mrs. C. Furse and Mr.L. Cheung abstained.”.

2439. Verder wordt nog het volgende genotuleerd:

“Some Board members remarked to be of the opinion that Fortis had been put under unacceptable pressure from the Authorities, and had as such little information to come to a responsible decision. But Board members concurred that there was no real choice under the circumstances.”.

2440. In de aandeelhouderscirculaire van 1 december 2008 (pagina 18 en 19) wordt hierover opgemerkt:

“De Belgische autoriteiten deelden Fortis mee dat de Nederlandse staat bereid was alle Nederlandse activiteiten van de groep over te nemen voor een bedrag van EUR 9 miljard, terwijl de Belgische staat zou overwegen de Belgische bankactiviteiten van de groep over te nemen om deze ten gepaste tijd door te verkopen aan BNP Paribas. De Belgische en internationale verzekeringsactiviteiten zouden dan bij de Fortis groep blijven. Fortis liet weten dat zij de prijs veel te laag vond , gezien het feit dat Morgan Stanley de Nederlandse activiteiten had gewaardeerd op EUR 22 miljard. De Belgische autoriteiten onderhandelden met de Nederlandse autoriteiten om het faillissement van Fortis Bank te voorkomen en rekeninghouders, medewerkers en aandeelhouders te beschermen. De Nederlandse autoriteiten gaven ook aan de verkoop van de Nederlandse verzekeringsactiviteiten te wensen, hoewel deze geen liquiditeitsproblemen kenden, als een voorwaarde om over te gaan tot de aankoop van de Nederlandse bankactiviteiten. Uiteindelijk werd de overnameprijs na onderhandelingen vastgesteld op EUR 16.8 miljard en werd op 3 oktober 2008 een Term Sheet ondertekend. Verder verbond de Nederlandse Staat zich ertoe om de kortlopende schuld van Fortis Bank Nederland (Holding) B.V. aan Fortis Bank van EUR 34 miljard onmiddellijk af te lossen, alsmede om de langlopende schuld van Fortis Bank Nederland (Holding) B.V. en haar dochtermaatschappijen aan Fortis Bank van EUR 16 miljard binnen een maand te

converteren in verhandelbare financiële instrumenten, onder dezelfde voorwaarden als de bestaande obligaties maar gegarandeerd door de Nederlandse staat.”.

2441. Blijkens de notulen is in deze RvB nadrukkelijk gesproken over de eventuele noodzaak van het stilleggen van de notering:

“The question was asked whether trading of the shares should not be suspended. Mr. Hessels and Dierckx confirmed that this issue has been raised with the CBFA/AFM and the Dutch Ministry of Finance.”.

2442. In een Term Sheet tussen de Nederlandse staat en Fortis en aan haar relevante gelieerde maatschappijen van 3 oktober 2008 wordt onder meer overeengekomen (**Bijlage C-68**):

- de Nederlandse staat neemt 100% van alle Nederlandse bank- en verzekeringsactiviteiten van Fortis over voor een totaalbedrag van EUR 16,8 miljard.;
- onmiddellijke terugbetaling van een kortetermijnschuld van EUR 34 miljard. aan Fortis Bank België.
- binnen een maand zal ook de langetermijnschuld van EUR 16 miljard worden terugbetaald aan Fortis Bank België.

2443. Er wordt geen verwijzing gemaakt naar de overeenkomst tussen Nederland en Fortis, zoals de week ervoor gepubliceerd. Onderzoekers merken op dat de Nederlandse bank- en verzekeringsactiviteiten verschillende juridische aandeelhouders kent en dat op vrijdagochtend geen splitsing is aangebracht in het bedrag van EUR 16,8 miljard. Dit had wel moeten. Feilzer heeft hierover aan onderzoekers verklaard dat hij bij zijn interne goedkeuring van deze transactie wel om deze verdeling heeft gevraagd, maar dat hij deze niet kreeg omdat deze verdeling op dat moment niet voorhanden was. Minister Bos heeft hierover aan onderzoekers verklaard:

“De toedeling van de koopprijs aan de diverse onderdelen is een zaak die wij aan Fortis hebben overgelaten.”.

2444. Onderzoekers merken op dat deze splitsing alsnog enige dagen later (en wel op 5 oktober; zie aldaar) door BNP Paribas en de Belgische Staat gemaakt is, aangezien BNP Paribas minimaal EUR 12,8 miljard van dit bedrag naar het door haar voor 75% over te nemen Fortis Bank SA/NV wilde laten vloeien.

2445. De RvB van Fortis Bank vergadert die dag om 12.15 uur (**Bijlage A-108**). In de eerste draft van de notulen wordt ‘*all directors present vote positively on the proposed plan*’ genotuleerd maar in de finale versie (van 10 oktober) wordt van ‘*all directors voted to accept the proposed plan*’ gesproken. Dierckx heeft doen weten dat het woord “*present*” op 17 oktober 2008 in een

mail van 10.10 uur van de secretaris aan de bestuurders is verdwenen en dat uiteindelijk ter vergadering van de RvB op 20 oktober 2008 de overige wijzigingen zijn geformuleerd. Dierckx heeft doen weten dat dit, voor zover hij dat kan beoordelen, niets met het Protocol op de bancaire autonomie te maken had. Onderzoekers merken op dat zij op meer punten ingrepen in soortgelijke zin in notulen hebben opgemerkt. Zie **Bijlage A-109** voor een documentvergelijking die onderzoekers maakten met betrekking tot twee versies van de notulen van de RvB van Fortis Bank van 3 oktober 2008.

2446. Wat hiervan ook zij, wellicht (nog) belangrijker is dat in de RvB van Fortis Bank, de transactie op twee punten verkeerd wordt gepresenteerd.

2447. Allereerst wordt gedaan alsof de Belgische Staat de resterende 51% van de aandelen van Fortis Bank voor EUR 1 zal overnemen en dat de Luxemburgse Staat de resterende 51% van de aandelen van Fortis Bank Luxemburg zal overnemen (een overnamesom wordt niet genoemd).

2448. Ten tweede wordt gepresenteerd dat ook de internationale verzekeringsactiviteiten van Fortis naar de Nederlandse Staat zullen gaan. Aldus geeft de RvB van Fortis Bank haar positief advies, c.q. acceptatie, op basis van twee belangrijke misconcepties. Deze kwestie wordt niet expliciet geredresseerd in de notulen van de RvB van Fortis Bank op 6 oktober 2008, terwijl dit wel door tenminste twee bestuurders (Vandekerckhove en Clijsters) wordt gezien, om een nieuwe RvB wordt gevraagd en volgens de statuten van Fortis Bank zo'n nieuwe RvB er dan moet komen. Ook Van Harten komt erachter.

2449. Feilzer heeft aan onderzoekers informatie verstrekt waaruit blijkt dat hij input aan Van der Stichele en de andere RvB-leden met betrekking tot de notulen heeft gegeven. Uit de mails die daarop volgen – en waaruit van instemming blijkt met de verslaglegging door Feilzer – blijkt dat het misverstand over Fortis Insurance International in de loop van deze dag moet zijn ontdekt. Van Harten confirmeert dat de vergadering op de band is opgenomen en dat ter vergadering Fortis Insurance International is vermeld als over te dragen aan de Nederlandse Staat.

2450. De sfeer in deze vergadering is kritisch: hoe zit het met de waarde, waar is een rapportage daarover, waar is schriftelijk materiaal over de transactie, worden we gedwongen door de toezichthouder? Vansteenkiste voelt zich als onafhankelijk bestuurder in een precare positie omdat hij de gevolgen voor de minderheidsaandeelhouders niet kan overzien. Enkele bestuurders onthouden zich van stemming; enkele anderen steunen in principe (zij

stemmen per e-mail), maar stellen meer informatie nodig te hebben voor een definitieve beslissing.

2451. Met betrekking tot de technische details inclusief waardering van deze overeenkomst biedt Bos in de Tweede Kamer een vertrouwelijke briefing aan voor de vaste commissie voor Financiën (zie Kamerstukken van 8 oktober 2008, pagina 11-756).

2452. Na beurs geven zowel Fortis als de Nederlandse overheid over de met Nederland gesloten transactie een persbericht uit. Ook hier geeft Dierckx als reden op dat de Nederlandse delegatie niet wenste te communiceren totdat de overeenkomst getekend was. Ook de Belgische overheid wenste dit volgens hem niet met de reden dat men zich realiseerde dat er na de transactie met Nederland nog een staart moest aankomen.

2453. Het jaarverslag van Fortis over 2008 zegt onder meer over de periode eind september tot en met 3 oktober 2008:

“De internationale financiële situatie verslechterde steeds verder. Fortis had bij de toegang tot de interbancaire markt ernstig te lijden van alarmerende geruchten, terwijl er juist zeer veel liquiditeit nodig was. In het weekend van 27-28 september en 4-5 oktober kon Fortis niet meer om een aantal transacties heen die uiteindelijk hebben geleid tot de verkoop van de belangrijkste bank- en verzekeringsactiviteiten aan sterke partijen.

Op 29 september 2008 maakte Fortis bekend dat de Belgische staat had toegezegd EUR 4,7 miljard in Fortis Bank S.A./N.V. te investeren, de Nederlandse staat EUR 4,0 miljard in Fortis Bank Nederland (Holding) N.V. en de Luxemburgse staat EUR 2,5 miljard in Fortis Banque Luxembourg S.A. Deze investering vertegenwoordigen 49,9% van de gewone aandelen van de respectievelijke entiteiten. De partijen verwachten dat hiermee een oplossing voor de problemen was gevonden en dat de situatie weer zou normaliseren.

In de daarop volgende dagen onderhandelden de partijen met zowel de Luxemburgse als de Nederlandse regering over de uitvoering van de overeenkomsten die tijdens het weekeinde tot stand waren gekomen. Op 30 september 2008 werden met de Luxemburgse regering de voorwaarden ondertekend. De overeenkomst met de Nederlandse staat kon daarentegen niet worden uitgevoerd. Ondanks de hoop aan het begin van de week bleef de situatie door spanningen op de interbancaire markt verslechteren. Het bleek voor Fortis zeer moeilijk het vertrouwen van de markt te herwinnen en het aandeel bleef dalen, om op 29 september te sluiten op EUR 3,97.

Vanuit liquiditeitsperspectief was de situatie uitermate onzeker en was het nodig om over nieuwe voorwaarden te onderhandelen met de Belgische Nationale Bank en om ook een noodkrediet (ELA) met de Nederlandse centrale bank te regelen. Institutionele en zakelijke klanten namen in veel sterkere mate hun tegoeden op.

Deze situatie heeft op 3 oktober 2008 uiteindelijk geleid tot de verkoop van Fortis Bank Nederland (Holding) N.V., Fortis Verzekeringen Nederland N.V. en Fortis Corporate Insurance N.V. aan de Nederlandse staat. (...)”.

2454. De advocaat van Fortis zendt per mail de Binding Heads of Agreement naar Luecking van de EC. Op 15 oktober 2008 volgt uiteindelijk ook het contract van 3 oktober 2008 met de Nederlandse Staat.

8.2.128. Zaterdag 4 oktober 2008

2455. Ook Kloosterman schaart zich nu bij degenen die menen dat er de vorige dag in de RvB van Fortis Bank iets niet helemaal goed is gegaan met betrekking tot de inhoud van de besluitvorming en een aantal formele kwesties.

2456. Na de overeenkomst met Nederland is het de Belgische regering duidelijk dat er snel een fundamentele oplossing moet komen voor de Belgische bankactiviteiten van Fortis. Dierckx is voorstander: hij stelt een stand-alone scenario voor, waarbij de Belgische bankactiviteiten van Fortis zelfstandig kunnen blijven voortbestaan. Dit op basis van garanties/waarborgen van de Belgische staat, die daar echter niet voor voelt. Dierckx heeft hierover aan onderzoekers verklaard dat het zaterdagavond duidelijk wordt dat de stand-alone optie niet reëel was. Coene heeft aan onderzoekers doen weten:

“Voor zover ik betrokken ben geweest bij de discussies meen ik dat de Belgische Staat inderdaad geoordeeld heeft dat een scenario van “stand-alone” met garanties van de Staat niet haalbaar was, fundamenteel omdat het helemaal niet zeker was dat de markt een dergelijk scenario als geloofwaardig zou beschouwen (het bleek op dat moment dat de reddingsoperatie van het eerste weekend niet gelukt was), en omdat dit scenario ook te veel risico’s zou inhouden voor de Belgische Staat (en de Belgische belastingbetaler). De Belgische Staat heeft geoordeeld dat het aansluiten van Fortis Bank bij een sterke Europese bank een oplossing was die door een industriële logica kon verantwoord worden en veel minder risico’s inhield.”. Zie ook de onder de volgende dagbeschrijving te vinden mails van Leterme en Coumans van zondag 5 oktober 2008.”.

8.2.129. Zondag 5 oktober 2008

2457. De onderhandelingen vinden plaats ten kantore van de CBFA, met weinig betrokkenheid van de zijde van Fortis, die vertegenwoordigd is door Dierckx, bijgestaan door Hessels en Bodson. Hessels verklaart hierover aan onderzoekers dat er weinig ruimte voor onderhandeling van de zijde van Fortis is, maar dat het de taak van de RvB is hierbinnen de best mogelijke transactie te bewerkstelligen.

2458. In de circulaire van de aandeelhoudersvergadering van 1 december 2008 (pagina 20) wordt hierover gezegd:

“Gedurende intense discussies, die tijdens het hele weekend van 4 en 5 oktober 2008 plaatsvonden, werd Fortis geïnformeerd over de waarderingen die in de gesprekken tussen BNP Paribas en de Belgische staat circuleerden. Fortis kwam tot de conclusie dat als de transactie op die basis doorgang zou vinden, Fortis Bank wel gered zou zijn, maar dat het faillissement van de holdingmaatschappijen onvermijdelijk zou zijn. Het was van essentieel belang voor Fortis dat in de opgezette transactie de holdingmaatschappijen over voldoende liquiditeit zouden beschikken om aan hun verplichtingen te voldoen, terwijl enige waarde voor aandeelhouders behouden zou worden. In het plan dat op dat moment voorlag, stelde de Belgische staat voor om het resterende aantal aandelen Fortis Bank over te nemen voor het symbolische bedrag van één euro.

De Raad van Bestuur van Fortis schreef vervolgens aan de Belgische premier en minister van Financiën om hen te informeren dat deze oplossing onaanvaardbaar was, omdat het de moedermaatschappijen geen bescherming bood tegen faillissement. Als de moedermaatschappijen failliet zouden gaan, zou dit een enorme impact hebben op de Belgische economie omdat het zou worden beschouwd als het faillissement van de bank en juist de paniek zouden hebben veroorzaakt in de markt die iedereen wilde voorkomen. Als gevolg van deze tussenkomst van de kant van Fortis konden de voorwaarden van de transactie zodanig worden opgesteld dat het voortbestaan van de groepsmaatschappijen van Fortis, na de verkoop van de bank- en verzekeringsactiviteiten, verzekerd was en dat er enige waarde werd behouden voor de aandeelhouders.”.

2459. De in bovengenoemde circulaire aangehaalde brief (opgesteld op initiatief van Bodson en ondertekend door Hessels en Bodson op 5 oktober 2008) aan de Belgische premier en Minister van Financiën spreekt niet van “onaanvaardbaar” maar zegt (**Bijlage C-69**):

“You will understand, Messrs. Prime Minister and Finance Minister, that this result could hardly be accepted by our Board.”.

2460. Overigens wordt in deze brief niet gesproken over EUR 1, maar over “*the offer...*”.

2461. In de loop van deze zondag wordt op gezette tijden een poging gewaagd door functionarissen van Fortis om het proces te beïnvloeden, zo blijkt uit mailonderzoek, onder meer uit een email van Haegemans aan Eerste Minister Leterme van 09.45 uur (**Bijlage B-223**):

“Beste Yves,

Ik sprak daarnet even met Filip Dierckx; ik had hem geïnformeerd over uw boodschap van gisterenavond.

De meeste zekere oplossing, en tegelijkertijd de eenvoudigste voor de ontstane situatie, zou volgens ons zijn, dat de Staat zich (tijdelijk) garant stelt voor de funding van de bank. Net op dezelfde wijze zoals Ierland afgelopen week zich garant heeft gesteld voor de funding van 6 Ierse banken. Door die ingreep is het vertrouwen in de betrokken Ierse banken onmiddellijk teruggekeerd, iedereen was gerustgesteld in de goede afloop, en de liquiditeitskranen zijn volledig terug open gegaan, ook vanuit andere banken en institutionele investeerders.

Dit was een drastische, maar erg efficiënte ingreep. Ik meen te verstaan dat de Belgische regering huiverachtig staat tegenover dergelijke oplossing omwille van de size van Fortis Bank (groter dan het Belgische BNP), maar die vrees is enkel terecht indien Fortis over kop zou gaan. Met dergelijke (tijdelijke) funding garantie, is er echter geen enkel risico dat Fortis over kop zou kunnen gaan. De groep heeft thans een overmatige solvabiliteit, de rendabiliteit is nog steeds goed, en de liquiditeit zal met staatsgarantie geen enkel probleem zijn. Ik had je trouwens gisteren reeds gemeld dat door de maatregelen naar Nederland toe, wij de week zullen starten met voldoende liquiditeiten. Met bovenvermelde garantie (eventueel zelfs gedeeltelijk) is het probleem denk ik definitief van de baan.

Ik kan mij inbeelden dat dergelijke maatregel politiek zwaar ligt, maar ik verwijs nogmaals naar de Ierse ingreep, waar de size van de 6 betrokken banken, meermaals het BNP van Ierland overstijgt. Zelf ben ik de mening toegedaan dat een overname door een andere bancaire partij het vertrouwen in de markt niet op dezelfde wijze zal herstellen, de mensen begrijpen dat niet. Bovendien zal een overname zonder twijfel tot een sociaal bloedbad leiden in bepaalde stukken van de bank. Ik weet niet wat men u daarin voorspiegelt, maar in de aktiviteit waarin ik actief ben (Merchant Bank), gaat dat mogelijkwerijs om 5.000 tot 6.000 verloren jobs. In totaal schat ik dat makkelijk 10.000 tot 12.000 jobs verloren gaan bij een overname door een andere bancaire partij.

Uit ons kort gesprek van daarnet begrijp ik dat je zeer weigerachtig staat tgo het afleveren van dergelijke fundinggarantie, maar ik denk echt dat een 100 % nationalisatie, eventueel met slechts een gedeeltelijke en tijdelijke staatsgarantie voor funding, de beste oplossing is om het liquiditeitsprobleem weg te werken, het vertrouwen in de markt te herstellen, en de tewerkstelling veilig te stellen.

Ik geef je ook nog eens, voor zover nodig, het gsm nummer mee van Filip Dierckx, van waarop hij mij gebeld heeft : [REDACTED].

Met vriendelijke groet,

Luc”

(zwarte markering van onderzoekers)

2462. Leterme mailt terug om 9.49 uur (**Bijlage B-224**):

“100proc met beperkte garantie is wel een haalbare kaart.”.

2463. Coumans mailt om 12.54 uur aan Haegemans (die ook Coumans inmiddels had gemaild) **(Bijlage B-225)**:

“Ik kan niet bellen.

Verschillende opties zijn open.

Ierse niet. Zou een staatswaarborg van duizend miljard betekenen met onmiddellijke downgrading van belgische overheid.?”.

2464. Ook wordt door Machenil ingezien dat de beïnvloedingsmogelijkheden niet groot zijn. Met name met betrekking tot de prijs kan Fortis geen echte invloed uitoefenen. Hij mailt die middag om 16.35 uur aan Moucheron **(Bijlage B-226)**:

“It is believed a solution will be announced at 18h

We however do not discuss price. We just discuss some clarifying elements

I am afraid they will decide for us. The share price could be much lower then 5

We are thinking on how to structure this best for shareholders.”.

2465. Door leden van de RvB van Fortis Bank wordt - per e-mail - bediscussieerd wie de beste advocaten zouden zijn om zich te weer te stellen tegen claims.

2466. Hessels informeert de RvB-vergadering, die om 18.00 uur begint, over de stand van zaken van onder-handelingen tussen de Belgische overheid and BNP Paribas aangaande de verkoop van Fortis Bank SA/NV en geeft aan dat de RvB later die avond een besluit zal moeten nemen over datgene dat hierover in de richting van Fortis zal komen **(Bijlage A-111)**.

2467. De leden van de RvB merken op dat het gehele besluitvormingsproces erg onbevredigend is gezien de tijdsdruk, de kwaliteit van aangeleverde cijfers en de druk van toezichthouders en overheden.

2468. De hele zondag wordt door de Belgische regering onderhandeld met BNP Paribas over de toekomst van Fortis en in de avond wordt een overeenkomst bereikt, die door Coene aan Fortis ter goedkeuring wordt voorgelegd. Zowel Hessels als Dierckx stellen in de aandeelhoudersvergadering van Fortis N.V. van 1 december 2008 expliciet dat Fortis geen bod heeft gekregen van BNP Paribas (zie AVA-verslag pagina 29).

2469. Vervolgens komt de RvB in de nacht van 5 op 6 oktober 2008 voor de 2^e keer die dag bijeen. De headlines van de transactie, zoals door de Belgische overheid voorgelegd, luiden

als volgt (zie de genummerde beschrijvingen met commentaar van onderzoekers tussendoor):

- De Belgische overheid koopt de resterende 50% + 1 aandeel van Fortis Bank in handen van Fortis SA/NV voor een totaal bedrag van EUR 4,7 miljard in cash;

2470. In dit verband merken onderzoekers op dat er in totaal 483.241.153 aandelen Fortis Bank uitstaan. De Belgische staat had reeds 241.305.490 aandelen (49,93%) op 28 september 2008 gekocht. Nu koopt de Belgische staat 241.620.577 aandelen. Daarmee heeft de Belgische staat in totaal 482.926.067 aandelen. (Cijfers ontleent aan de SPA gedateerd 10 oktober 2008). De resterende 315.086 aandelen zijn en blijven in handen van minderheidsaandeelhouders.

2471. Daarnaast heeft de Belgische overheid een overeenkomst gesloten met BNP Paribas over de verkoop van 75% van Fortis Bank SA/NV; de resterende 25% van het bedrijf zal in handen blijven van de Belgische overheid.

- Een portefeuille van gestructureerde producten met een fair value van EUR 10,4 miljard wordt door Fortis Bank overgebracht naar een afzonderlijk beheerde entiteit die gezamenlijk eigendom is van Fortis Groep (66%), de Belgische overheid (24%) en BNP Paribas (10%);
- BNP Paribas zal ook 100% verwerven van Fortis Insurance Belgium voor een totaal bedrag van EUR 5,73 miljard in contanten, onder voorbehoud van bepaalde aanpassingen.

2472. Met betrekking tot de verkoop van de Belgische verzekeringsactiviteiten zegt Hessels dat dit idee afkomstig was van Fortis en uit commerciële overwegingen voortkwam. Dierckx zegt hierover dat BNP dit ook graag wilde.

- BNP Paribas en Luxemburgse overheid zullen respectievelijk 67% en 33% van Fortis Banque Luxemburg verwerven;
- Verdeling van het bedrag van EUR 16,8 miljard te betalen door de Nederlandse overheid als volgt:
 - EUR 12,8 miljard voor de bankactiviteiten; en
 - EUR 4 miljard voor de verzekeringsactiviteiten.

2473. In de aandeelhoudersvergadering van Fortis N.V. van 1 december stelt Dierckx dat de splitsing van EUR 16,8 miljard een voorstel was van de Belgische regering en dat, gezien de omstandigheden, dit door de RvB aanvaard is; zie verslag AVA pagina 44. In de avond is er bij sommigen nog onduidelijkheid over deze splitsing. Zo mailt Moucheron aan Machenil om 22.54 uur (**Bijlage B-227**):

“Do we have an agreement on the split of the 16.8 (4bn Insurance?) and on the price BNP will pay for Insurance Belgium (5.4bn?). Without this, no way for shareholders to know the value of the stock. Pls feed me in so we can prepare PR.

Thanks.”.

2474. De adviseur van Morgan Stanley gaat in de RvB-vergadering in op de financiële aspecten en gevolgen van het voorliggende. In de overtuiging dat hetgeen door de Belgische overheid is voorgelegd de enige optie is, keurt de RvB de transactie goed, met twee onthoudingen, van Furse en Cheung.

2475. De gevoelens van de RvB over deze transactie wordt in de notulen als volgt weergegeven:

“There is a feeling that the government had already before the decision making taken over the company and drove the process; a clear example of this is the fact that in the early, crucial phase of the discussions, we were not invited to the negotiation table, and that decisions were announced before the final decision making of the Fortis’ Board. At the same time, the Board acknowledges that the Fortis’ negotiators, i.e. the members of the Special committee and executives of Fortis, had the possibility to obtain from the Belgian authorities a number of improvements to the conditions of the transaction (eg no sale of 49% of Fortis Bank for EUR 1,-).”.

2476. Met betrekking tot de vraag of de transacties ter goedkeuring moet worden voorgelegd aan aandeelhouders geeft een juridisch adviseur van de Brauw aan dat de RvB zich op overmacht kan beroepen. Uit mailonderzoek is voorts gebleken dat ook Clifford Chance zich in deze zin heeft uitgelaten.

2477. Ook de RvB van Fortis Bank vergadert in dezelfde nacht van 5 op 6 oktober 2008 (**Bijlage A-112**). Na een uitleg over de status quo en een exposé over twee mogelijke alternatieve oplossingen geeft de RvB van Fortis Bank ook haar positieve advies aan de transactie, zoals kennelijk vereist in het *Protocol on the autonomy of the banking function*.

2478. Onderzoekers merken op dat in deze notulen wordt vermeld:

“The Fortis Bank Board notes that the Fortis Group played its role as shareholder in the conduct of these negotiations.”.

2479. In een eerdere draft wordt op dit punt nog genotuleerd (**Bijlage A-113**):

“The Board notes that the Fortis Group played a significant role in the conduct of these negotiations.”.

8.2.130. Maandag 6 oktober 2008

2480. Op 6 oktober 2008 geeft Fortis een persbericht met de volgende inhoud:

“Details van de transactie

- Vandaag heeft de Belgische overheid de resterende 50 % + 1 aandeel van Fortis Bank gekocht van Fortis SA/NV voor een totaal bedrag van EUR 4,7 miljard in cash.
- Een portefeuille van gestructureerde producten met een fair value van EUR 10,4 miljard wordt door Fortis Bank overgebracht naar een afzonderlijk beheerde entiteit die gezamenlijk eigendom is van Fortis Groep (66%), de Belgische overheid (24%) en BNP Paribas (10%).
- De Belgische overheid heeft een overeenkomst gesloten met BNP Paribas over de verkoop van 75% van Fortis Bank SA/NV; de resterende 25% van het bedrijf zal in handen blijven van de Belgische overheid.
- BNP Paribas zal ook 100% verwerven van Fortis Insurance Belgium voor een totaal bedrag van EUR 5,73 miljard in contanten, onder voorbehoud van aanpassingen na final closing.

Impact van de transacties van 3 en 5 oktober op de Fortis Groep

1. De opbrengsten van de verkoop van de Nederlandse activiteiten aan de Nederlandse Staat – aangekondigd op 3 oktober jongstleden - voor een bedrag van EUR 16,8 miljard, zijn als volgt verdeeld:
EUR 12,8 miljard die ontvangen zijn voor de Nederlandse bancaire activiteiten (inclusief ABN AMRO) blijft binnen Fortis Bank;
EUR 4,0 miljard die ontvangen zijn voor de Nederlandse verzekeringsactiviteiten gaat naar de Fortis Groep.
2. De opbrengst van EUR 4,7 miljard in contanten van de verkoop vandaag van de overgebleven 50% +1 aandeel van Fortis Bank aan de Belgische Staat gaat naar de Fortis Groep.
3. De opbrengst van EUR 5,73 miljard in contanten van de verkoop vandaag van 100% van Fortis Insurance Belgium aan BNP Paribas gaat naar de Fortis Groep.

Na deze transacties zal de Fortis Groep bestaan uit een 100% deelneming in Fortis Insurance International NV (nettowinst eerste halfjaar 2008 van EUR 102 miljoen, verzekeringsactiviteiten: activiteiten met 100% eigendom in het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en Hongkong en joint ventures in Luxemburg, Portugal, China, Maleisië en Thailand), de participatie van 66% in de entiteit waarin de gestructureerde kredietportefeuille is ondergebracht zoals hierboven aangegeven, en cash.”.

2481. Ook op 6 oktober 2008 sturen Minister-President Balkenende en Minister Bos een brief aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal met over de motivering van de nieuwe transactie onder meer de volgende inhoud:

“Al aan het begin van vorige week werd duidelijk dat de klanten van Fortis niet gerust gesteld waren door het gezamenlijke optreden van Nederland, België en Luxemburg. Dit uitte zich met name door een uitstroom van middelen van zakelijke klanten. Als gevolg hiervan kwam Fortis in ernstige liquiditeitsproblemen en moest Fortis gedurende de afgelopen week in toenemende mate een beroep doen op liquiditeitssteun verstrekt door de Nationale Bank van België en DNB.

Hierop hebben wij, in samenspraak met de president van de Nederlandsche Bank en in overleg met onze collega's uit België en Luxemburg en Fortis zelf, besloten dat ten aanzien van Fortis verdergaand ingrijpen onvermijdelijk was.

Bos verklaart over de reden tot heronderhandeling: “De enige reden dat wij tot heronderhandelingen zijn overgegaan, is het feit dat wij in de loop van dinsdag met elkaar moeten constateren dat de interventie van de drie overheden bij Fortis niet het gewenste resultaat had.”.

(Kamerstukken, 8 oktober 2008, pag 11-750).

2482. Bos verklaart verder:

“De hiervoor genoemde deelnemingen komen in de plaats van de eerder in mijn brief van 30 september jl. aangekondigde staatsdeelneming van 49% ad € 4 miljard in FBNH. De uitvoering van die afspraak had vertraging opgelopen vanwege onduidelijkheid in het contract met betrekking tot een onderpandbepaling. Pas op 3 oktober jl. is duidelijkheid ontstaan over deze onderpandbepaling; als gevolg hiervan, en gelet op de nieuwe overeenkomst die door de Nederlandse staat was bereikt, is het bedrag van € 4 miljard uiteindelijk niet meer overgemaakt.”.

2483. De SPA met de Belgische staat is gedateerd op 10 oktober 2008. Op dezelfde dag wordt de transactie afgerond.

2484. In de periode 6 tot en met 13 oktober 2008 is het aandeel Fortis niet ter beurse verhandeld.

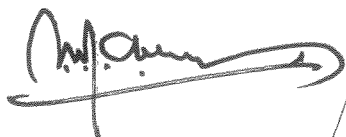
8.2.131. Donderdag 9 oktober 2008

2485. Verwilt autoriseert het inrichten van een dataroom voor de verdediging tegen claims. Onderzoekers hebben daarin onder meer een stuk aangetroffen, opgesteld door Mittler op 12 november 2008, waarin een vragenlijst is opgenomen “*on – the apparent – most critical file: the subprime*”.

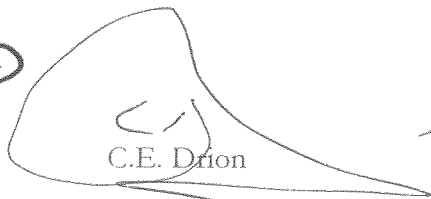
8.2.132. Vrijdag 10 oktober 2008

2486. De overeenkomst van 3 oktober met de Nederlandse Staat wordt geëffectueerd.

Amsterdam, 15 juni 2010

A handwritten signature in black ink, featuring a stylized 'F' and 'C' with a long horizontal stroke extending to the right.

F.J.G.M. Cremers

A handwritten signature in black ink, consisting of a large, rounded 'C' followed by a smaller 'E' and 'D'.

C.E. Drion

A handwritten signature in black ink, featuring a stylized 'C' and 'S' with multiple overlapping strokes.

C.J.M. Scholtes

C-97

The organizational chart illustrates the corporate structure of the Fortis Group. At the top level, **FORTIS SA/NV** and **FORTIS N.V.** are the parent entities. **FORTIS SA/NV** holds 50% of **FORTIS BRUSSELS** and 50% of **FORTIS UTRECHT N.V.**. **FORTIS N.V.** holds 50% of **FORTIS UTRECHT N.V.** and 50% of **FORTIS INSURANCE N.V.**. **FORTIS BRUSSELS** holds 99.87% of **FORTIS BANK**. **FORTIS UTRECHT N.V.** holds 100% of **Fortifinlux** and 100% of **Fortis B.V.**. **FORTIS INSURANCE N.V.** holds 100% of **Fortis Verzekeringen Nederland N.V.**, 99.9% of **Fortis Insurance Belgium**, and 100% of **Fortis Insurance International N.V.**. **Fortis Verzekeringen Nederland N.V.** holds 100% of **Fortis ASR N.V.**. **Fortis Insurance Belgium** holds 0.1% of **Fortis Insurance International N.V.**. **Fortis Insurance International N.V.** holds 100% of **Fortis Finance N.V.** and 100% of **Fortis Reinsurance N.V.**. **Fortis Bank** holds 99.89% of **Fortis Banque Luxembourg** and 100% of **Fortis Bank (Holding) N.V.**. **Fortis Banque Luxembourg** holds 15.3% of **Fortis Investment Management**. **Fortis Bank (Holding) N.V.** holds 100% of **Fortis Bank (Nederland) N.V.**. **Fortis Investment Management** holds 84.7% of **Fortis Bank (Nederland) N.V.**.

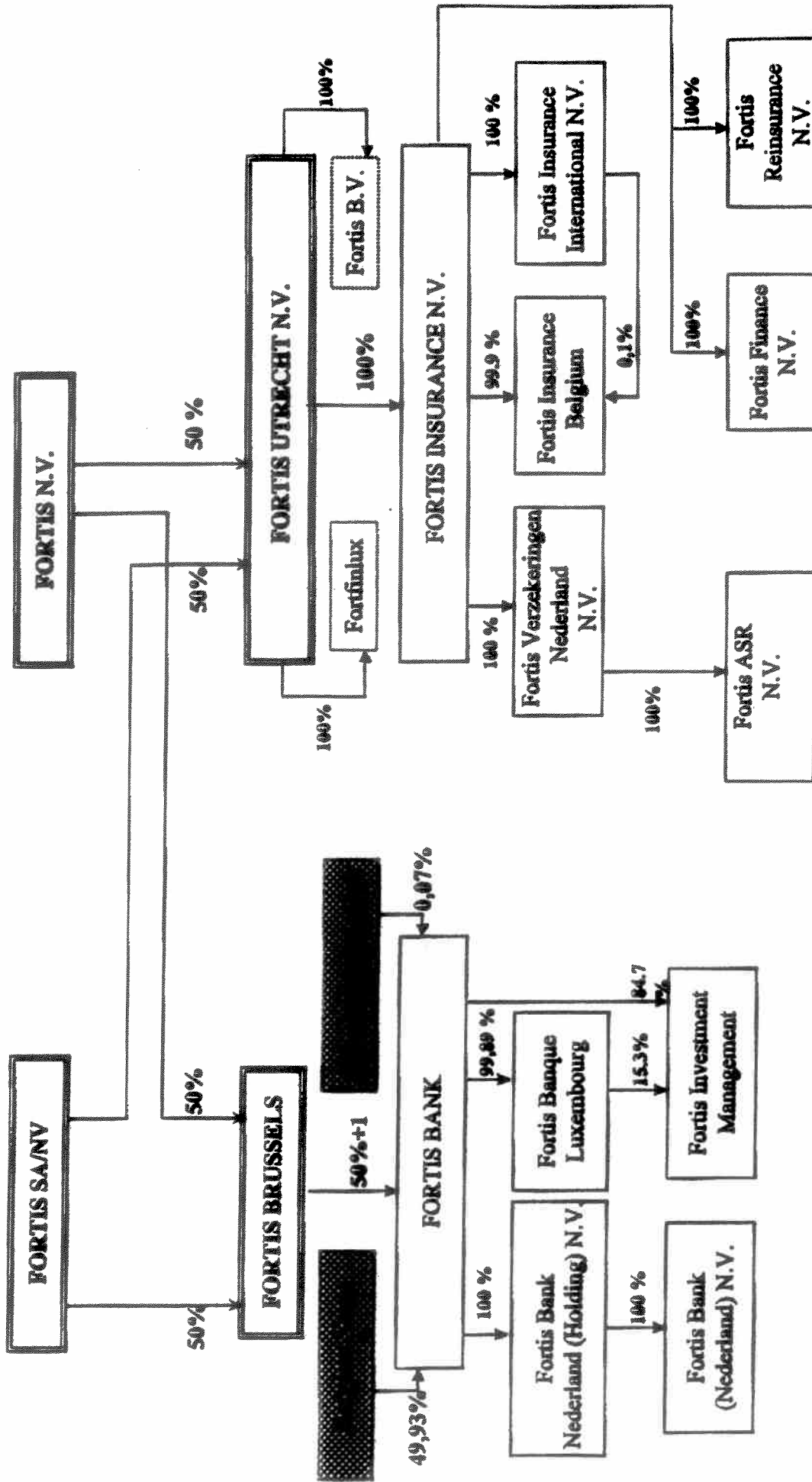
Legal
2 April 2008

C-98

GLOBAL STRUCTURE FORTIS

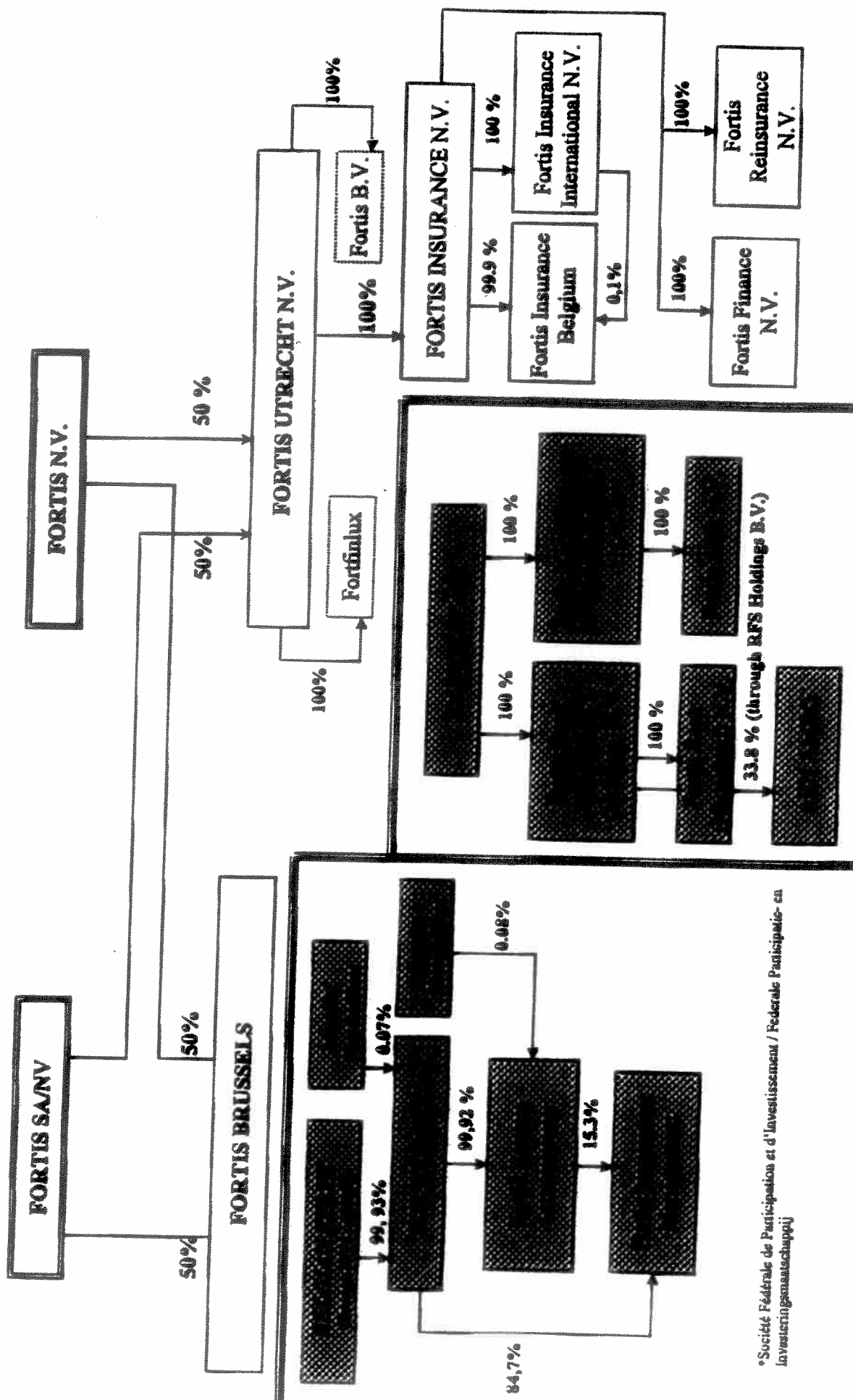

C-99

SIMPLIFIED GLOBAL STRUCTURE FORTIS

***Société Fédérale de Participation et d'Investissement / Federal Participations-
Investierungsgesellschaft**

Legal 10 October 2008

